

TARTU ÜLIKOOL
Pärnu kolledž
Sotsiaaltöö korralduse osakond

Triin Mäger

**SOTSIAALMEEDIA ROLL VÄGIVALDSE KÄITUMISE
KUJUNDAJANA PÄRNU KOLME KOOLI 7.-9. KLASSIDE
NOORTE SEAS FACEBOOK JA ASK.FM NÄITEL**

Lõputöö

Juhendaja: dotsent Tiiu Kamdron
Kaasjuhendaja: lektor Kandela Õun

Pärnu 2014

SISUKORD

Sissejuhatus	3
1. Sotsiaalmeedia teismeeas noorte vägivaldsuse põhjustajana	6
1.1. Teismeeas olemus	6
1.2. Sotsiaalmeedia ja sotsiaalvõrgustik	9
1.3. Sotsiaalvõrgustike <i>Facebook</i> ja <i>Ask.fm</i> tutvustus	11
1.4. Interneti ning sotsiaalmeedia võimalused ja ohud	15
1.5. Võimalused ja ohud <i>Facebookis</i> ja <i>Ask.fmis</i>	20
1.6. Vägivalla, kiusamiskäitumise ja küberkiusamise olemus	25
2. Uurimus sotsiaalmeedia rollist vägivaldse käitumise kujundajana teismeeas	32
2.1. Uurimiseesmärk, meetodika, korraldus ja valim	32
2.2. Uurimuse tulemused	36
2.2.1. <i>Facebooki</i> ja <i>Ask.fmi</i> konto olemasolu, konto loomise ja sulgemise põhjused	36
2.2.2. Peamised tegevused <i>Facebookis</i> ning <i>Facebookis</i> ja <i>Ask.fmis</i> viibimise aeg	39
2.2.3. <i>Facebookis</i> ja <i>Ask.fmis</i> vägivallatsemine	42
2.2.4. Anonüümse postitamise põhjused ja ebameeldivaim küsimus <i>Ask.fmis</i>	45
2.2.5. Küberkiusamine sotsiaalmeedias	50
2.3. Peamised järeldused ja ettepanekud	65
Kokkuvõte	72
Viidatud allikad	76
Lisad	82
Lisa 1. Noortele jagatud ankeetküsitlus	82
Lisa 2. Spetsialistidele jagatud ankeetküsitlus	89
Lisa 3. Peamised tegevused <i>Facebookis</i> soo lõikes	90
Lisa 4. Noore käitumine <i>Facebookis</i> ebameeldivate postituste korral	91
Lisa 5. Tabel 2. Sagedasemad kiusamistegevused sotsiaalmeedias	92
Summary	93

SISSEJUHATUS

Infoajastu areng ja Eesti e-riigiks kujunemine on mitmesugused toimingud ja tegevused üle kandnud Internetti. Tänapäeva inimese igapäevaelu üheks osaks on Interneti kasutamine erinevatel eesmärkidel. Näiteks saab veebikeskkonnas tegeleda kooli- ja tööasjadega, suhelda sõpradega, kujundada enda identiteeti ning kasutada teatud keskkondi meelelahutuseks. Sotsiaalmeedia ja sotsiaalvõrgustike kasutamine on muutunud üha populaarsemaks ning nende kaudu saab jälgida sündmuste arengut kodumaal ja välismaal. Läbi veebikeskkondade levib hulgaliselt informatsiooni: uudiseid, fotosid, videoid ja postitusi. Internet hõlmab endas mitmesuguseid kasulikke ja arendavaid tegevusi, kuid ka arengut pärssivaid ja enesehinnangut kahjustavaid arvamused, veebilehekülgi ja toiminguid. Seega on Internetis palju võimalusi, kuid ka olulisel hulgal riske, mis kõik võivad kujundada, eelkõige teismeeas olevate noorte käitumist olenevalt nende kasvukeskkonnast ja väärtushinnangutest, kas positiivse või negatiivse käitumise poole. Ka võib tänapäeva teismelisi nimetada internetigeneratsiooniks, sest nad on kasvanud teadmises, et Internet on osa nende elust. Sellisel ajastul üles kasvanud lapsed kujundavad oma maailmavaadet, teadmisi ja käitumist tulenevalt keskkondadest nende ümber, milleks on nii reaalne ruum kui ka küberruum.

Lõputöö eesmärgiks on välja selgitada, kas ja kuidas kujundab sotsiaalmeedia noorte vägivaldset käitumist.

Eesmärgi saavutamiseks on uuritud sotsiaalmeedia ühe kanali, sotsiaalvõrgustiku, kasutatavust ja selles leiduvaid vägivaldsuse ilminguid Pärnu kolme kooli põhikooliastmes õppivate teismeliste seas, *Facebook* ja *Ask.fm* näitel. Lisaks on uuritud, millistes kiusamistegevustes on väljendunud teismeliste kiusamine sotsiaalmeedias üldiselt.

Pärnu koolid on valitud lõputöö kirjutaja kodulinna järgi. Töö koostaja omab kontot *Facebookis* ning külastab *Ask.fmi* aeg-ajalt, kuid ei oma *Ask.fmis* kontot. Lõputöö autor peab eriti oluliseks uurida *Ask.fmi* mõju teismeealiste psüühikale ja käitumisele, sest antud sotsiaalvõrgustikku on meediaväljaannetes süüdistatud küberkiusamiskäitumise suurendamises ning veebileheküljel on Eesti noorte seas muutumas üha populaarsemaks.

Uurimisülesanded lõputöö eesmärgi täitmiseks:

- anda ülevaade teismeealiste (eelkõige varajase ja kõrgteismea) arengu ja käitumise iseloomulikest joontest;
- selgitada sotsiaalmeedia ja sotsiaalvõrgustike, sh *Facebooki* ja *Ask.fmi* olemust, tuues välja tegevused ja toimingud sotsiaalmeedias, sotsiaalvõrgustikes, *Facebookis* ning *Ask.fmis*;
- kaardistada võimalused ja ohud Internetis, sh sotsiaalmeedias ning konkreetselt *Facebookis* ja *Ask.fmis*;
- kirjeldada vägivalda ning kiisamiskäitumise olemust;
- uurida küberkiisamise mõiste defineerimist, tuua välja selle tunnused ja vormid ning küberkiisamiseks kasutatavad vahendid;
- viia läbi küsitlus Pärnu kolme kooli 7.-9. klasside ehk 13-16aastaste õpilaste seas;
- viia läbi küsitlus spetsialistide seas, kes puutuvad oma töös kokku 13-16aastaste teismelistega;
- kokku koondada noorte ja spetsialistide arvamused ning uurimistulemuste põhjal esitada ettepanekud vastavatele institutsioonidele ja inimestele, kes saaksid ennetada või leevendada küberkiisamisega kaasnevaid probleeme.

Uurimisülesannete lahendamiseks on kasutatud eesti- ja inglisekeelseid paberkandjal ja Internetis olevaid teaduslikke ja osaliselt populaarteaduslikke allikaid: raamatuid, ajakirju, ajalehti, sõnastikke, artikleid, ettekandeid, uurimusi ning varasemalt valdavalt küberkiisamise teemal kirjutatud lõputöid. Populaarteaduslikest materjalidest võetud seisukohad on kõrvutatud teaduslikest allikatest pärineva informatsiooniga. Interneti võimaluste ja ohtude seletamisel on tuginetud üleeuroopalisele Internetikasutuse uuringule *EU Kids Online* ja *EU Kids Online II*. Sotsiaalmeedia rolli vägivaldse käitumise kujundajana väljaselgitamisel on läbi viidud paberkandjal olevad küsitlused

Pärnu kolme kooli põhikooliastmes õppivate teismeliste seas ning elektroonilisel teel koostatud küsimustikud spetsialistidele, kes oma töös 13-16aastaste noortega kokku puutuvad.

Lõputöö koosneb kahest peatükist, millest esimese alapeatükid keskenduvad teoreetilistele seletustele teismee ja sotsiaalmeedia olemusest, Interneti võimalustest ja ohtudest, vägivallast ja kiusamiskäitumisest ning küberkiusamise lahtimõtestamisest. Lõputöö viimane peatükk tugineb autori poolt läbiviidud uurimuse tulemustele ja tõlgendamisele.

Lõputöö autor tänab kõiki, kes aitasid töö koostamisel. Nendeks on: juhendajad Tiiu Kamdron ja Kandela Õun, küsitlusele vastanud noored ja küsitlusi läbi viia aidanud õpetajad ning huvijuhid, oma arvamusega toetanud spetsialistid, mõtteid-teadmisi jaganud õppejõud, sõbrad-tuttavad, kooli- ja kursusekaaslased, veebikonstaabel Maarja, koolivägivallavastase projekti „Julgelt vastu!“ eestvedaja Anett-Eliise Ott.

Töös kasutatavad lühendid:

Happy-slapping – korduv ohvri kallal vägivallatsemine ning selle tegevuse filmimine ja materjali levitamine eesmärgiga „naljatada“ või mõnitada (Willard 2005; Naruskov 2008: 12);

IP (*Internet Protocol*) – Internetikasutajate unikaalne identifitseerimisadress (EN-ET 2014);

Like, like'mine – eesti keeles „meeldib“; *Facebookis* meeldivale pildile või postitusele positiivse hinnangu andmine läbi *like*-nupule vajutamise (The Complete... 2010: 33);

PDA (*Personal Digital Assistant*) – nutitelefon (Willard 2007: 2);

SMS (*Short Message Service*) – mobiiltelefonide kaudu saadetavad tekstisõnumid (Webopedia 2014);

Wifi (*wireless fidelity*) - traadita andmeside standard (ÕS 2014).

1. SOTSIAALMEEDIA TEISMEEAS NOORTE VÄGIVALDSUSE PÕHJUSTAJANA

1.1. Teismeea olemus

Alapeatükis on kirjeldatud 13-16aastaste teismeliste arengule ja käitumisele iseloomulikke tunnuseid, kuna antud lõputöö on keskendunud 13-16aastaste noorte kiusamiskäitumise ja *online* tegevuste uurimisele lähtuvalt sotsiaalmeedia ning sotsiaalvõrgustike *Facebook* ja *Ask.fm* virtuaalsetest keskkondadest. Välja on toodud teismeea viis faasi Peter Blos'i (2002) järgi. Pikemalt on kirjeldatud varajast ja kõrgteismiega, mille faasidesse lõputöö uurimuses osalenud teismelised vanuse poolest kuuluvad.

Psühhoanalüüsis kasutatakse mõistet puberteet, tähistamaks suuri kehalisi ehk bioloogilisi muutusi, mis kaasnevad sugulise küpsemisega ja märgivad lapseea lõppemist (Butterworth, Harris 2002: 305; Mangs, Martell 2000: 289). Need muutused tõmbavad endale intensiivse tähelepanu ja salajase imestuse koos soovide ja muredega ning kuuluvad psüühilise arengu juurde, mida nimetatakse teismeeaks (Mangs, Martell 2000: 289). Teismiega tõstab lapse uude, pool-täiskasvanu seisusesse, mis kannab endas uusi õigusi, kohustusi ja mõtlemisviise, millest viimased on eriti tundlikud omandatud elukogemuste ning moraalsete ja eetiliste ideaalide suhtes (Butterworth; Harris 2002: 307). Intrapsüühiliselt tähendab teismiega muu hulgas isikliku ja sotsiaalse iseseisvuse ja sõltumatuse saavutamist, samal ajal kui nooruk integreerub täiskasvanumaailma. Psühhoanalüütik ja teadlane Anna Freud kirjutab teismeliseaastate arengu kohta, et teismiega on oma olemuselt rahuliku arengu katkestus ning tasakaalu hoidmine teismeeas on iseenesest ebanormaalne. (Mangs, Martell 2000: 289)

Teismeliste puhul on oluline aktsepteerida disharmooniat kui arengu iseloomulikku osa, mis aitab kaasa nende mõistmisel. Nooruki puhul on normaalne olla ebajärjekindel ja käituda vastuoluliselt. Vihata ja armastada vanemaid, võidelda impulssidega ja neid aktsepteerida, olla sõltuv ning tõsta mässu, olla idealistlik, suuremeelne ja isekas. (Butterworth; Harris 2002: 291) Teadlane Peter Blos jagab teismeea viide faasi, mida selle suhteliselt lühikese perioodi kohta (umbes 10 kuni 20-25 eluaastani) võib pidada paljuks, kuid nagu Blos osutab, toimub igal aastal nii palju, et see on põhjendatud (*Ibid.*: 290):

- 1) eelteismeiga (10-12aastased),
- 2) varajane teismeiga (12-14aastased),
- 3) kõrgteismeiga (14-16aastased),
- 4) hilisteismeiga (16-20aastased),
- 5) järelteismeiga (20-25aastased).

Neist viiest faasist võib igaüks alata varem või hiljem, kui teoreetiliselt määratletud. Samuti võib iga faas olla lühem või pikem. Igale teismeea arenguetapile on iseloomulikud mina-areng, objektsuhted, raskused, probleemid ja metapsühholoogilised etapid. (*Ibid.*: 290-291)

Varajast ja kõrgteismeiga peetakse eriti tähtsaks, sest see, mis pärast neid faase järgneb – identiteedi, isiksuse ja iseloomu kujunemine – peab kulgema soodsalt. Selleks, et teismeeaareng oleks soodne, on vaja, et nendele arenguetappidele iseloomulikud konfliktid töödeldaks ja lahendataks nii palju kui võimalik just selles varajases perioodis. (*Ibid.*: 291) Ka on kiusamiskäitumine on kõige ulatuslikum just põhikooliastmes (Kõiv 2006: 60) ning selle ühte alavormi – küberkiusamist – esineb kõige enam põhikooli lõpuklassides (Hinduja, Patchin 2009: 55), kuhu kuuluvad enamjaolt 13-16aastased noored.

Varajases teismeeas püüab nooruk leida suhteid nii omaealiste kui täiskasvanutega. 13aastane laps on stabiilne tõsine mõtleja ning 14aastane tundlik ja tihti üksildane indiviid, kes otsib tähelepanu ja kaaslast (Wahlgren 2008: 480-492). Sellises vanusegrupis otsitakse inimest, keda saaks imetleda, kedagi, kellel on omadused, mida tahaks endale, kedagi, kes tõstaks mina-tunnet. See on imetlemise, iidolite ja fanatismi

aeg. Sammuna küpsemise suunas saab võtta suundumist idealiseeritud vanem-objektide juurest iidolitunnustega üleminekufiguuride poole. Imetletakse kõiki alates näitlejatest, sportlastest, noorsoojuhtidest kuni vanemate kaaslasteni, kellel on elus hästi läinud ja identifitseeritakse end nendega. Sellised ideaalfiguurid moodustavad kaitse ohu vastu ühineda täielikult varasemate vanemafiguuridega. Objektisuhetel on selles faasis eksperimenteeriv varjund. Minnakse ühe kaaslaste juurest teise juurde. Püütakse leida kõrget hinnangut, teada saada oma rolli koosolemisel, vallutatakse ja ollakse vallutatud. Enesestmõistetavalt on oluline, et nooruk on saanud luua positiivse suhte vanematega, mis vaatamata teismee katsumustele alles jääb. (Mangs, Martell 2000: 315-316)

Üleminek varajasest teismeeast kõrgteismeeani toimub järk-järgult. Selles faasis jõuab nooruk vähehaaval välja selgema pildini iseendast. (*Ibid.*: 323) 15aastaselt on laps üsna kindel selles, et on juba noor täiskasvanu, kuna ta võib juhtida mopeedi, astuda seksuaalvahekorda ja kriminaalkorras vastutab ta ise oma tegude eest. 16aastane laps tunneb end puutumatusena ning tal on hea eneseusaldus. Sellises vanuses on suhtlemine ja sõprade olemasolu emotsionaalse arengu tasemel kõige olulisem tegur. (Wahlgren 2008: 493-508)

Tugevad emotsionaalsed seisundid esinevad eriti leina ja armumise vormis. Jätkub protsess, mis algas eelmises faasis – jätta maha ja leida uus objekt. See tähendab, et töödeldakse väsimatult oma suhet vanematega, nende hinnangute ja hoiakutega, suhet kõigega, mida lapsepõlve kombed, tavad, sõltuvus ja sõprus on kujundanud. Huvid, võimed, osavus ja talent pannakse proovile ja need arenevad. (Mangs, Martell 2000: 323-325)

Teismeiga on oma olemust väga tundeline aeg, mistõttu on oluline, et emotsioonid teismeeas oleksid võimalikult positiivsed. Noorukiea alguses tekkiv identiteedikriis (eneseteadvustamisraskused) paneb teismelised mõtlema erinevate väärtuste üle. Murdeeas kujundab nooruk välja oma elufilosoofia – kogumi moraalseid tõekspidamisi ja seisukohti, mis loovad aluse tema otsustusteks ja käitumiseks. Noorukil kujuneb identiteeditunne, mis on aluseks iseseisvumisele ning tulevikuplaanide loomisele. Eneseteadvus kui teadmine oma kohast sotsiaalsetes suhetes sõltub selles eas sageli hinnangust nooruki välimusele nii teiste vaatevinklist, kui ka tema enda oletustest selle

kohta, kuidas temast arvatakse. (Tankler 1999: 108-109) Lisaks sellele, et puberteediealistel on enda mõtete ja neid ümbritseva maailmaga palju tegemist, on tänapäeval tekkinud reaalse ruumi kõrvale ka virtuaalne maailm, mis vajab omakorda tähelepanu ja pühendumist. Küberruumis saavad noored endale luua teise, nii-öelda paralleelmaailma.

Teismelistel on lubatud katsetada, eksida, vigu korrata ja neist õppida, panna proovile iseennast, oma perekondi ja sõpru. Virtuaalmaailmaski avaneb eelpool nimetatud tegevuste eksperimenteerimiseks mitmeid võimalusi. Ent vahel võivad tagajärjed olla väga tõsised. Sotsiaalmeediast ja selle kanalitest, Internetist, lisaks nii-öelda valest ja ohtlikust käitumisest virtuaalmaailmas kõnelevad järgmised alapeatükid.

1.2. Sotsiaalmeedia ja sotsiaalvõrgustik

Käesolevas alapeatükis tutvustatakse sotsiaalmeedia kanaleid. Defineeritud on mõisted „sotsiaalmeedia“ ja „sotsiaalvõrgustik“.

Viimastel aastatel on kasutusele võetud termin Web 2.0 See on oma olemuselt interaktiivne ja tarbijakeskne rakendus, mis kuulub osalusmeedia kategooriasse ning lihtsamalt tuntakse seda sotsiaalmeedia nimetuse all. Selle kasutajad saavad omavahel interaktiivselt suhelda ning lisaks sellele luua veebikeskkonnale sisu ja hoida selle üle kontrolli, jagades seal olevat informatsiooni teiste kasutajatega sotsiaalmeedia kanalite kaudu. (Angus jt 2011: 179, viidatud Tund, M. 2013: 9 vahendusel) Web 2.0 alla kuuluvad omakorda sotsiaalvõrgustikud (Haenlein, Kaplan 2010).

Sotsiaalmeedia kanaleid saab liigitada kaheks. Liigitustele on toodud ka mõned näited. (Sotsiaalmeedia... 2014)

1. Sotsiaalmeedia: *Youtube, Blogspot, Wordpress.*
2. Sotsiaalvõrgustikud: *Facebook, Ask.fm, Instagram, Twitter, LinkedIn, Google Plus.*

Sellisest liigitusest võib järeldada, et sotsiaalmeedia keskkonnas saavad kasutajad pigem postitusi üles laadida ja neid teistega jagada, postitustele kommentaare koguda ning ise kommenteerida. Sotsiaalvõrgustikud on veebileheküljed, mille kaudu, eelkõige, saavad inimesed üksteisega kirjalikul ja piltlikul või ka videokõneluse teel suhelda.

Mõlemas sotsiaalmeedia kanalis saavad inimesed oma tõekspidamisi, uskumusi, tähelepanekuid, mõtteid ja arvamusi avaldada.

Seega on sotsiaalmeedia kanalite puhul oluline faktor nende tehnoloogiline lahendus, mis väljendub mitmes erinevas vormis (Haenlein, Kaplan 2010): ajakirjades, internetifoorumites, veebipäevikutes (ehk blogides), mikroblogides, wikides, sotsiaalsõrgustikes, internetisaadetes, mängudes, fotodes ja videotes. Eelkõige saabki sotsiaalmeedia kanalites toimuvate tegemiste kirjeldamisel kasutada iseloomustavaid sõnu: looma, jagama ja vahetama ideesid ning informatsiooni virtuaalsetes kogukondades ja sõrgustikes (Ahlqvist jt 2008: 13).

Eesti Õigekeelsussõnaraamat (Eesti... 2013) annab sotsiaalmeediale järgneva definitsiooni: sotsiaalmeedia ehk ühismeedia on suhtlus- ja teabekeskond, mille sisu loovad kasutajad ühiselt. Digiagentuur OKIA asutaja ja üks Eesti kogenumaid veebiprofessionaale Kaupo Kalda (2009) on seletanud mõistet järgmiselt: „Lihtsalt ja lühidalt: sotsiaalne meedia on kasutajate poolt loodav sisu ja selle jagamist võimaldavad keskkonnad ning lahendused. Sotsiaalne meedia põhineb inimeste suhtlus- ja väljendusvajadusel.“ On leitud, et sotsiaalmeedia määratleb, kuidas inimesed jagavad virtuaalses keskkonnas oma ideid, kirjutisi, mõtteid ning suhteid. Seega erineb sotsiaalmeedia nii-öelda tavapärasest meediast seetõttu, et sotsiaalmeediasse saab igaüks luua sisu, näiteks seal kommenteerides ja postitades. Sotsiaalmeedia saab võtta audio, teksti, video, foto või kogukondade kuju. (Scott 2010: 38)

Sotsiaalmeediat on defineeritud ka kui alati kasvavat ja arenevat kogukonda Interneti tööriistadest ja vahenditest, platvormidest ja rakendustest, mis kõik võimaldavad inimestel omavahel suhelda ja teavet jagada, olles seejuures Interneti sidekude ja närvivõrk korruga. Sotsiaalne meedia on samas ka peegeldus igapäevaelu tegevustest, mis leiavad aset avalikus ja kinnises ruumis ning mis saavad maailmale nähtavaks vaid paari liigutuse ja minuti jooksul. See on omamoodi väljendus- ja suhtlusvorm, mis võimaldab ületada nähtamatud piire ning levida üle maailma. (Cohen 2011)

Sotsiaalsõrgustik on sotsiaalmeedia üks osa. Kõige lihtsamini defineerides on sotsiaalsõrgustik veebipõhine vahend suhtlemiseks, sisaldades endas kasutajatele kättesaadavaid ja kergeid meetodeid (Leary 2010). Sotsiaalsõrgustik on ka veebipõhine

teenus, mis lubab inimestel kujundada endale avalik või osaliselt avalik profiil. Konto omanik saab moodustada nimekirja („sõbralisti“) teistest kasutajatest, kellega soovitakse ühenduses olla. Lisaks võib tutvuda ja vaadata teiste sama süsteemi kasutatavate inimeste kontosid. Veebilehti võivad erineda kontode olemus, sealsed võimalused ja profiili üldine väljanägemine. (Boyd, Ellison 2007) Haenlein ja Kaplan (2010) järgi on sotsiaalvõrgustikud grupp internetipõhiseid rakendusi, mis toetuvad Web 2.0 alusele, andes inimestele vahendid, mille kaudu saab suhtlemise muuta veebipõhisteks kahekõnedeks.

Sotsiaalvõrgustike peamine eesmärk on koondada sarnaste huvide ja tegevusaladega inimesed, pakkudes neile mitmesuguseid võimalusi omavaheliseks suhtlemiseks (Haenlein, Kaplan 2010). Sotsiaalvõrgustike unikaalsus ei seisne niivõrd selles, et need aitavad tutvuda ja suhelda võõrastega, kuivõrd selles, et võrgustikud võimaldavad kasutajatel end läbi kontode teistele inimestele, üle kogu maailma, nähtavaks teha. Selle tulemusel võib indiviidide vahel tekkida kommunikatsioon, mis kannab nimetust „varjatud sidemed“ (*latent ties*). See tähendab, et selline suhtlusviis ei pruugi kunagi reaalsesse ellu üle kanduda ning inimesed suhtlevad vaid Internetikeskkonnas, olles nii-öelda virtuaalsed (kirja)sõbrad. Unikaalsusele lisab eripära veel ka see, et inimesed saavad vastavalt isiklikele huvidele ja eelistustele kujundada sotsiaalvõrgustikus omanäolise kasutajaprofiili. (Boyd, Ellison 2007)

Ühine joon, mis jookseb läbi sotsiaalvõrgustikke iseloomustavatest kirjandusteostest on tehnika integreerimine suhtlemisse luues pidevalt Internetti midagi uut (Leary 2010). Antud töös on näitena kasutatud kahte populaarseimat sotsiaalvõrgustikku, *Facebook* ja *Ask.fm*, mille tutvustused on järgmises alapeatükis.

1.3. Sotsiaalvõrgustike *Facebook* ja *Ask.fm* tutvustus

Maailma kõige suurem ja populaarsem sotsiaalvõrgustik on *Facebook*, mis loodi 4. veebruaril 2004. aastal ja on välja arendatud USAs. Selle ametlik omanik ja haldaja on Facebook Inc ning personal koosneb kokku 6337st inimesest. *Facebooki* missioon on anda inimestele võim jagada ja muuta maailm rohkem avatuks ja ühendatuks. Inimesed, kes kasutavad *Facebooki* püsivad ühenduses sõprade ja perega; avastavad, mis

maailmas nende ümber toimub ning nad saavad jagada ja väljendada seda, mis neile personaalselt korda läheb. (Key Facts 2014)

David Kirkpatrick (2012: 275) on oma *Facebooki*-teemalises teoses kirjutanud järgmist: „*Facebooki* võib julgelt nimetada meie igapäevaelu ühiskonna peegliks.“ Lõputöö autor nõustub mõttega, kuna peab antud sotsiaalvõrgustikku kohaks, kus kajastub enamus aktuaalseid teemasid, mille kaudu saab aimu sellest, mis erinevates riikides toimub, milline on riikide üldine eluolu ning mida sealsed elanikud teevad, tunnevad ja arvavad. Inimesed kajastavad *Facebooki* staatuste, videote ja fotode kaudu oma muremõtteid, õnnestumisi, esimesi kogemusi (*benji*-hüpe, tätoveeringu tegemine jne), tähtpäevaid, lapse sündi jpm. Lisaks jagatakse artikleid ja uudiseid kodumaal toimuvast ning avaldatakse arvamust ametnike ja teiste riigi heaks töötavate inimeste tegevuste kohta.

Facebook lubab kõigil, kes sünniaasta järgi on vähemalt 13aastased tasuta enda kasutajaks registreerida (The Complete... 2010: 33) ning pakub kasutajatele erisuguseid võimalusi. Esmalt saavad inimesed endale luua isikliku kasutajakonto. *Facebook* kontol on võimalik, vastavalt oma loominguilisele, kokku kombineerida profiili- ja taustapilt, lisada tähtsaimad elusündmused, usulised vaated, inspireerivad inimesed ja tsitaadid, professionaalsed oskused ning vaadatavad sarjad-filmid, loetavad raamatud, avalikustada lemmikspordialad jpm. Seejuures saab profiili täiustada kooli- ja tööalaste saavutuste ning lühitutvustusega endast. Teiste tegevustena saab *like*'da fotosid, videoid, kommentaare, staatuse ja muid postituseid, sh lisaks *like*'misele kommenteerida ja jagada postituseid; postitada ja kirjutada „sõprade“ virtuaalsele „seinale“; lisada teisi inimesi „sõpradeks“ ja saata neile privaatsõnumeid, sh saada automaatseid teateid selle kohta, kui nende „sõbrad“ enda profiilil andmeid muudavad. Lisaks saavad kasutajad moodustada ja liituda ühiste huvide või ürituste järgi moodustatud gruppidega, luua ise üritusi, mängida mängu ning hoida end kursis neid huvitavate persoonide, sündmuste ja ettevõtmistega.

2010. aasta juulis oli *Facebookis* rohkem kui 500 miljonit aktiivset kasutajat, mille põhjal saab väita, et iga 14. inimene maailmas omas *Facebookis* kontot. (The Complete... 2010: 33) Kolm aastat hiljem, 2013. aasta 31. detsembri seisuga järgi kasutas *Facebooki* aktiivselt 1,23 biljonit inimest. Neist inimestest 945 miljonit kasutasid

regulaarselt *Facebooki* mobiilset versiooni. (Key Facts 2014) Lenhart ja Madden (2007) uuringu põhjal on *Facebooki* kasutajatest 55% teismeealised ning üle kolmandiku täiskasvanutest kasutavad uue meedia sotsiaalvõrgustike rakendusi. Seejuures on *Facebookil* endiselt ainult kaks infokeskust, mis asuvad USAs ja kõik, mida kogu maailmas asuvad kasutajad veebilehel näevad, jõuab nende arvutiekraanidele sealt. See fakt ei ole seni võrgustiku rahvusvahelist kasvu takistanud, kuid on tõenäoline, et lähitulevikus tuleb luua uusi serveriruumi ka teistele mandritele. Lisaks tuleb avada veel kontoreid erinevates maailma paikades. (Kirkpatrick 2012: 280)

Sotsiaalmeediat kasutab Eestis ligi 600 000 inimest ning see arv suureneb järk-järgult (Sotsiaalmeedia 2014). Sealhulgas on Eestis 2013. aasta 1. jaanuari seisuga aktiivsete kontodega *Facebooki* kasutajaid ligikaudu 507 400 (Estonia... 2014). Näiteks on viie aastaga eestlaste *Facebooki* kasutatavus tõusnud 73%, arvestades, et 2009. aasta jaanuaris oli eestlasi, kes *Facebooki* kasutasid 5% ning 2014 aasta jaanuaris 78% kogu rahvastikust. Arvestades sajaprotsendiliselt eestlasi, kes kasutavad *Facebooki*, moodustasid sellest 2010. aastal 43% naised ja 57% mehed. (Kalda 2013)

Facebook on üks kiiremini kasvavaid ettevõtteid ajaloos, millest on saanud nii teismeliste kui ka miljonite täiskasvanute igapäevase suhtluse lahutamatu osa (Kirkpatrick 2012). Sotsiaalvõrgustikus kasutajakontot omav käesoleva lõputöö autor on täheldanud iga mõne kuu tagant veebisaidil toimunud suuremaid või väiksemaid muudatusi, mis tõestavad, et võrgustikul on veel mitmeid võimalusi, kuhu edasi areneda.

Teine noorte seas populaarne sotsiaalvõrgustik *Ask.fm* loodi 16. juunil 2010. aastal Lätis (Kenins 2012). See on virtuaalne küsimuste ja vastuste platvorm, kus inimesed saavad kasutajakontot omavatelt inimestelt küsida küsimusi, jäädes soovi korral seejuures anonüümseks (Explained... 2014). *Ask.fm* loodi USA samalaadse veebilehekülje *Spring.me* (endise nimega *Formspring*) konkurendiks ning on nüüdseks oma kasutatavuse poolest *Spring.mest* edukam (Kenins 2012). Populaarsuse poolest on *Ask.fm* maailmas kümnendal kohal. Tema ees on lisaks *Facebookile*, *Twitterile*, *LinkedInile*, ja *Tumblrile* veel ka kolm Hiina ja kaks Vene sotsiaalvõrgustikku. (Belot 2013)

Veebileht on seotud ka sotsiaalvõrgustikuga *Facebook*. *Ask.fmi* lehel julgustatakse kasutajaid jagama oma *Ask.fmi* profiili nende *Facebooki* kontol, et seeläbi endale rohkem küsimusi juurde hankida või teha sõbralistis olevatele inimestele nähtavaks nende kasutaja olemasolu. Varjatud eesmärgina saab seeläbi julgustada sõpru *Ask.fmi* kontot tegema. (Explained... 2014) Lisaks, kui isik soovib end *Ask.fm* lehel kasutajaks registreerida, antakse talle võimalus siseneda oma *Facebooki* konto kaudu (Kenins 2012). Sel viisil on kasutajaks registreerimine lihtsam eelkõige teismeealistele. Nad saavad soovi korral neile *Ask.fmis* esitatud küsimused postitada oma *Facebooki* profiilile ning nii näevad vastuseid ka kõik nende *Facebooki* sõbralistis olevad kasutajad. Ka on registreeritud kasutajatel võimalus küsimustele vastamata jätta ehk neid mitteavalikuks muuta. (Ask.fm... 2014) *Ask.fmi* kontole on võimalik lisada endast tutvustav lühike tekst ning kokku sobitada profiili- ja taustapilt.

Ask.fmi hüüdlause on: „Küsi ja vasta!“ (Kenins 2012). Küsimusi saavad küsida kõik, selleks ei pea olema registreeritud kasutaja. Kasutajaks saavad end registreerida vähemalt 13aastased (Belot 2013), nagu ka *Facebookis*. Vastuseid saab anda kas tekstiliselt, pildi või videona. Tüüpilisimad küsimused, mida küsitakse: „Mida teeksid, kui võidaksid loto peavõidu?“, „Mis on kõige õudsem film, mida oled kunagi näinud?“, „Mis on viimane *Youtube* video, mida vaatasid?“ jms (Ask.fm... 2014). Lisaks nii-öelda tavalistele küsimustele, postitatakse palju isiklikke või seksuaalsust õhutavaid küsimusilauseid, näiteks: „Näita oma rindu.“, „Missugust pesu Sa praegu kannad?“, „Kas Sa oled süütu?“ jms (Kenins 2012). Igaüks, kes registreeritud kasutaja lehele läheb, saab näha, kui paljudele küsimustele konkreetne kasutaja vastanud on, mitmel tema vastusel on „meeldimisi“ ning kui palju on talle „kingitusi“ tehtud.

Ask.fmi peamised kasutajad on teismelised vanuses 13-16 eluaastat (*Ibid.*: 2012). Veebilehe populaarsus kasvas kiiresti 2013. aasta alguses, kui kasutajaks registreeris end 80 miljonit inimest, kes postitasid kokku 30 miljonit küsimust-vastust iga päev (Berkman 2013). Seejuures, moderaatoreid, kes sotsiaalvõrgustikus olevat tegevust kontrollivad on vaid 50. Veelgi enam, kasutustingimused on ainult inglisekeelsed, kuid veebisait on kättesaadav veidi rohkem kui 32. riigis. (Belot 2013) 2013. aasta juuli seisuga kasutab sotsiaalvõrgustikku 65 miljonit inimest (Kenins 2012). Pooled *Ask.fmi*

registreeritud kasutajatest on nooremad kui 18 eluaastat (Berkman 2013). Uurimuse autor ei oma antud veebisaidil kasutajakontot.

Töö autor ei leidnud statistilisi andmeid *Ask.fm* kasutatavuse kohta Eestis. Tõenäoliselt tuleneb statistika puudumine asjaolust, et veebisaidi eluiga pole piisavalt pikk. Lõputöö koostaja tähelepanekute ja antud teemal kirjutatud meediakajastuste põhjal saab väita, et Eesti noorte seas on see sotsiaalvõrgustik alles populaarsust kogumas.

1.4. Interneti ning sotsiaalmeedia võimalused ja ohud

Antud alapeatükis on välja toodud Interneti ning sotsiaalmeedia võimalused ja ohud, eelkõige arvestades tööst lähtuvat sihtgruppi. Järgmises alapeatükis on tähelepanu pööratud riskidele ja võimalustele suhtlusvõrgustikes *Facebook* ja *Ask.fm*.

Internet ja sealsed võimalused-tegevused moodustavad suure osa 21. sajandi inimeste igapäevaelu tegevustest. See pakub uusi viise sidet pidada vaatamata geograafilisele asukohale: maal, linnas, välisriigis. Wifi olemasolu ja levik lubavad Interneti kasutada peaaegu kõikjal: kodus, koolis, tööl, metsas, rannas, lennukis jne. Lisaks ei pea enam küberruumi sisenemiseks olema arvuti olemasolu, seda saab teha ka läbi PDA ja tahvelarvuti. Tänu Internetile on võimalus kiiremini, lihtsamini ja mugavamini suhelda ning saab koguda uusi kontakte-tutvusi. Veebikeskkonnas koostatakse ja jagatakse õppe- ja töömaterjale. Andmebaaside olemasolu ja otsingumootorid aitavad kaasa laialdasele informatsiooni hankimisele. Uudised, kampaaniad, üritused ja reklaamid levivad kiirelt ja kättesaadavalt. Paljud toimingud: maksete maksmised (läbi Internetipanga), hinnete sissekandmised (e-kool), kirjade saatmised (elektronpost, sotsiaalvõrgustikud) jne toimivad tänu Interneti kättesaadavusele. Läbi erinevate suhtlusportaalide saavad inimesed jagada oma mõtteid ja tundeid – foto, teksti ja video näol. Internet pakub mitmesuguseid võimalusi meelelahutuseks: telesaated, mängud, huumorileheküljed, blogid, e-raamatud ja -ajakirjad, lihtsam ligipääsetavus muusikale. Lisaks võib Internet, eriti noortel, tekitada suuremat ühtekuuluvustunnet (kommuunid). Kirjanik Emily White (2011: 206) on arvanud järgmist: „Interneti on korduvalt esile tõstetud kui saavutust, mis teeb inimestevahelise kasvava eraldatuse vähem oluliseks. Loomulikult me võime näha vähem oma sõpru ja perekonda, kõlab Internetisõnum, aga

me saame lugeda nende blogisid iga päev!“ Internet kerkib nn päästva õlekõrrena esile igas debatis sotsiaalsetest sidemetest ja eraldusest. Mõte on selles, et isegi kui kellegagi rääkida ei ole, võib siiski saata sõnumeid, uuendada oma *Facebooki* lehekülge või *twitterdada* igapähele, kes tahab ja viitsib jälgida. (White 2011: 204) Samas võivad ka virtuaalmängud olla ühtekuuluvustunde tekitajad. Kuna need mängud avavad kujuteldavad kogukonnad inimestele, kes pole ehk suuremad raamatulugejad, võib neid võtta kui mõistlikke lühiajalisi üksilduse leevendajaid (*Ibid.*: 205).

Noorte jaoks peitub Interneti mitmesuguste võimaluste kõrval ka oluliselt erinevaid ohte. Laste Internetikasutus on seoses küberkeskkonnas varitsevate riskidega sattunud tähelepanelikuma vaatluse alla, kuna nii meediauurijad kui ka seadusandjad, meediatootjad ja laiem avalikkus on huvitatud välja selgitamast uues meediakeskkonnas varitsevaid riske (Haddon jt 2008). Varasemalt läbi viidud uurimused on tõestanud, et ohud, millega noored virtuaalmaailmas kokku puutuvad on sõltuvus kübermaailmast, ebasünda/ebasobiva materjali postitamine, küberkiusamine ning pedofilia ja seksuaalsusega seotud riskid. (Shu-Sha, Subrahmanyam 2009: 354) Täiendavalt selgus *EU Kids Online* ehk Euroopa Lapsed Internetis projekti raames koostatud internetiturvalisuse uuringust, et suurimateks lapsi ähvardavateks riskideks võib nimetada pornograafilist, vägivaldset, rassistlikku, vihkamisele või enesekahjustamist õhutavat sisu, ebasünda või potentsiaalselt kahjulikke kontakte võõrastega, privaatsuse häirimist, isikuandmete kuritarvitamist ja eakaaslaste omavahelist küberkiusamist (Haddon jt 2008). *Online*-ohtude hulka saab arvestada ka reaalse sotsiaalse elu kahanemise. See tähendab, et liigne suhtlemine Internetis võib noorel pärssida sotsiaalseid oskusi ja arengut ning näost-näkku vestlemine muutub raskemaks või minimaalseks. Samuti võib sõltuvus Internetist kahandada noore sotsiaalset võrku väljaspool virtuaalkeskkonda. Seda kinnitab psühhiaater Anne Kleinberg, kes seostab ravimata depressiooni üksinduse ning arvutisuhtluse kasvamisega. „Üsna kindlalt on näidatud, et lähedussuhetel on ajus reaalne bioloogiline alus. /.../ Laps peab inimsuhteid kogema, muidu jäävad tema sotsiaalne toimetulek ja psühholoogiline küpsus poolikuks. /.../ Omaette arvuti taga kasvavatel lastel tahab lähisuhtluse oskus kindlasti korrigeerimist.“ (Zirnask 2014: 35)

Eraldi on uuritud ka ohtude ühisosa, mis noori virtuaalses ja mittevirtuaalses maailmas puudutavad. Meediauurija Lukas Blinka, kes tugines oma Interneti võimaluste ja ohtude teemalises doktoritöös üleeuroopalisele Internetikasutuse uuringule *EU Kids Online II*, on öelnud järgmist: „On küll leitud, et *offline*’is riskialtimate lapsed on seda ka *online*’is: näiteks altimate võõrastega kontakteeruma, seksuaalse sisuga sõnumeid saatma ja vastu võtma. Samas, küberkiusu ohvreid kiusatakse tavaliselt ka väljaspool võrku, koolis.“ (Zirnask 2013: 28) Seega seos ohtude vahel on olemas ja tavaliselt tulevad need psühholoogilistest probleemidest, kuna Internet peegeldab lapse isiksust, mitte ei muuda seda. Blinka lisab, et: „Internetikasutus puudutab ja peegeldab kõiki vajadusi, mis lapsel on. Interneti mõju ei ole kõigile ühesugune – kuigi see on praegustele teismelistele väga oluline toimetuleku kanal.“ (*Ibid.*: 28) Sellest selgub, et psühholoogilistes või muudes raskustes lastele peegeldab Internet tagasi pigem negatiivset ning need, kes on paljudel muudel põhjustel isoleerunud, teevad seda ka *online*’is (*Ibid.*: 29).

Online-riske on võimalik liigitada mitmeti. Näiteks võib kasutajate käitumisest olenevad Internetiga seotud riskid jagada kaheks: kasutajast sõltuvad ja kasutajast sõltumatud riskid. Kasutajast sõltumatuid riske võib iseloomustada kui ohte, mis võivad tekkida sõltumata kasutaja käitumismallist Internetist (häkkerid, viirused). Kasutajast sõltuvad ohud tekivad otseselt kasutaja enda käitumise tulemusena (endast piltide saatmine, võõraga suhtlemine). (Burgess jt 2009) *EU Kids Online* uurimuses on Interneti ohud jagatud nelja peamiseks riskitüüpi: kommertslikud, agressiivsed, seksuaalsed ja väärtuslikud (vaata tabel 1 lk 18). Kõik need võivad ohustada teismeliste heaolu ning arengut.

Kommertsriskide kategooriasse kuuluv personaalne info kuritarvitamine on üks lastele muret tekitavaim risk. Internetikeskkonnas, kõige enam suhtlusportaalides on lastel kujunenud *online*-identiteet ning sellega kaasas käivad andmed ja fotod. Euroopa laste seas on kõige sagedasemad personaalinfo kuritarvitamised seotud salasõnade hankimise ja kasutamise, teeseldes samal ajal konto omanikku. Samuti on tekkinud juhtumid, kus laps satub jälitavaks, kuna tema personaalset infot kuritarvitatakse. Vähesed on kokku puutunud pettustega. (Görzig jt 2011, viidatud Pikk, S. 2011: 12 vahendusel) Näiteks kirjad, mis sisaldavad spämmi või reklaame, võivad (nende lingi) avamisel

arvutisse tuua viirusi. Eelpool mainitud tegevused kuuluvad kasutajast sõltumatute riskide alla, kuna laps on nende puhul kas vastuvõtja või osaleja rollis. Illegaalsete failide allalaadimise hulka võib kuuluda näiteks muusika allalaadimine, kui artist ei ole selleks eelnevalt luba andnud.

Tabel 1. *Online-riskide liigitus EU Kids Online uurimuse põhjal*

Riskid	Sisu Laps kui vastuvõtja	Kontakt Laps kui osaleja	Sisu loomine Laps kui algataja
Kommerts	reklaam, spämm, sponsorlus	personaalse info jälitamine/ kuritarvitamine	hasartmängud, illegaalne failide allalaadimine, häkkimine
Agressiivsed	vägivaldne või vihkamisele viitav infosisu	kiusamise, ahistamise või jälitamise ohvriks langemine	teiste kiusamine või ahistamine
Seksuaalse alatooniga	pornograafilise vms seksuaalse alatooniga infosisu	võõrastega kohtumine, peibutise ohvriks langemine	pornograafilise materjali loomine ning üleslaadimine
Väärtuselised	rassistlik, kallutatud info (nt narkootikumide kohta)	enesele liiga tegemine, ebasoovitavate väärtuste sisendamine	suitsiid/anoreksia jms teemadel nõu andmine

Allikas: Haddon jt 2008.

Agressiivsed riskid, mis on enim suunatud lastele on kiusamised kui agressiivse käitumise tulem. Küberkiusamine väljendub enamikul juhtudel solvavate sõnumite näol, mis on neile ühel või teisel viisil Internetikeskkonnast saadetud. (Görzig jt 2011) *EU Kids Online* 2010. aasta uurimusest selgub, et küberkiusamisega on kokku puutunud 14% Eesti 9–16aastastest lastest. Võrdluseks: näiteks Soomes oli vastav protsent 5. (Görzig jt 2011) Ahistamise ja jälitamise ohvriks võib langeda ka juhul, kui suhtlusvõrgustike sõbralisti lisatakse võõraid inimesi, kellest eelnevalt midagi ei teata. Uuringu tulemusena selgus, et 54% Eesti 9-16aastastest lastest on suhtlevad Internetis võõrastega, keda pole päris elus kohanud (Görzig jt 2011).

Seksuaalse alatooniga riskid on ühed enim levinud *online*-riskid. Eestis ja Soomes on Internetti kasutavate laste osakaal, kes on kogunud *online*-keskkonnas seksuaalse alatooniga sisu 29%, võrdluseks: Saksamaal on vastav protsent vaid 4. (Görzig jt 2011)

Agressiivsete riskide alla kuuluv võõrastega *online*'s suhtlemine kandub üle seksuaalse alatooniga riskiks, kui võõrastega kohtutakse. Ei või kunagi teada, milliste kavatsustega tundmatu inimene noorega kohtuda soovib. Kui laps ise algatab endast pornograafilise sisuga informatsiooni loomist ja üleslaadimist võib ta sellega endale tõmmata liigselt soovimatut tähelepanu.

Väärtuselised riskid on tihtipeale jäänud varasematel uuringutel tagaplaanile. Avalike blogide pidamine, veebilehtede koostamine ja videote üles laadimine on muutunud igaühele kättesaadavaks ning neid võimalusi kasutatakse ohtralt. Pahatihti võidakse üles laadida sobimatu tekst, pilt või video, mis võib lugejas tuua esile negatiivseid või kahjulikke emotsioone. Uuringud näitavad, et sagedasem väärtuseline risk, millega lapsed kokku puutuvad on potentsiaalselt kahjuliku kasutaja loodud veebisisu. (Pikk, S. 2011: 12) *EU Kids Online* uuringu tulemuste järgi on 21% 11–16aastastest lastest kokku puutunud ühe või enama potentsiaalselt kahjuliku kasutaja loodud veebisisu tüübiga. Kõige sagedamini kogevad noored vihkamist (12%), anoreksia propageerimist (10%), enesevigastamist (7%), narkootikumide kasutamist (7%) ja enesetappu (5%). (Görzig jt 2011)

Riskid võivad omavahel ka kombineeruda. Näiteks võib mõni noorele saadetud reklaam või spämm sisaldada endas vägivallale või vihkamisele õhutavat, pornograafilist või kallutatud infosisu, mille kaudu kasutatakse last kui peibutist mõne pettuse läbiviimiseks. Pettus võib väljenduda nähtud sisu eest raha nõudmises või kui laps informatsiooni jagab, võib ta küberruumis sattuda jälitavaks ning omakorda viirust sisaldavaid faile jagada ja sellega teistele Internetikasutajatele kahju teha. Pornograafilise sisuga materjali loomine, üleslaadimine või kellelegi saatmine võib lapsest teha seksuaalkuriteo ohvri, kuid sellega avaneb võimalus ka lapse personaalse informatsiooni kuritarvitamiseks. Näiteks endast (pool)palja foto saatmine „sõbrale“ võib lõppeda küberkiusamisega, kui see foto postitatakse avalikkusesse, eemärgiga foto omanikku häbistada, alandada või tema sõbrussidemeid rikkuda. Foto maha võtmise palumise eest võidakse aga noort ähvardada ja temalt midagi illegaalset vastu nõuda. Kindlasti on erinevate riskide kombineerimisvõimalusi veel mitmeid. Lõputöö autor

kirjeldas eelpool toodud näiteid isiklikest teadmistest ja tutvusringkonnas aset leidnud juhtumite põhjal. Tõsiasi on see, et küberkiusamine on laialdane ning tõsine probleem.

1.5. Võimalused ja ohud *Facebookis* ja *Ask.fm*s

Lisaks eelmises alapeatükis väljatoodud Interneti võimalustele ja ohtudele, leidub mitmesuguseid positiivseid ja negatiivseid külgi ka antud uurimuses kajastatud sotsiaalvõrgustikes. Käesolevas alapeatükis on kirjeldatud teismeliste seas populaarsete veebilehekülgede *Facebook* ja *Ask.fm* võimalusi ja ohte.

Idealiseerituna on *Facebook*il üks väga tähtis omadus – seal suheldakse ainult sõprade, sugulaste ja tuttavatega. Kasutajate isikuandmetel põhinev liitumine on *Facebooki* algusest peale teistest sotsiaalvõrgustikest eristanud ning suhtlusportaalist üleilmse fenomeni teinud. (Kirkpatrick 2012: 271) Enamik sotsiaalvõrgustiku kasutajatest on profiilil avaldanud oma õiged nimed, mis on praktiline ja muudab veebilehe teiste omasuguste seas unikaalseks. *Facebooki* kaudu on inimesed leidnud oma kaua aega teadmatuses olnud pereliikmeid ning taolised perekonnaliikmete taaskohtumised ja kadunud sugulaste leidmised on *Facebooki* ajastul muutunud peaaegu igapäevaseks. (*Ibid.*: 214-215) Ka käesoleva lõputöö autor leidis tänu sotsiaalvõrgustikule üles oma poolõe, kellega ta polnud suhelnud vähemalt kümme aastat.

Facebooki kõige suurem väärtus on veebilehe lihtsasti kasutatav ja kõikidele kättesaadav kontaktandmete kataloog. Inimesed ei pea enam vahetama telefoninumbreid ja e-postiaadresse, võimalusel saab vajaliku isiku *Facebookist* mugavalt ja vaevata üles otsida (Kirkpatrick 2012: 215) ning sealtkaudu teisele sõnumi saata. Lisaks on kasutajatel võimalus isiklikud kontaktandmed oma profiilile lisada ning need vaid teatud sõpradegrupile nähtavaks jätta. Eraldi on võimalus jätta sellised andmed kõigile täiesti varjatuks. Sellisel juhul on isikul võimalus saata automaatne kiri konto omanikule põhjendusega, miks soovitakse tema numbrit või e-postiaadressi. Seejärel saab konto omanik ise otsustada, kas avaldab andmed küsijale või mitte.

Võimalus pilte *like*'da, mängida mängida, sõpru otsida, oma loomingulisust ja mõtteid postituste näol jagada ning virtuaalseid vestlusi pidada on *Facebooki* helgem pool – see

kergendab suhtlemist, annab noortele võimaluse sõpradega paremini kontakteeruda ning näidata enda andekust. *Facebooki* positiivsete külgede alla võib liigitada ka eelnevalt väljatoodud üldised võimalused, mida *Facebook* endas kannab (vaata ptk 1.3., lk 12-13).

Siiski võivad erisugused tegevused *Facebookis* endas sisaldada negatiivseid külgi ning ohustada last mitmel moel. Näiteks algselt süütuna näiv postituste lisamine võib võtta sootuks teise suuna siis, kui teismelised lisavad oma profiilile fotosid või videoid sellest, kuidas nad alkohoolseid jooke või muid mõnuaineid tarbivad. Mõtlemata faktile, et nad on alles selles eas, mil see tegevus on ebaseaduslik. Ka murdealiste omavaheline suhtlus sotsiaalvõrgustikus tekitab paljude täiskasvanute seas ahastust, kuna erinevate põlvkondade jaoks on arusaam sünda avameelsuse piirist ja mõõdutundest erinev. (Kirkpatrick 2012: 208) Avameelitsemine võib väljenduda roppuste, seksuaalse sisuga postituste ja paljastavate fotode näol. Osa noortest leiab, et selles ei ole midagi halba, kui nad *Facebookis* endast avameelseid fotosid postitavad, kuna nad on veendunud, et selleks ajaks, kui nemad täiskasvanuks saavad, suhtub maailm sellistesse asjadesse vabamalt ja ei ole enam nii salatsev (*Ibid.*: 212). Sellise käitumise juures on aga riskiks hea maine kaotamine ning noored ei pruugi endale teadvustada, et kõik, mis Internetti postitatakse jääb sinna mõneks ajaks isegi veel siis, kui see on kustutatud. Saatuslikuks võivad aastate tagused kommentaarid või fotod saada, näiteks, tööle kandideerimise puhul, mil isikule tehakse taustauuring. Kuigi *Facebooki* kasutustingimused on spetsiifilised ja sinna on keelatud postitada viha ja vägivalda õhutavaid ning seadusega vastuolus olevaid materjale (*Ibid.*: 274), on lõputöö autor täheldanud oma sõprade jagatud postitustest, et selliseid siiski eksisteerib. Näiteks õhutatakse noori teatud gruppides mitte kaitsma küberkiusu ohvriks langenud noort ning neid teismelisi, kes gruppi kuuludes seda siiski teevad, ähvardatakse nende maine rikkumise, põlastamise või isiklike andmete avalikustamisega, mis teeb noorest omakord järgmise küberkiusu ohvri. Ka on lõputöö koostaja märganud sotsiaalvõrgustikus jagatavaid usuteemalisi artikleid, sh näiteks satanismi teemal, mille käsud ja reeglid sisaldavad endas vihale ja vägivallale õhutavaid aspekte.

Facebooki missiooniks on küll ühiskonna avatumaks muutmine, kuid noorukid võivad olla liialt avameelsed oma informatsiooni jagamisega. Sellegipoolest on kasutajatel võimalik ise otsustada kuhu nende poolt sisestatud info jõuab ja kes seda näevad. *Facebookis* on võimalik kõik oma sõbralisti kuuluvad sõbrad erinevatesse gruppidesse jagada ja avaldada konkreetse info või materjali näiteks ainult ühele kindlale grupile ning inimesed, kes sellesse ei kuulu, seda infot ei näe. Negatiivne külg selle toimingu juures väljendub aga selles, et *Facebooki* kasutajatest vaid 25% kasutab konto- ja privaatsusseadete erinevaid võimalusi. (Kirkpatrick 2012: 209) Eespool on mainitud, et *Facebooki* omapära seisneb selles, et seal suheldakse vaid enda jaoks tuttavate inimestega. Alati see nii aga ei ole. Privaatsusprobleemide üheks peamiseks põhjuseks on see, et kasutajad ise valivad oma sõbralisti inimesi, keda nad tegelikult ei tunne (*Ibid.*: 213). Sotsiaalsõprustikus tekivad privaatsusprobleemid tavalisest siis, kui inimene on end teadlikult või alateadlikult kuhugi lahterdanud ja loonud endast välismaailma jaoks teatud pildi, aga mingid väikesed tegurid kõnelevad sellele vastu. Inimene võib püüda jätta endast *Facebookis* mingi teatud mulje, kuid sõprade kommentaarid ja muud tegevused võivad peegeldada muud ning kompromiteerivad seda kuvandit. (*Ibid.*: 201) Paljud kasutajad on aastate jooksul nõudnud *Facebookilt*, et nad kustutaksid uudistevoost (*News Feed*) neid solvavaid või nende mainet kahjustavaid fotosid või antakse selline võimalus nendele endile. Siiani on kasutajatele antud õigus ainult neid puudutavaid märgistusi (*Tags*) kustutada. Foto kuulub foto avaldajale. Lisaks pole *Facebook* viinud sisse sellist reeglit, et enne isiku fotol märgistamist on vaja märgistatava nõusolekut (*Ibid.*: 211), mis lõputöö autori arvates ei ole õige teguviis.

Facebookis valitsev tendents, et kõik avaldavad seal oma tegeliku isiku, ei ole kindel. Sellest tulenevalt on üheks probleemiks sotsiaalsõprustikus libakontode tegemine, kas nalja pärast või kellegi kiusamiseks. Seda, kas konto omanik on inimene, kelleks teda peetakse, kinnitab tema sõprade sõprustikus. Libakontode omanikul ei ole tavaliselt palju sõpru, kuid muidugi on ka erandeid. (Kirkpatrick 2012: 213-214) Arvestades siiski asjaolu, et enamjaolt esinevad inimesed *Facebookis* oma õige nimega, tuleb neil endil, nagu reaalses maailmas, ka oma sõnade ja tegude eest vastutada. Tavaliselt kirjutatakse Internetis jämedusi, solvanguid ja roppusi anonüümse varjunime all. *Facebooki* plussiks on see, et sotsiaalsõprustikus on üsna keeruline anonüümseks jääda. Lisaks

eelpoolnimetatud ohtudele, on riskiks ka see, et leidub arvukalt lapsi, kes registreerimisel oma vanust vanemaks valetavad. (Kirkpatrick 2012: 213) Anonüümsusega seotud probleemid väljenduvad enim sotsiaalvõrgustikus *Ask.fm*.

Populaarsust koguv veebisait *Ask.fm* annab noortele võimaluse kiirelt ja lihtsalt vastata neile esitatud küsimustele, kas teksti, foto või videosalvestuste näol. See on mugav viis väljendamaks oma tõekspidamisi, arvamusi, maailmavaateid ja hetkelist elukorraldust. Teismelisi huvitab, mida neist arvatakse ning veebilehe kaudu on lihtne teada saada teiste arvamust endast. Tänu sellele võib tõusta noore populaarsus ja enesehinnang, kui tema vastustest avalikkuses räägitakse. *Ask.fmi* eeliseks teiste samalaadsete veebilehekülgede ees on tema lihtsus nii teistega virtuaalsel teel suhtlemises kui ka konto loomises. Noored otsivad peale *Facebooki* veel teistsuguseid *online*-elamusi ning teised virtuaalsed keskkonnad tunduvad nende jaoks liiga keerukad. (Belot 2013)

Ask.fmi registreeritud kasutajatel võimalus teiste postitustele järgneda (*Follow*), st saada automaatne teave sellest, kui kasutaja on vastanud uuele küsimusele-postitusele, sarnaselt nagu *Facebooki* teadetes. *Ask.fmi* kasutaja ei tea aga kunagi, kes tema postitustele järgnevad. Seda saab näha vaid arvuliselt. Lisaks on veebilehel ka uudistevoo (*Stream*) sektsioon. See on koht, kus kasutaja saab näha erinevaid küsimusi ja vastuseid, mis on postitatud igal ajahetkel kogu *Ask.fmi* kogukonnas. Otsingumootoris (*Search*) saab sisestada otsingusõnu ja kasutajanimesid, mille kaudu on võimalik otsida sõpru ja teisi kasutajaid, kes on samal ajahetkel veebisaidil aktiivsed. Seadete (*Settings*) alt saab kasutaja muuta oma privaatsaid andmeid: eraelu, kontaktid, profiilipilt ning valida, kas soovib veebilehel sees olles olla teistele nähtav (*online*) või mittenähtav (*offline*). Privaatsussätted annavad kasutajale võimaluse blokeerida anonüümsed postitused ja eemaldada nende tulek uudistevoo. (Explained... 2014) *Ask.fmi* moderaatoreid saavad ebameeldivatest postitustest teatada ka inimesed, kes ei ole registreeritud kasutajad. Ebameeldivad postitused on jagatud nelja kategooriasse: rämpspost või pettus, vihakõne, vägivald ja pornograafiline sisu. (*Ibid.*: 2014) Vaatamata sellele, et *Ask.fmis* on olemas privaatsussätted, tekitab kahtlust nende turvalisuse tagamine kasutajatele. Suurimaks probleemiks, nagu ka üheks võimaluseks, veebileheküljel peetakse asjaolu, et sellel on puudulik privaatsuskontroll, mis tagab

küsimuste ja vastuste jälgimise igale Internetikasutajale. Turvalisus- ja privaatsussätete informatsioon on keskkonnas olemas, kuid kasutajaks registreerimisel ei nõuta selle läbilugemist. Seega on see vaikesäte ning tundub, et seda ei ole võimalik muuta: kõik, mis on veebilehele postitatud, on kõigile avalikult kättesaadav. (Explained... 2014) Vaikimisi peab iga uus kasutaja leppima tema kontole laekuvate anonüümsete küsimustega ning just selliseid küsimusi puudutavaid turvasätteid ei oska teismelised tihti muuta. (Belot 2013)

Ask.fmi üheks plussiks on peetud asjaolu, et see aitab kaasa noorte pingevabamale *online*-suhtlusele. Jäädes anonüümseks võib teise profiilile postitada, küsida ja öelda kõike, mis meeldib, ilma et peaks muretsema, et saadakse teada, kes postituse tegi. (Explained... 2014) Nii võib näiteks armuavaldusi avaldada ja *Ask.fmi* kaudu väljavalitule „kingitusi“ ja „meeldimisi“ kinkida. Teisest küljest on aga selline anonüümne postitamine üheks kõige tõsisemaks ja suuremaks riskiks küberkiusamise levikule noorte seas. Anonüümselt julgevad noored postitada asju, mida näost-näku suhtlemisel ei pruugita teha. (*Ibid.*: 2014) *Ask.fmi* unikaalsus peaks peituma selles, et küsijatele-postitajatele on garanteeritud anonüümsus. Veebilehe omanikud on korduvalt kinnitanud, et nad ei avalda kunagi anonüümsete postitajate nimesid, asukohti ega IP aadresse, mis teeb aga küberkiusamisjuhtumite lahendamise eriti keerukaks ja raskeks, et mitte öelda peaaegu võimatuks. Sellest tulenevalt on veebilehte palju kritiseeritud, kuna nii anonüümsed kui ka registreeritud kasutajad saavad postitada piiranguteta kõike – seejuures võib suhtlus kiiresti muutuda vägivaldseks, alandavaks ja väärkohtlevaks. (Explained... 2014; Kenins 2012) *Urban Dictionary* (Urban Dictionary 2014) on *Ask.fmi* defineeritud kui kõige mustemat auku sotsiaalvõrgustikus, kus igapäevaselt saavad „heiti“ ehk vihkamist (*hate*) tuhanded inimesed ja see viib osad sinnamaale, et nad sooritavad enesetapu. Lisatud on veel, et see (*Ask.fm*) ei ole hea koht ja soovitatud inimestel sinna mitte kunagi kasutajat teha. (Urban Dictionary 2014) Psühhiaatrid nimetavad *Ask.fmi* leheküljeks, kus teismelised saavad välja elada oma kadedust, viha, ülbust ning julmuse „räusates“ ja „vahutades“ antud keskkonnas (Belot 2013).

Ask.fmi keskkonnaga seostatakse ka mõne teismelise enesetapujuhtumit ja portaali süüdistatakse meedias küberkiusamise edendamisel (Explained... 2014). Näiteks on

Inglismaal, Iirimaal ja Prantsusmaal *Ask.fm* sattunud lastevanemate ja riigiametnike poolt tõsise põlu alla, kuna just nendes riikides on laste suitsiidid otseselt veebisaidiga seotud (Belot 2013; Hale 2013; Kenins 2012). *Ask.fm*is õhutatakse läbi vägivaldsete sõnade lapsi enesetappu sooritama, sisestades neile, et keegi neist ei hooli, nad väärivad surma ja võiksid ennast ära tappa (Hale 2013). Kuna teismelistele lähivad eakaaslaste arvamused väga korda, võivad sellised postitused jätta sügava „jälje“ kiusamisohvri hinge, kahjustada tema enesehinnangut ja psüühikat (Belot 2013). Kõige hullemaks tagajärjeks on noore solvatud ja alandatud inimese suitsiid. Lõputöö autor on jälginud osade oma tutvusringkonda kuuluvate 13-16aastaste teismeliste *Ask.fmi* profiile ning on avastanud sealt enamike puhul vägivallale, seksuaalsusele ja enesetappudele õhutavaid postitusi, lisaks sõimu, alandusi, ropendamist ja ähvardamisi.

Sarnaselt *Facebook*ile on ka *Ask.fm*is ohuks kasutajaks registreerimisel oma sünniaasta valetamine, st et nooremad kui 13aastased registreerivad end kasutajateks. Viimaste andmete kohaselt on veebilehekülje haldajad lubanud rakendada rangemaid modereerimissüsteeme. (*Ibid.*: 2013)

Lõputöö koostajale teadaolevalt ei ole veel esinenud juhtumeid, kus Eesti noored oleksid antud veebisaidil kirjutatu tõttu sooritanud enesetappe. Fakt on aga see, et üle 10 protsendi kõigist 13-15aastastest Eesti õpilastest on enesetapumõtetega (Loonet 2014). Kuid kuna veebilehe populaarsus on kasvamas, tuleks edaspidi kindlasti Eesti teismeliste *Ask.fmi* kasutatavust ja seal olevaid postitusi ulatuslikumalt uurida.

1.6. Vägivalla, kiusamiskäitumise ja küberkiusamise olemus

Tänapäeval kajastatakse aina rohkem Internetis toimepandud kuritegusid ja sealset vägivalda. Kuna Eesti on üha arenev e-riik, puutuvad ka eestlased, eriti noorema generatsiooni esindajad, kokku kiusamisega veebikeskkonnas. Selleks, et mõista küberkiusamise olemust, tuleb esmalt aru saada vägivallast ja kiusamiskäitumisest.

Sotsiaaltöö entsüklopeedias (Encyclopedia... 2008: 259) on vägivalla kohta kirjutatud järgmist: vägivald on tõsine sotsiaalne probleem, mis puudutab miljoneid indiviide, peresid ja kogukondi igal aastal. See võib esineda kodudes, koolides, töökohtadel,

erinevates kogukondades (perekond, ühiskond, sõpruskond, ühing, seltsing jne) ja kommuunides, sh Interneti omades. Vägivald hõlmab endas rassistlike, ealisi, sugulisi ja sotsiaalmajanduslikke grupe ning sellist agressiivset käitumist peetakse märkimisväärselt suureks koormuseks rahvatervise heaolule. Lisaks võib suhe ohvri ja vägivallatseja vahel laiendada vägivallaulatust. (*Ibid.*: 259)

Vägivalla levinuimad liigid on emotsionaalne, füüsiline, seksuaalne ja majanduslik vägivald (Vägivallaliigid... 2014). Vägivalla erinevad vormid võivad avalduda, lisaks virtuaalmaailmas aset leidvale küberkiusamisele, näiteks veel ka soolises vägivallas, ja koolivägivallas. Küberkiusamine saab endas sisaldada mitme erineva vägivalla tunnuseid, enamjaolt emotsionaalse ning ka seksuaalse vägivalla tegevusi.

Kiusamise defineerimiseks on uurijad sõnastanud mitmeid seletusi, mille sisu suuremal määral kattub. Siiski saab mõistet „kiusamine“ tõlgendada mitmeti, olenevalt selle kasutamise kontekstist ja eesmärgist. Eestikeelses kirjanduses leiab kiusamise sünonüümina näiteks mõisteid: koolikonflikt, koolivägivald ja agressiivne käitumine. (Kõiv 2006) Inglisekeelses kirjanduses on valdavalt kasutusel kõnekeelne väljend *bullying*. Ka siinkohal tasuks tähelepanu pöörata sellele, et kiusamist seletatakse kui vägivalla ühte osa.

Tänapäeval tuginetakse kiusamiskäitumise seletamisel kõige enam Dan Olweuse poolt välja toodud kolmele tunnusjoonele (Kõiv 2006). Joontele tuginedes võib väita, et kiusamine on agressiivse käitumise liik ja seda iseloomustavad kolm tegurit on (Olweus 2003: 12):

- 1) ohvri korduv rünnak toimub pika perioodi vältel;
- 2) tahtlik rünnak ohvri vastu, mis teeb ohvrile kahju kas vaimselt või füüsiliselt;
- 3) eksisteerib tasakaalutus võimusuhetes ohvri ja kiusaja vahel.

Tasakaalutus võimusuhetes tähendab seda, et ohvril on raske ennast kaitsta või kiusamine sisaldab süstemaatilist jõu/võimu kuritarvitamist (Carvalho jt 2006). Sageli on kiusaja eeliseks see, et tal on paremad Interneti ja arvutiteadmised (Narkuskov 2008: 12) kui ohvril.

Kiusamist võib liigitada füüsiliseks, mittefüüsiliseks, otseseks, kaudseks ja vara kahjustavaks (Sullivan 2011: 11-13). Kiusamise alaliikideks on sõimamine, ahistamine, kuulujuttude ja saladuste levitamine, privaatsuse rikkumine, ignoreerimine, jälitamine, petmine/tüssamine ja kiusamise filmimine ning vastava materjali levitamine (Willard 2005). Kõik need liigid avalduvad ka küberkiusamises, mida esineb füüsilise vägivalda ja sõnalise kiusamise kõrval järjest rohkem.

Küberkiusamine (*cyberbullying*) on tahtlik vaenulik tegevus korduva kahju põhjustamiseks Interneti, mobiiltelefonide ja muude elektrooniliste vahendite kaudu virtuaalkeskkonnas (Hinduja, Patchin 2010: 208). See on agressiivne tegu, mis on toime pandud indiviidi või grupi poolt ohvri vastu, kes ei saa end kergelt kaitsta, kasutades kiusamiseks elektroonilist meediumit korduvalt pikema aja jooksul (Carvalho jt 2006). Antud vahendite kaudu saab virtuaalne kiusamine aset leida kõne, teksti, pildi/foto või video näol. Sellist tüüpi kiusamine on viimastel aastatel aktuaalsemaks saanud, kuna noorte eelpoolmainitud seadmete kasutatavus on aasta-aastalt üha rohkem kasvanud (*Ibid.*: 2006). Terminisünonüümideks inglisekeelsetes allikates on: elektrooniline kiusamine (*electronic bullying*), e-kiusamine (*e-bullying*), SMS-kiusamine (*SMS bullying*), mobiilne vägivald (*mobile bullying*), online vägivald (*online bullying*), digitaalne vägivald (*digital bullying*), Interneti vägivald (*Internet bullying*) jne (Shariff 2008: 30).

Internetikeskkonnas toimuv kiusamine võib lastelt viia kooliskäimise lusti ja põhjustada tõsise depressiooni. Teise inimese nimele tehtud libakontod, sõimamine ja ähvardamine foorumites, võõraste piltide üles riputamine ja moonutamine – need on vaid mõned küberkiusamise vormid, millega noored Internetis kokku puutuvad. (Küberkiusamine 2014) Internetis, sh sotsiaalmeedia kanalites aset leidvat vägivalda kutsutakse enamjaolt küberkiusamiseks, kuna see toimub kübermaailmas.

Vandebosch ja Van Cleemput (2008) on oma küberkiusamistemaatilises uurimuses Internetis vägivallatsejaid defineerinud järgnevalt: „Küberkiusajad on inimesed, kes kasutavad erinevaid tehnoloogilisi seadmeid eesmärgiga teistele tahtlikult kahju tekitada. Kiusajateks on enamasti noored, kes tunnevad hästi info- ja kommunikatsioonitehnoloogiat ning oskavad seda kasutada.“ Tänapäeval on mitmed

igapäevategevused on üle kandunud Internetti ning inimesed, eriti noored, õpivad üha enam toiminguid tegema küberruumis. Seega kasvab indiviidide teadlikkus Internetitoimingutes rohkem ja ilma eriliste teadmiste-oskuste on võimalus küberkiusata igapähele. Lisaks võivad küberkiusajad käituda Internetis teistmoodi kui reaalses maailmas, sest kübermaailm ei anna kohest mitteverbaalset tagasisidet (Willard 2005) ja kiusajatel võib tekkida karistamatuse tunne. Tagasiside puudumine muudab kahjuliku tegevuse ratsionaliseerimise kergemaks, nagu ei oleks kellelegi liiga tehtud ja see seetõttu ei pruugi küberkiusaja ohvri suhtes tunda kaastunnet ega teo suhtes kahetsust (*Ibid.*: 2005). Ka on leitud, et poisid on sagedamini käitumispõhiste riskide tekitajateks ehk algatajad. Seevastu on tüdrukud käitumispõhistes riskides enamasti vastuvõtjate või osalejate rollis. (Haddon jt 2008)

Üldiselt peetakse küberkiusamist tõsiseks probleemiks (Naruskov 2008: 11) ning seda väites tuginevad uurijad enamjaolt kuuele asjaolule. Järgnevalt on väljatoodud tunnused, mis eristavad küberkiusamist tavalisest kiusamisest (IT 2014).

1. Anonüümsus – luuakse varikontosid, mis ei anna informatsiooni konto tegeliku kasutaja ehk kiusaja kohta. Sama on ka mobiiltelefonidega – kasutatakse salastatud numbreid või kõnekaarte ning helistaja või sõnumi saatja isiku tuvastamine on keeruline.
2. Laiaulatuslik publik – iga päevaga suureneb Interneti kasutajate hulk, seega ka nende inimeste hulk, kes võivad näha Internetis kiusliku ja pahatahtliku sisuga materjale kiusatava kohta.
3. Tagajärgede vähene või puudulik tajumine – üldjuhul kiusaja ei näe kiusatava reaktsiooni ja emotsioone küberkiusamise ajal ning seetõttu ei taju kiusaja, kuivõrd kõik see kiusatavat puudutas või häiris.
4. Kõrvalseisjate (kaaskiusajate) sekkumise võimalus – ka teised, kõrvalvaatajad, saavad lisada omapoolseid kommentaare ja märkusi Internetis avalikustatud materjali juurde.
5. 24/7 kontakti võimalus – ohver on Internetis kättesaadav seitse päeva nädalas ja 24 tundi ööpäevas. See aga suurendab omakorda küberkiusamise korduvust.

6. Raske ära tunda – lapsevanem või õpetaja ei pruugi kohe aru saada, et lapsega on midagi valesti. Siinkohal on vaja lapsega usalduslikku suhet, et ta julgeks tulla ja öelda, mis temaga lahti on.

Küberkiusamise teeb näiliselt lihtsamaks asjaolu, et inimesed arvavad, et saavad kiusates jääda anonüümseteks. Selle tõttu võidakse olla julmemad ning postitada asju, mida oma nime/kasutaja alt ei julgetaks. Millega aga virtuaalkeskkonnas vägivaldlatsejad arvestada ei pruugi, on fakt, et kübermaailmas suheldes ei ole inimesed täiesti anonüümsed. Igal arvutil on olemas IP aadress ning kogu informatsioon, mis arvutist välja läheb, omab seda aadressi. (Kuusk 2010: 17) See on kiusamiskäitumise asitõend ning tänu IP'ele on küberkiusamise juhtumeid lihtsam uurida. (Hinduja, Patchin 2009: 21) IP kaudu on võimalik läbi andmebaaside teha kindlaks, milliselt aadressilt teave välja saadetud on. Et teha kindlaks anonüümse postitaja asukoht, tuleb kiusataval fikseerida fakt: kopeerida eraldi dokumendiks kõik see, mida näiliselt anonüümne isik postitanud või kommenteerinud on. Mida rohkem materjali suudetakse salvestada, seda lihtsam on hiljem teha kindlaks teo toimepanijat. (Küberkiusamine 2014)

Küberkiusamisel on sarnaselt kiusamisega kolm tunnusjoont: korduvus (*repeated*), tahtlikkus (*willful*) ja kahju tekitamine (*harm*) ning lisaks tasakaalutus ohvri ja kiusaja võimusuhtes (Olweus 2003: 12). Tunnused võivad väljenduda nii anonüümselt kui avalikult. Küberkiusamiseks kasutatavad vahendid saab jagada seitsmesse alakategooriasse (Carvalho jt 2006):

- 1) tekstisõnumitega kiusamine (*text message bullying*),
- 2) pildi/foto ja videoklippidega kiusamine (*picture, video clip bullying*),
- 3) telefonikõnedega kiusamine (*phone call bullying*),
- 4) elektronkirjadega kiusamine (*email bullying*),
- 5) jututubades kiusamine (*chat-room bullying*),
- 6) *online* kiusamine/kiirsõnumitega kiusamine (*bullying through instant messaging*),
- 7) veebilehtedel kiusamine (*bullying via websites*).

SMS ja telefonikõnedega kiusamist saab läbi viia kasutades mobiil- või nutitelefoni. Tekstisõnumitega kiusamine mugavdab kiiret informatsiooni liikumist igal pool, kus on

leviala. Telefonikõnedes saab ohvrit, näiteks, ähvardada, solvata, tema peale karjuda või isiku üle naerda. On võimalik jätta teade ka telefoni kõneposti. Pildi/foto ja videoklippidega kiusamist (*happy-slapping*) saab samuti teostada läbi mobiili- või nutitelefoniga, laadides video sealt otse Internetti või saata see korraga paljudele inimestele vaatamiseks. Telefonidega lindistamise eeliseks võib olla see, et kuna need on mõõtmelalt väikesed, saab nendega filmida ka salaja. Samuti on võimalik filmida digikaameraga ning salvestis sealt hiljem arvutisse panna.

Elektronkirjade kaudu saab saata ebasüüdsaid, alandavaid, solvavaid pilte ja tekste ning levitada laimu mitmele inimesele korraga. Sealhulgas on võimalus panna kirja saajatele ka pimekoopia(d), nii et näiteks ohver, kelle poole on suunatud halvustav kiri, ei näe, kellele see kiri veel saadetud on. Virtuaalsetes jututubades saavad ühiste huvidega inimesed omavahel suhelda anonüümselt reaalsajas (Kuusk 2012: 32) – nii jõuavad solvangud koheselt inimeseni.

Kowalski ja Limberi (2007) uurimusest selgus, et kiirsuhtlusprogrammid ehk *online* suhtlemisviisid on kõige populaarsemad ja levinumad küberkiusamise vahendid. Sinna alla kuulub ka nn lobisemine (*chatting*) sotsiaalvõrgustikes (Kuusk 2012: 32). Näiteks saab *Facebookis* saata sõnumi ja näha, millal teine reaalsajas selle läbi on lugenud. Sõnumiaknasse teksti alla tuleb siis vastav märg: „vaadatud“ (*Seen*) ja kellaaeg. Näitena saab tuua ka sellise vormi, kus privaatne omavaheline jutt kopeeritakse ning avaldatakse teistele vaatamiseks (Kuusk 2012: 32). Lisaks kirjalikul teel suhtlemisele on võimalik saata ja jagada fotosid ning videoid. Mõned programmid võimaldavad täiendada suhtlust veebikaamera ja mikrofoni kasutamisega. Küberkiusata saab ka läbi erinevate *online* videomängude või kus mängukonsoolid, näiteks Sony Playstation, on ühendatud Internetti ning see võimaldab mängida erinevate kasutajatega üle maailma. (*Ibid.*: 33) Lõputöö autor liigitaks ka veebileht *Ask.fm* aset leida vägivallatsemise *online* kiusamise kategooriasse. *Ask.fm* võib tekkida dialoog küsimustest-vastustest konto omaniku ja kontol kommenteerivate inimestega. Samuti saab seal vastata videopostitusega.

Veebilehtedel kiusamise alla saab liigitada identiteedivargusi. Näiteks, kui tehakse libakontosid kiusatava isikuandmete ja piltidega. Libakontole võib kiusaja panna üles

halvustavat, ebaõiget ja tihti ka ebatsensuursest informatsiooni. Teise variandina saab üle võtta kiusatava elektronpostiaadressi ning selle alt postitusi teha, ilma tegelikult omanikult nõusolekut-luba saamata või tegeliku omaniku teadmata. Samuti võib libakonto teha kiusaja, et mitte avalikustada oma isikut ning libakonto alt ohvrist oma profiilil halba muljet (fotod, tekstid, videod) jätta. Sellised teod liigituvad kriminaalkorras karistatavate tegude alla. Nii identiteedivargus kui ka teise isiku kontode kasutamine, omamata selleks isiku luba, on kriminaalkorras karistatavad teod. (Küberkiusamine 2014) On võimalik luua ka ise veebileht, näiteks blogi, kuhu anonüümseks jääva kasutajanime alt kiusatavast postitusi lisada või vastupidi - kiusatava blogipostitusi negatiivselt kommenteerida. Lõputöö koostaja liigitaks anonüümse fakti koha pealt veebilehtedel kiusamise kategooriasse ka *Ask.fmi*, tulenevalt asjaolust, et sealsed küsimuste-postituste esitajad saavad jääda anonüümseteks.

Antud lõputöö keskendub vägivallale sotsiaalmeedias, kõige enam *online* kiusamisele/kiirsõnumitega kiusamise uurimisele, kuna selline kiusamise vorm on kõige levinum (Kowalski, Limber 2007) ja väljendub ka sotsiaalmeedia kanalis – sotsiaalvõrgustikes, sh töös käsitletavates teismeliste seas populaarsetes sotsiaalvõrgustikes – *Facebookis* ja *Ask.fmis*.

Kokkuvõtvalt võib öelda, et küberkiusamine on üks kiusamise vormidest, mille eripäraks on erinevate tehniliste seadmete kasutamine. Tegevustena toimub sõimamine, solvamine, ähvardamine, vale või isikliku informatsiooni levitamine, privaatsuse rikkumine, jälitamine, ignoreerimine, ahistamine virtuaalsel või mobiilsel teel. Samuti võib sellist laadi kiusamine toimuda erinevates Internetiportaalides ja suhtluskeskkondades alandavate kommentaaride kirjutamise ja/või levitatud videote näol. Küberkiusamise tagajärjel on võimalik kustutada häiriva sisuga kirjad ja kommentaarid või blokeerida ebameeldivad kontaktid. Sellest hoolimata ei tohi unustada, et selline teguviis võib jätta noore inimese hinge siiski sügavad „jäljed“ ning sealhulgas teismelise mõttelaadi, enesehinnangut ja käitumist mõjutada, kujundades temast ühel juhul järgmise kiusaja.

2. UURIMUS SOTSIAALMEEDIA ROLLIST VÄGIVALDSE KÄITUMISE KUJUNDAJANA TEISMEEAS

Käesolev peatükk annab ülevaate läbiviidud uurimusest. Esmalt kirjeldatakse lõputöö uurimiseesmärki ning tuuakse välja eesmärgi saavutamiseks püstitatud uurimisküsimused. Seejärel antakse ülevaade valimist ja meetodist. Analüüsitud on nii noorte kui spetsialistide uurimistulemusi lähtuvalt küsimustikest. Peatüki lõpetab sisuline arutelu, kus saadud uurimistulemuste põhjal esitatakse järeldused ja ettepanekud vastavatele institutsioonidele ja inimestele, kes saaksid ennetada või leevendada küberkiusamisega kaasnevaid probleeme.

2.1. Uurimiseesmärk, metoodika, korraldus ja valim

Lõputöö eesmärgiks on välja selgitada kas ja kuidas kujundab sotsiaalmeedia noorte vägivaldset käitumist.

Selleks on uuritud sotsiaalmeedia ühe kanali, sotsiaalsõrgustiku, kasutatavust ja selles leiduvaid vägivaldsuse ilminguid Pärnu kolme kooli põhikooliastmes õppivate teismeliste seas, *Facebook* ja *Ask.fm* näitel. Eesmärgi täitmiseks on uuritud noorte virtuaalseid toiminguid ja kasutajakontode loomise põhjuseid üha enam populaarsust koguvates sotsiaalsõrgustikes *Facebook* ja *Ask.fm*. Seejuures on uuritud, kas nende teismeliste, kes on *Facebookis* ja/või *Ask.fm*is kontod sulgenud, kontode sulgemise põhjused on seotud nende vastu suunatud vägivaldaga antud sotsiaalsõrgustikes. Lisaks on uuritud, mida teevad noored siis, kui keegi on nendega *Facebookis* ja/või *Ask.fm*is ebameeldivalt käitunud ning milles on väljendunud nende kiusamine sotsiaalmeedias üldiselt. Eraldi on tähelepanu pööratud asjaolule, kas kiusamine küberruumis on tekitanud teismelistes suitsiidseid mõtteid või on nad ise kellelegi püüdnud selliseid mõtteid sisendada. Anonüümse postitamise põhjused on kajastatud *Ask.fm* näitel.

Võrreldud on ka seda, kas teismelised julgevad oma nime alt kirjutada ja postitada samu asju, mida anonüümselt.

Lõputöös on eesmärgi saavutamiseks tuginetud alljärgnevatele uurimisküsimustele:

- kas ja kui kaua on Pärnu kolme kooli 7.-9. klasside õpilastel olnud kasutajakontod *Facebookis* ja *Ask.fmis*?
- millised on *Facebooki* ja *Ask.fmi* kontode sulgemise põhjused ning kas on seost kontode sulgemise põhjuste ja küberküberkiusamise vahel?
- kui tihti noored *Facebookis* ja *Ask.fmis* viibivad, miks endale sinna konto tegid, mida nendel veebilehtedel tavaliselt teevad ning kuidas talitavad, kui keegi on nendega seelses keskkonnas ebameeldivalt käitunud?
- kas kiusamine küberruumis on tekitanud teismelistes suitsiidseid mõtteid või on nad ise kellelegi püüdnud selliseid mõtteid sisendada?
- kas anonüümsus suurendab vägivallatsemist sotsiaalmeedias ning kas teismelised julgevad oma nime alt öelda ja postitada samu asju, mida anonüümselt?
- millistes tegevustes on noorte kiusamine sotsiaalmeedias väljendunud ning kas see on kujundanud nende mõtteid ja käitumist?
- mida arvavad spetsialistid sotsiaalmeediast kui vägivalla kujundajast teismeliste seas?
- millist kahju toob, spetsialistide arvates, küberkiusamine noorele ja ühiskonnale ning kuhu võiks pöörduda küberkiusu ohver?

Selleks, et kolmes koolis koguda võimalikult paljudelt 7.-9. klassides õppivatelt noortelt arvamusi, viidi lõputöö raames läbi struktureeritud kvantitatiivne ankeetküsitlus, milles oli paar avatud küsimust. Küsitlus jagati teismelistele paber kandjal. Lõputöö autor külastas kolme kooli, kus tal aitasid ankeete jagada ja hiljem kokku koguda õpetajad ja huvijuhid. Ankeetküsitlus on toodud lisa 1.

Noortele suunatud küsitlus jagati nelja ossa:

1. teismeliste taustandmed,
2. sotsiaalvõrgustikuga *Facebook* seotud küsimused,
3. sotsiaalvõrgustikuga *Ask.fm* seotud küsimused,

4. küberkiusamisega seonduvad küsimused.

Küsitluses oli kokku 29 küsimust. Enamjaolt pidid teismelised neile kõige sobivama vastusevariandi ära märgistama (ring ümber või joon alla). Teatud küsimuste juures oli jäetud tühjaks lahter „Muu“ juhul, kui teismelised soovivad ise midagi täpsustada. Ühe küsimuse puhul tuli noortel järjestada viis kõige tähtsamat põhjust, miks nad tegid endale *Facebooki* konto, kus: 5- peamine põhjus, 4- oluline põhjus, 3- piisav põhjus, 2- väike põhjus, 1- polnud üldse põhjus. See küsimus valmistas ka kõige rohkem raskusi vastamisel. Oli noori, kes kirjutasid iga põhjuse juurde ühe numbriga, kuid tegelikult oli ettenähtud numbrid vaid viie põhjuse juurde. Sellele küsimusele oli valesti vastanud 135 ja õigesti vastanud 171. Valesti vastamine tulenes ilmselt ankeedis olnud teiste samalaadsete küsimuste ülesehitusest, milles tuli välja toodud põhjused või tegevused 5-pallisüsteemis ära märgistada, tehes kõige sobivamale numbrile ring ümber, ise otseselt mitte ühtegi põhjust või tegevust järjestades. Analüüsimisel vaadeldi nii õigesti kui valesti vastanute arvamusi eraldi.

Küsitluses oli kaks avatud küsimust: „Meenuta, mis on kõige ebameeldivam küsimus, mis Sinult *Ask.fm*is küsitud.“ ja „Palun kirjelda üht kiusamisjuhtumit, mis Sinuga sotsiaalmeedias aset on leidnud.“ Lisaks oli küsimusi, mille juurest suunati vastajaid edasi, olenevalt sellest, kas noorel oli olnud, on või ei ole *Facebookis* ja/või *Ask.fm*is kasutajakontot.

Küsitluse ülesehitus ja sisu osutusid hästi töötavateks, kuna lõputöö koostajale saabus tagasi hulgaliselt korrektselt täidetud ankeetküsitlusi. Ankeetide sisestamise käigus tekitas mõningaid probleeme teismeliste keelekasutus. Omapärased lühendid, släng ja muud ebakorrektsed väljendid muutsid andmed kohati raskesti mõistetavaks, kuid ka üsna loetamatust käekirjast sai põhilised märksõnad välja lugeda. Saadud andmed analüüsiti programmiga *Excel 2013*.

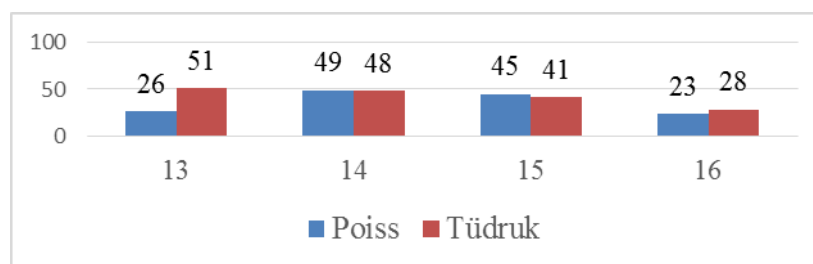
Spetsialistide seas viidi läbi kvalitatiivne küsitlus, mis koosnes kuuest küsimusest. Küsitlus koostati *Google Drive* keskkonnas ning selle linki jagati spetsialistidele elektronpostiaadresside kaudu. Küsitlust saab näha lisa 2. Küsitlusele jättis vastamata üks spetsialist neljast, andmete tõlgendamisel probleeme ei esinenud.

Kõik lõputöös tsiteeritud kvalitatiivsed vastused on esitatud kiriapildina originaalis (korrigeeriti vaid keelevigu parema arusaamise eesmärgil), st käesoleva lõputöö autori poolt muutmata ja lõputöösse esitatud sellisel kujul, nagu teismelised ja spetsialistid need küsitlusankeetidele kirjutasid. Tsitaadid on esitatud kursiivkirjas.

Käesoleva lõputöö uurimuses osalesid Pärnu kolme kooli 7.-9. klasside vanuseastmes õppivad noored (enamjaolt 13-16aastased). Vastav vanusegrupp valiti seetõttu, et kiusamiskäitumine on kõige ulatuslikum põhikooliastmes (Kõiv 2006: 60) ning küberkiusamist on kõige rohkem põhikooli lõpuklassides (Hinduja, Patchin 2009: 55). Valimi moodustamisel kasutati kättesaadavuse printsiipi (*opportunity sample/convenience sample*): valimisse võetakse need, keda on võimalik kergesti kätte saada (Kuusk 2010: 37). See tähendab, et varajases ja kõrgteismes olevaid noori on kõige lihtsam küsitleda koolis, kus nad õpivad. Küsitletud koolidest kaks on gümnaasiumid ja üks põhikool. Pärnu linnas asetsevad need lokaalselt eri linnaosades.

Uurimusse kaasatud spetsialistid puutuvad oma töös igapäevaselt kokku 13-16aastaste teismeliste ning nende probleemidega. Ekspertarvamus ja -hinnang on uurimistulemuste tõlgendamisel lisaväärtuseks. Spetsialistidele jagati küsitlused ja saadi vastused 2014. aasta aprillikuu alguses.

Teismelistele jagati 384 ankeeti, millest saabus tagasi 315 täidetud ankeeti. Eemaldati kolm ankeeti, millest kaks olid vaid pooleldi vastatud ning üks ankeet, millest oli paber kandjal kaduma läinud pool selle sisust. Leidus ka selliseid küsitlusankeete, kus kõiki sõnalisi vastuseid ei saanud arvestada, kuna need olid ebakorrektselt vastatud (naljatatud). Koole külastati ajavahemikus 25.02-14.03.2014. Osaliselt laekus ankeete veel ka aprillikuu. Vastajate sooline ja vanuseline osakaal on ära toodud joonisel 1.

Joonis 1. Vastajate sooline ja vanuseline osakaal (autori koostatud).

312st vastajast oli kokku 143 poissi (46%) ja 169 tüdrukut (54%). Küsitlusele vastas vanusegrupiti kõige rohkem 13-14aastaseid tüdrukeid ja 14-15aastaseid poisse. Igas vanusegrupis, välja arvatud esimeses (13aastased) oli vastanud poisse ja tüdrukeid enam-vähem võrdselt. Valimi kirjeldusest tulenevalt võib edasises analüüsis eristada tulemusi nii vanuse kui ka soo järgi, sest igas grupis on piisaval hulgal respondente.

2.2. Uurimuse tulemused

Antud alapeatükis on väljatoodud uurimistulemused. Noorte küsitlustest saadud vastused on kõrvutatud spetsialistide arvamusega, kui selleks on olnud vajadus. Järgnevad tulemused iseloomustavad konkreetselt sotsiaalvõrgustikega *Facebook* ja *Ask.fm* seotud küsimusi ning vastuseid. Küsimused, mis haakuvad omavahel *Facebooki* ja *Ask.fmi* blokkides, on uurimistulemuste tõlgendamisel esitatud ja analüüsitud koos. Viimaks on esitatud otseselt küberkiusamist puudutavad tulemused.

2.2.1. Facebooki ja Ask.fmi konto olemasolu, konto loomise ja sulgemise põhjused

302 teismelist ehk 97% küsitlusele vastanutest omab kasutajakontot sotsiaalvõrgustikus *Facebook*. Veidi enam kui pooled *Facebooki* kasutajakonto omajatest on tüdrukeid (54%). Vanuseliselts omavad nimetatud sotsiaalvõrgustikus kontot kõige sagedamini 13-14aastased tüdrukeid (31%) ning 14-15aastased poisid (30%). Uurimistulemustest selgub, et *Facebooki* kasutajakonto puudub kõikidest vastanutest kokku vaid neljal ja on varasemalt olnud kuuel noorel.

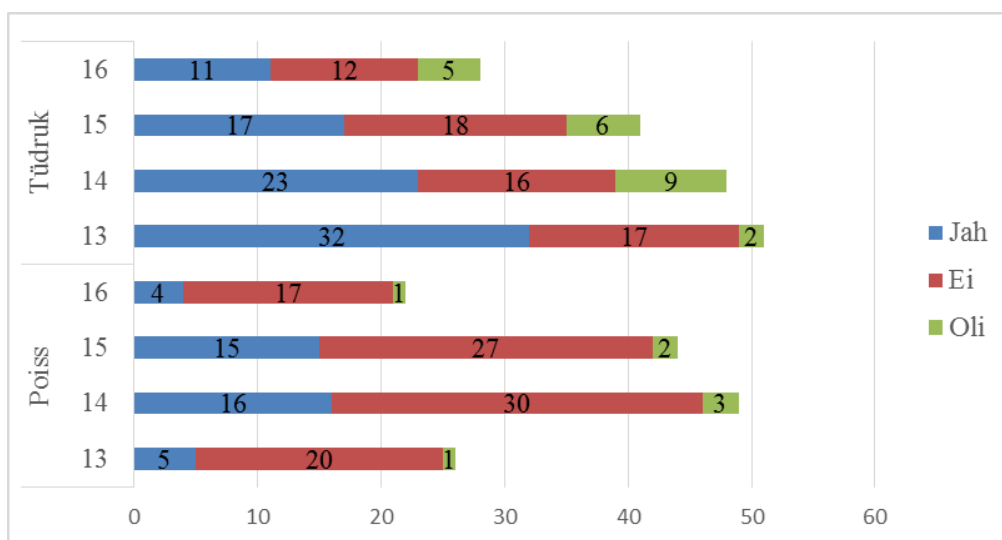
Nagu antud lõputöös varasemalt mainitud, siis küsimusele „Miks tegid endale *Facebooki* konto?“ vastas valesti 135 ja õigesti 171 noort. Vastajatele oli etteantud 13 põhjust (lisaks lahter „Muu“) ning nad pidid enda jaoks järjestama viis põhjust, kus 5-peamine põhjus ja nii edasi kuni 1- polnud üldse põhjus, miks nad endale *Facebooki* konto tegid. Valesti vastanuteks loeti need, kes vastasid iga põhjuse kohta 5-pallisüsteemis.

Vastustest selgub, et nii õigesti kui valesti vastanute seas oli peamiseks põhjusteks konto loomisel: „Paljudel sõpradel-tuttavatel oli seal juba konto“ ning „Kiirem ja mugavam suhelda“. Veel vastasid enamus valesti vastanutest, et tähtsaks põhjuseks

konto loomise juures oli oma vaba aja sisustamine ja „Muu“, mille all oli kuuel korral mainitud, et konto loomise põhjuseks oli uudishimu saada teada, mida *Facebooki* keskkonnas üldse teha saab. Õigesti vastanute seas oli neid, kes pidasid peamiseks, oluliseks ja piisavaks põhjuseks enda kurssi viimist populaarsete inimeste, sündmuste ja uudistega ning mängude mängimist. Kõige vähemtähtsamateks põhjusteks, miks *Facebooki* konto endale tehti, oli valesti vastanute seas vastusevariant „Tahtsin kuhugi kuuluda“ ja õigesti vastanute seas vastusevariant „Mitmesugustest kampaaniatest osa võtmiseks (auhinnamäng, loosimine jms)“.

Facebooki kasutajakonto sagedaseim sulgemise põhjus oli igavus. See tähendab, et teismelistel on mainitud sotsiaalvõrgustiku ja sealsete toimingute vastu kadunud huvi ning nad on selle tõttu oma konto sulgenud. Seega ei ole *Facebooki* kasutajakonto sulgemise põhjuseks olnud küberkiusamine.

Ask.fmi kasutajate osakaal on toodud joonisel 2 (vt joonis 2). Sotsiaalvõrgustikus *Ask.fm* omab kasutajakontot 123 teismelist ehk 39% kõikidest vastanutest. Selgub, et 67% tüdrukutest ja 33% poistest on *Ask.fmis* konto. Kõige sagedamini on *Ask.fmis* kasutajakonto 13-14aastastel tütarlastel (45%) ja 14-15aastastel poistel (25%) ning need tulemused on sarnased ka *Facebooki* konto olemasolu tulemustega. *Ask.fmis* on varasemalt kasutajakonto olnud 29 noorel.

Joonis 2. *Ask.fmi* kasutajakonto olemasolu (autori koostatud).

Ask.fmi peamisteks kasutajakonto loomise põhjusteks oli vastanud teismeliste sõprade-tuttavate varasem olemasolu mainitud sotsiaalvõrgustikus, sarnaselt *Facebooki* konto loomise põhjusele ning lisaks sooviti *Ask.fmi* lehele registreerides peletada igavust.

Nii poiste kui tüdrukute jaoks oli võrdselt oluline põhjus konto loomisel oma vaba aja sisustamine. Lõputöö autori jaoks on üllatav tulemus see, et poiste jaoks oli olulisem põhjus „Tahtsin teada, mida teised minust arvavad“ kui tüdrukute jaoks. Olenemata sellest, et küsitlusele vastanud tüdrukuid (n=83), kes omavad *Ask.fmis* kontot, on poole rohkem kui poisse (n=40).

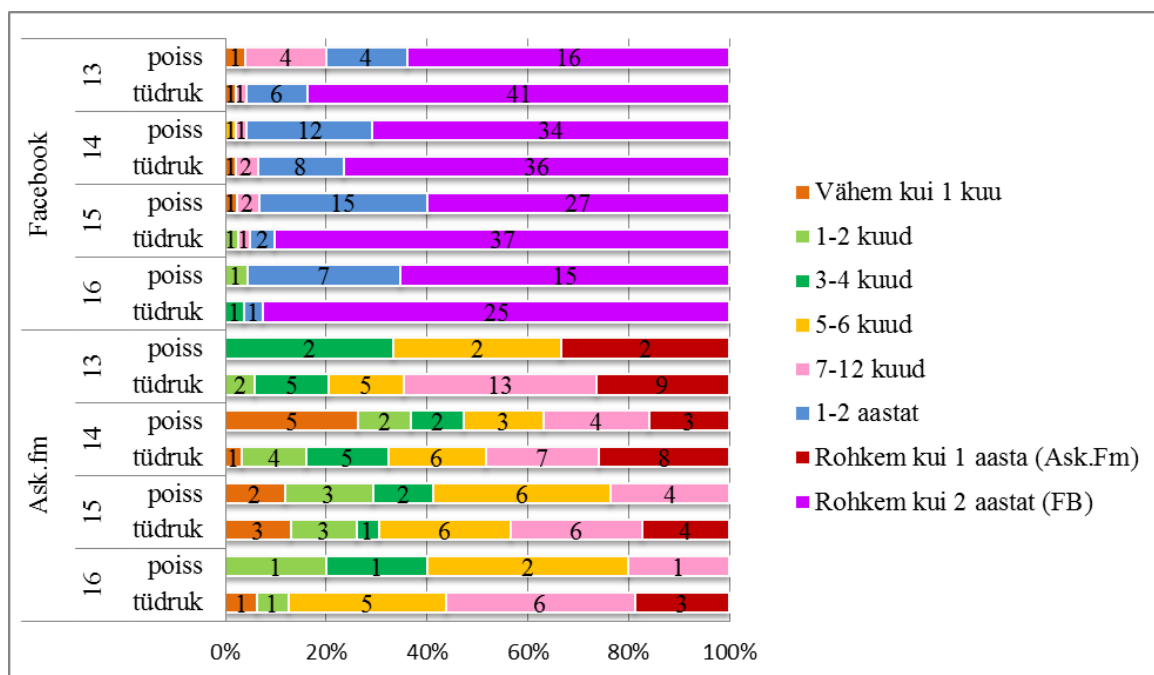
Ask.fmi peamisteks sulgemise põhjusteks oli peaaegu võrdväärsete vastanute osakaaluga: igavus, veebisaidil oma aja raiskamine, küsimused, mida on noortele esitatud ja ei ole neile meeldinud. Seejuures võib täheldada noorte vastu suunatud vägivalda kontol, neilt ebameeldivaid küsimusi esitades. Viiel korral oli märgitud, et konto kästi sulgeda ema/lapsevanema poolt, millest kolmel korral oli see põhjus 5-pallisüsteemis märgitud peamiseks põhjuseks. Huvitav on asjaolu, et *Ask.fmi* kasutajakonto üheks peamiseks loomise kui ka sulgemise põhjuseks oli igavus.

Järgnevalt on uuritud, kui kaua on noortel ajaliselt *Facebookis* ja *Ask.fmis* kontod olnud. Tulemused on esitatud sooliselt ja vanuselisel joonisel (vt joonis 3 lk 39). Erinev aastate jaotus on joonisel sellepärast, et *Ask.fm* on turul olnud lühemat aega kui *Facebook*.

74% teismelistest on *Facebookis* kasutajakonto olnud üle kahe aasta. Märkimisväärne probleem esineb selles, et 127 teismelist vanuses 13-14 eluaastat märkisid seda samuti, kuid *Facebookis* võib kasutajaks registreerida alates 13. eluaastast (The Complete... 2010: 33). Seega on küsitlusele vastanud ja praegu 13-14aastased noored registreerimishetkel oma vanust vanemaks valetanud. *Ask.fmis* on enamus teismelisi kasutajatena figureerinud vähemalt 5 kuni 12 kuud (25%). Soolise erinevusega võib välja tuua asjaolu, et enam kui aasta on *Ask.fmis* kasutajakontot omanud 6% rohkem tüdrukuid kui poisse.

Eelnevatele küsimustele vastasid noored, kellel on antud ajahetkel *Facebookis* ja/või *Ask.fmis* kontod, kui ka need kellel seal kontosid enam ei ole. Kontode sulgemise

põhjuseid tõid välja üksnes need, kellel on varem nimetatud sotsiaalvõrgustikes kasutajakontod olnud.

Joonis 3. Facebooki ja Ask.fmi kasutajakontode olemasolu ajaline liigitus (autori koostatud).

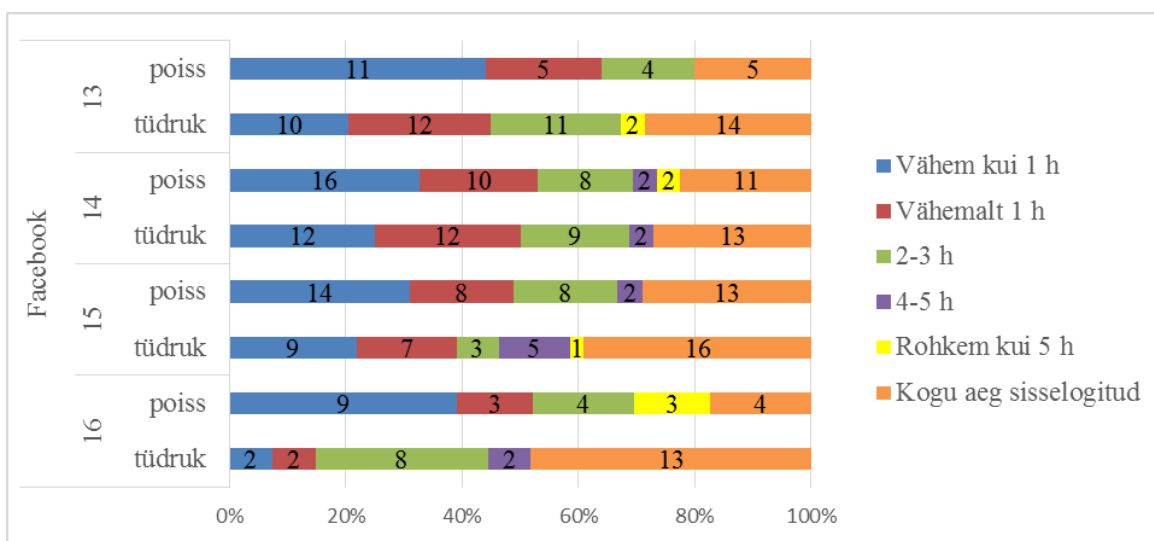
Need, kellel ei ole kunagi Facebookis ja/või Ask.fmis kontosid olnud, vastasid vaid küsimustele, mis puudutasid Facebooki ja Ask.fmi kontode olemasolusid.

2.2.2. Peamised tegevused Facebookis ning Facebookis ja Ask.fmis viibimise aeg

Peamised tegevused Facebookis on soo lõikes toodud joonisel, mille leiab lisast 3. Kõige populaarsem tegevus Facebookis nii poiste kui ka tüdrukute seas oli kirjutamine sõprade-tuttavatega. Peamiselt või tihti teeb seda vastanud tüdrukutest 48% ja poistest 34%. Teismeliste seas populaarsuselt teine tegevus oli Facebookis jagatavate uudiste ja artiklite lugemine. Seda tegevust teeb peamiselt või tihti 34% tüdrukutest ja 23% poistest. Vastusevariandile „Muu“ vastanute seast oli kõige enam mainitud, et Facebookis ollakse enamust ajast sisselogitud, otseselt seal mingit kindlat tegevust tegemata: „Olen niisama saadaval“, „Veedan mujal netilehel aega, olles ise samal ajal feissi sisse logitud ja vastan siis kui keegi kirjutab“, „Lihtsalt olen“.

„Ei tee/teinud üldse“ vastasid enamjaolt võrdselt tüdrukud vastusevariantidele „Mängin mängu“ (24%) ja „Võtan sõna kommuunides, fännilehtedel jms“ (26%). Lõputöö autori jaoks üllataval kombel märkisid ka vastanud poistest 30% „Ei tee/teinud üldse“ või „Minimaalne tegevus“ (ehk väga vähe) vastusevariandile „Mängin mängu“ ning peaaegu sama suure tulemusega märgiti, et ei tehta üldse või minimaalne tegevus on sõna võtmine kommuunides ja fännilehtedel (31%). *Facebooki* peamiste tegevuste analüüsimisel ei leia poiste ja tüdrukute seas olulisi erinevusi, vaid pigem üllatavalt sarnaseid uurimistulemusi.

Järgnevalt uuriti, kui kaua teismelised päevas ligikaudu *Facebookis* ja *Ask.fmis* viibivad/viibisid. *Facebooki* kohta käiv joonis on alljärgnev (vt joonis 4). ja *Ask.fmi* kohta käiva joonise leiab järgmiselt leheküljelt (vt joonis 5 lk 41). Küsimustele vastasid nii need noored, kellel on antud ajahetkel nimetatud sotsiaalvõrgustikes kontod, kui ka need kellel seal kontosid enam ei ole.

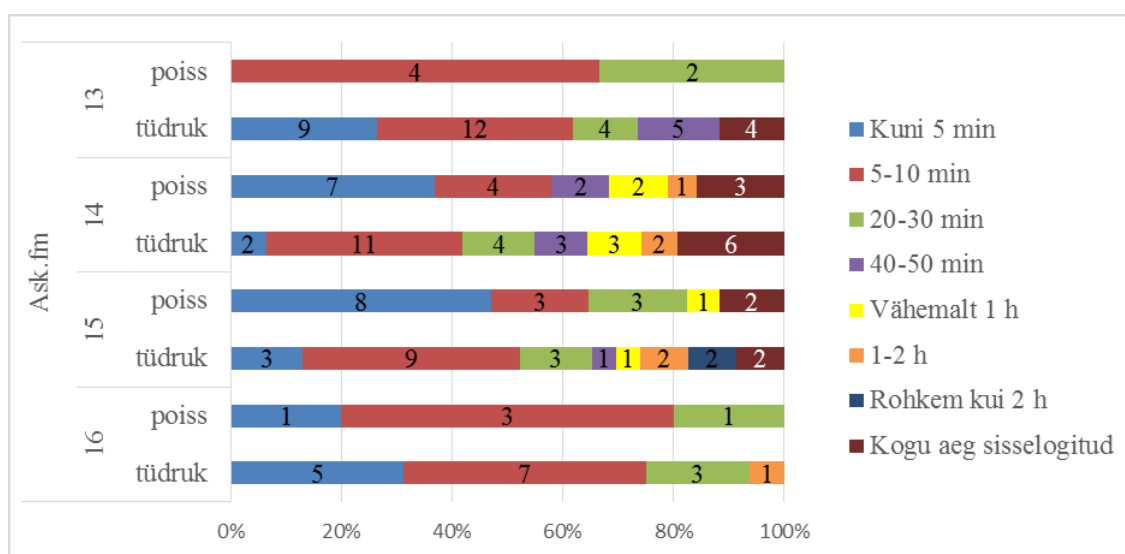

Joonis 4. *Facebookis* viibimise aeg päevas keskmiselt vanuse ja soo lõikes (autori koostatud).

Vastanutest 29% on *Facebooki* kogu aeg sisselõigitud ja vaatavad teateid, sõnumeid ning postitusi iga natukese aja tagant, eelkõige nutitelefonide kaudu (ankeetlehtedele oli sellekohaseid märkusi teismeliste poolt juurde tehtud). Peaaegu võrdväärse tulemuse,

ehk 27% moodustavad teismelised, kes viibivad *Facebookis* päevas vähem kui ühe tunni.

Keskmiselt viibitakse mainitud sotsiaalvõrgustikus päevas 1-3 tundi (38%). Üldiselt viibitakse *Facebookis* kõige vähem 4-5 tundi või enam kui 5 tundi. Tüdrukud veedavad *Facebookis* ajaliselt kauem aega kui poisid. 14aastaste poiste ja 15aastaste tüdrukute poolt on märgitud kõik vastusevariandid.

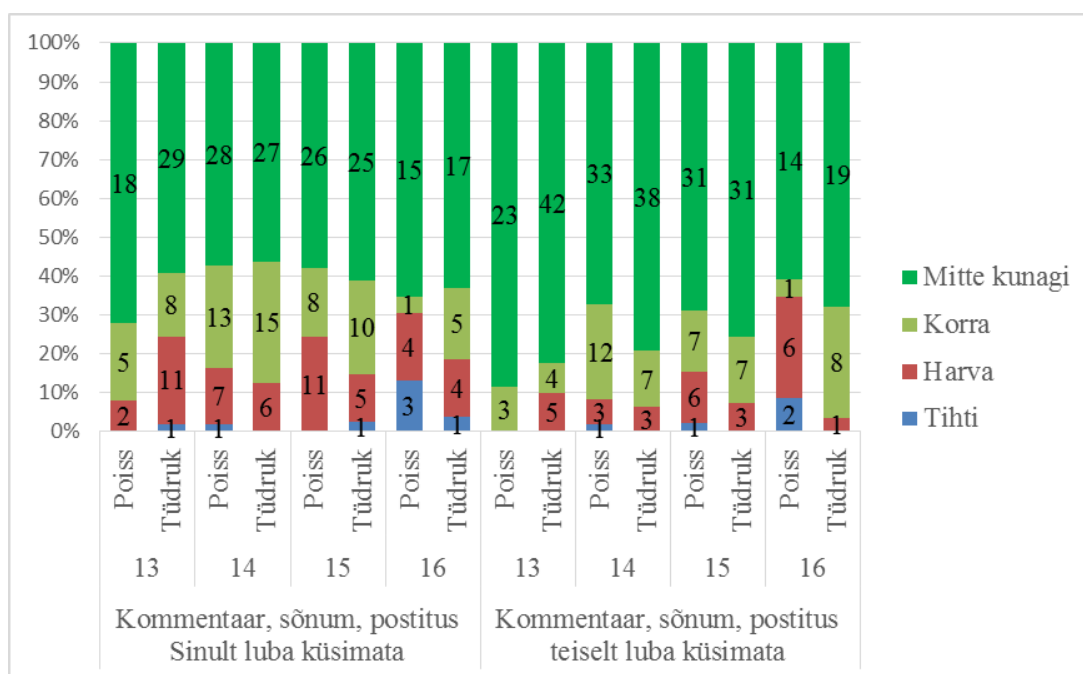
Joonis 5. *Ask.fm*is viibimise aeg päevas keskmiselt vanuse ja soo lõikes (autori koostatud).

*Ask.fm*is praegusel ajahetkel või varasemalt kontot omanud 152st vastajast 53 noort ehk 35% vastas, et nad viibivad päevas *Ask.fm*is sees ligikaudu 5-10 minutit. Vastusevariandile „Olen kogu aeg sisse logitud ja loen küsimusi ning vastan neile iga natukese aja tagant“ vastasid poisid ja tüdrukud vanuses 14 ja 15 ning tüdrukud vanuses 13, kokku 11% .

Keskmiselt viibitakse veebilehel sees kuni 5 minutit (23%) või 20-30 minutit (13%). 15aastaste tüdrukute puhul on märgitud kõik vastusevariandid, seega on nende seas neid, kes on *Ask.fm*is sees alates „kuni 5 min“ lõpetades kogu aeg sisselogitutega. Passiivseimad kontol on 13- ja 16aastased poisid ja aktiivseimad 13-14aastased tüdrukud.

2.2.3. Facebookis ja Ask.fmis vägivallatsemine

Teismelistelt, kellel on olnud või on Facebookis kasutajakonto, uuriti, kas keegi teine on saatnud sõnumi ja/või postitanud nende Facebooki kontol nende nime alt, neilt luba küsimata. Noortelt, kellel on olnud, on või ei ole kunagi Facebookis kasutajat olnud, uuriti, kas nemad ise on kellegi teise Facebooki kontole sisse loginud ning sealt sõnumeid saatnud või postitusi teinud, tegelikult konto omanikult luba küsimata. Siinkohal meeldetuletuseks fakt, et selline tegevus on kriminaalkorras karistatav ning kuulub identiteedivarguse alla, olles üks küberkiusamise komponentidest (Küberkiusamine 2014). Tulemused on esitatud joonisel 6.

Joonis 6. Facebookis kommenteerimine ja/või postitamine tegelikult omanikult luba küsimata (autori koostatud).

Teiste poolt sisselogimise kordade puhul võib olla tegemist juhusega, mil sõber-tuttav või teismeline ise on jätnud ennast avalikus kohas olevast arvutist (näiteks koolis) või enda isiklikust tehnikaseadmest (näiteks PDA), mis on jäetud järelvalveta, Facebooki kontost välja logimata. Samuti on Facebookis sisselogimisel võimalus salvestada oma kasutajatunnus ja parool (st et need ilmuvad Facebooki lehe avamisel automaatselt tühjadesse lahtritesse) või teha nii, et kasutaja on kontosse kogu aeg sisselogitud – ka

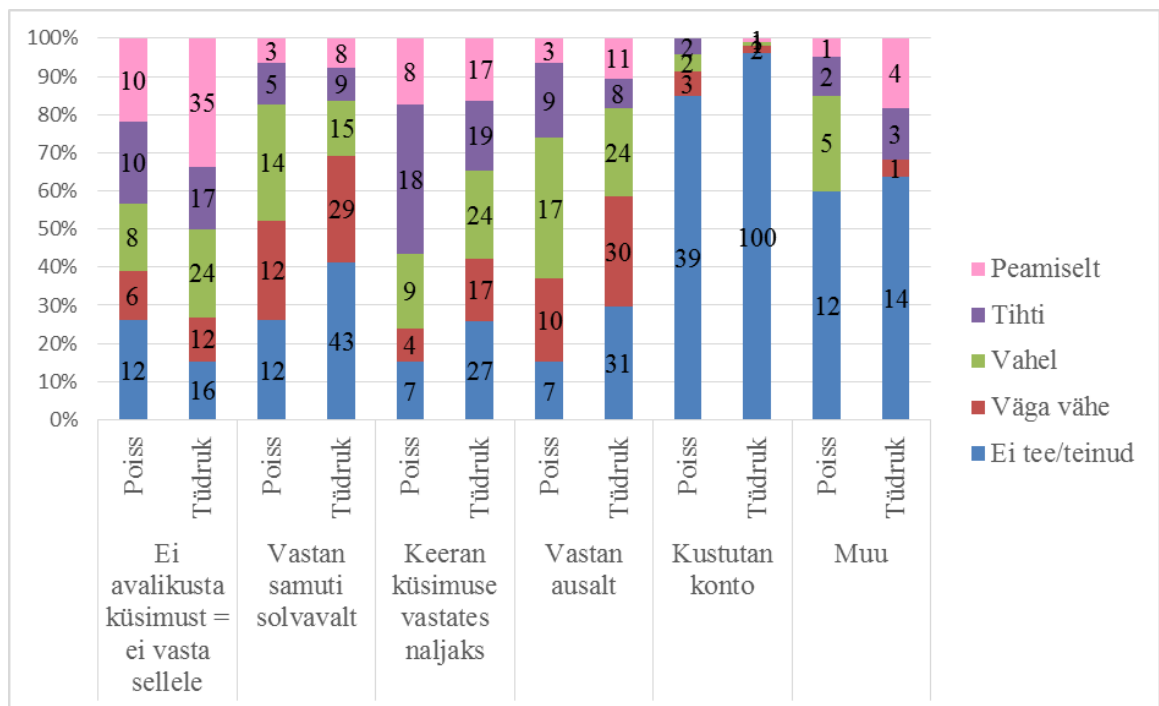
veebilehekülje sulgemisel oma arvutis või PDAs. Sellistel juhtudel saab igauks sisselogitu kasutajaandmetele ligi ja võib neid kuritarvitada või nalja pärast midagi teise kontol korda saata.

Positiivseks tulemuseks antud küsimuste juures on asjaolu, et need teismelised, kes vastasid mõlemale küsimusele „Mitte kunagi“ kuuluvad kaalukalt kõige enam vastanute hulka. Need, kelle *Facebooki* konto alt ei ole kellegi teise poolt luba küsimata mitte kunagi sisse logitud, moodustavad 60%. Need, kes ei ole ise kellegi teise *Facebooki* kontosse sisse loginud ning seal postitanud ja/või kommenteerinud, moodustavad 75%.

Enamik teismelistest, kes vastasid mõlema küsimuse puhul „Jah, ühe korra“ või „Jah, harva“, selgitasid juuresoleva märkusena, et seda tehti sõbra või nende kontol nalja pärast, sünni- või mõne teise tähtpäeva puhul ja nende meelest ei sisaldanud nende või neile tehtud tegevus midagi ebasüdasat, alandavat ega solvavat. Selliseid teismelisi on kokku 191 ehk 62%. Tähelepanu väärib see, et 16aastased poisid, kellest kolm vastasid, et nende *Facebooki* konto alt on tihti sisse logitud, logisid kaks vastajatest ka ise teise kontole tihti sisse. Võimalik, et selline tegevus oli nii-öelda tagasitegemiseks või mõjutas neile tehtud kahju neid ka teisele kahju tegema.

Noortelt, kellel on antud ajahetkel või oli varasemalt *Facebookis* ja *Ask.fmis* kasutajakontod, küsiti, mida nad võtavad/võtsid ette siis, kui nende *Facebooki* postitusi negatiivselt/nende jaoks solvavalt kommenteeriti ja/või kuidas nad käituvad/käitusid siis, kui neile esitati *Ask.fmis* nende jaoks ebameeldiv või muul moel häiriv (näiteks liiga isiklik) küsimus. Tulemused on toodud joonistel. *Facebooki* kohta käiva joonise leiab lisast 4. *Ask.fmi* kohta käiv joonis on järgmisel leheküljel (vt joonis 7 lk 44).

Olukorras, kus teismeliste *Facebooki* postitusi on negatiivselt või muul moel ebameeldivalt kommenteeritud, kustutab 24% teismelistest negatiivse kommentaari, olles seega kõige peamisem tegevus, mida sellises situatsioonis ette võetakse. Peamiselt ja tihti keeravad nii poisid (17%) kui tüdrukud (14%) solvangu vastu kommenteerides naljaks. Peamiselt ja tihti võtavad postituse maha 9% poistest ja 14% tüdrukutest.

Joonis 7. Noore käitumine *Ask.fm*is juhul, kui talle on esitatud ebameeldiv küsimus (autori koostatud).

Kokku 106 (36%) teismelistest vastavad negatiivsele kommentaarile *Facebook*is vahel, tihti või peamiselt negatiivselt või solvavalt. Kõige harvemini või mitte kunagi kustutatakse oma *Facebook*i konto. Konto on kustutanud vaid 3,4% vastanud poistest ja 1,4% vastanud tüdrukutest. Tõenäoliselt kustutatakse konto vaid mõneks ajaks, kuna antud uurimuses selgus, et *Facebook*i konto sulgemise kõige mõjuvam põhjus on see, et teismelistel hakkab nimetatud veebisaidil igav. Lisaks ei postita kaks vastanutest kunagi ise midagi *Facebook*is ning kolm mainisid, et nende postitusi ei ole mitte kunagi negatiivselt kommenteeritud. Vastuse „Muu“ alla kirjutati poiste poolt neljal korral, et kui midagi sellist juhtub, arutatakse negatiivse kommentaari üle selle autoriga realses elus silmast silma.

Juhul, kui teismelistele on *Ask.fm*is esitatud ebameeldiv, solvav, ebasünnis või liiga isiklik küsimus jätavad nad peamiselt ja tihti küsimusele vastamata ning ei avalikusta seda. Nii vastas kokku 72 poissi ja tüdrukut ehk 47%. Negatiivselt või solvavalt vastab peamiselt, tihti ja vahel 14% poistest ning 21% tüdrukutest. Ausalt vastajad on pigem tüdrukud kui poisid. Kõige harvemini kustutatakse oma *Ask.fmi* konto nagu ka

Facebooki negatiivsete kommentaaride puhul. Siiski tasub mõelda sellele, et nii poiste kui tüdrukute *Ask.fm* konto üheks peamiseks sulgemise põhjuseks oli see, et neile ei meeldinud küsimused, mida neile seal esitati. Lisaks toodi vastusevariandis „Muu“ esile, et peamiselt vastatakse negatiivsele küsimusele: „OK“, „Pole Sinu asi“, „Ütlen, mida arvan sellest „küsimusest““ või „Jätan küsimuse alles, sest igalühel on enda arvamus, aga vastan sellele ise normaalselt või lihtsalt OK“.

Ebameeldivate või muul moel häirivate postituste ja küsimuste teemaga haakudes, küsiti käesoleva lõputöö raames ka 13-16aastaste teismelistega oma töös kokku puutuvatelt spetsialistidel, mida arvavad nemad sellest, mis on põhjused, mis ajendavad noori sotsiaalmeedias vägivaldsema (sh ka ebameeldivaid postitusi ja küsimusi esitama) ehk et mis kujundab noorte vägivaldset käitumist sotsiaalmeedias.

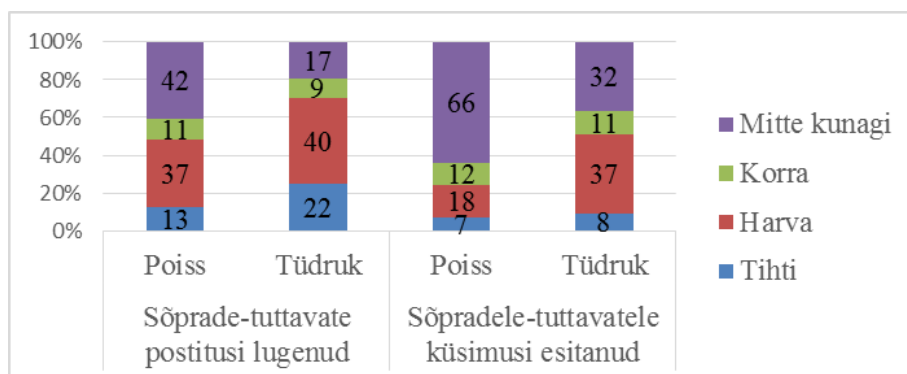
Spetsialistid on arvamusel, et noorte vägivaldset käitumist kujundab nende kasvukeskkond ning ei oma tähtsust, kus see avaldub. Lisaks põhjustab vägivaldset käitumist ka erinev maailmavaade nii subjektile kui objektile, tahe olla nn “suurema grupi” osa, negatiivsete arhetüüpide esiletõus, alaväärsuskompleksid ning puudulik kasvatus ning vanemlik hool. Spetsialistid on arvamusel, et vägivaldset käitumist üldiselt võib põhjustada ka see, kui vägivaldseks on olnud ise vägivalda ohver ja soovib kas kiusaja(te)le kätte maksta/“tagasi teha” või kiusata kedagi endast nõrgemat.

2.2.4. Anonüümse postitamise põhjused ja ebameeldivaim küsimus *Ask.fm*is

Teismelistelt, kes ei ole *Ask.fm*is kunagi kasutajakontot omanud või on selle sulgenud, (n=186), küsiti, kas nad on *Ask.fm*is oma sõprade-tuttavate postitusi siiski lugenud ja/või neile *Ask.fm*is (anonüümselt) küsimusi esitanud. Tulemused esitatud joonisel, mida näeb järgmisel leheküljel (vt joonis 8 lk 46).

Uurimistulemustest selgub, et 27% poistest ja 33% tüdrukutest on siiski tihti ning harva sõprade-tuttavate postitusi lugenud. Poole vähem ehk 13% poistest on aga sõpradele-tuttavatele tihti või harva küsimusi esitanud ning tüdrukute puhul on vastav protsent 24. Selliselt esitatud küsimused on anonüümsed, kuna need, kes *Ask.fm*is kasutajakontot ei

oma, muul moel küsimusi esitada ei saa. Üsna sarnased tulemused ilmnevad nii poistel kui tüdrukutel vastusevariandi „Jah, ühe korra“ puhul.

Joonis 8. Noorte, kellel oli või ei ole kunagi *Ask.fm*is kasutajakontot olnud, tegevus mainitud veebilehel (autori koostatud).

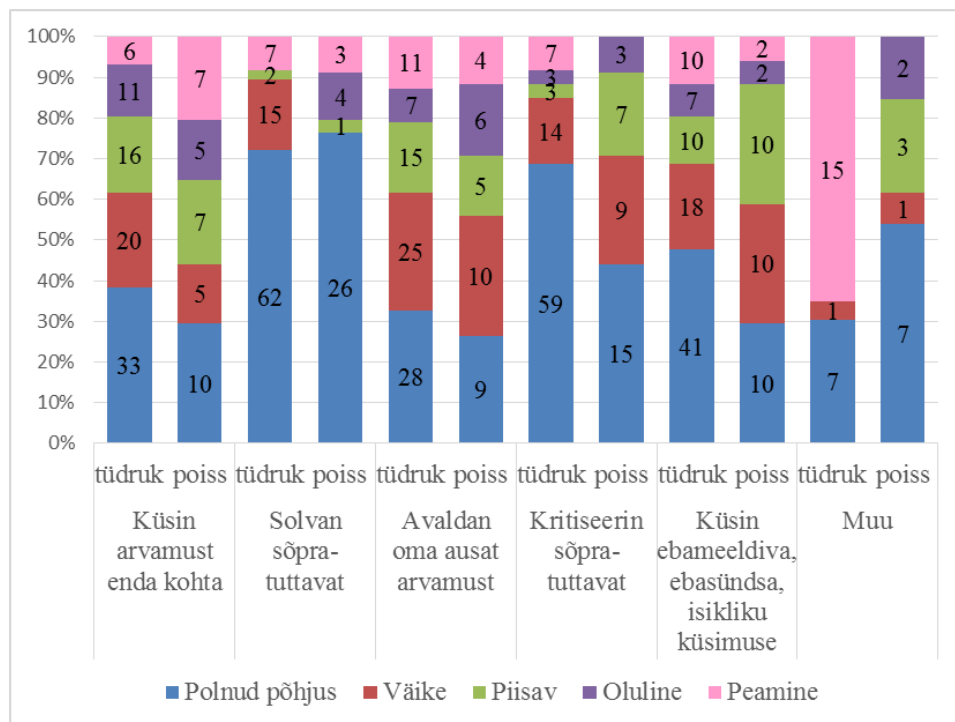
Mitte kunagi ei ole sõprade-tuttavate postitusi lugenud 23% poistest ja vaid 9% tüdrukutest. Küsimusi ei ole esitanud mitte kunagi 35% poistest ja 17% tüdrukutest. Sugudevaheline erinevus võib tuleneda sellest, nagu eespool juba selgunud, et tüdrukud omavad kasutajakontosid *Ask.fm*is poistest poole rohkem ja viibivad seal päevas ajaliselt kauem kui poisid.

*Ask.fm*is kasutajakontot omavatel ja seal varem kasutajakontot omanud teismelistelt (n=152) uuriti, kas nad postitavad antud keskkonnas anonüümselt või oma kasutaja alt. Valida sai ka variandi, kus postitatakse mõlemat moodi. Tulemused on esitatud joonisel (vt joonis 9 lk 47).

Uuringust selgus, et 74% tüdrukutest ja 26% poistest postitavad või postitasid nii anonüümselt kui oma kasutaja alt. 61% tüdrukutest, väidab, et nad postitavad/postitasid oma kasutaja alt ning 58% on märkinud, et on/olid anonüümsed postitajad. Poiste puhul on vastav tulemus 39% ja 42%. Nendelt, kes vastasid, et postitavad/postitasid üksnes anonüümselt või „Mõlemad variandid“ uuriti põhjuseid anonüümseks postitamiseks.

Peamine põhjus, miks poiste seas anonüümselt postitatakse on vastusevariant „Kui küsin sõbralt-tuttavalt arvamust enda kohta“. Selle vastusevariandi märkisid peamiseks,

oluliseks ning piisavaks põhjuseks 13% poistest. Ka tüdrukutest 21% märkisid selle vastusevariandi peamiseks, oluliseks ning piisavaks põhjuseks.

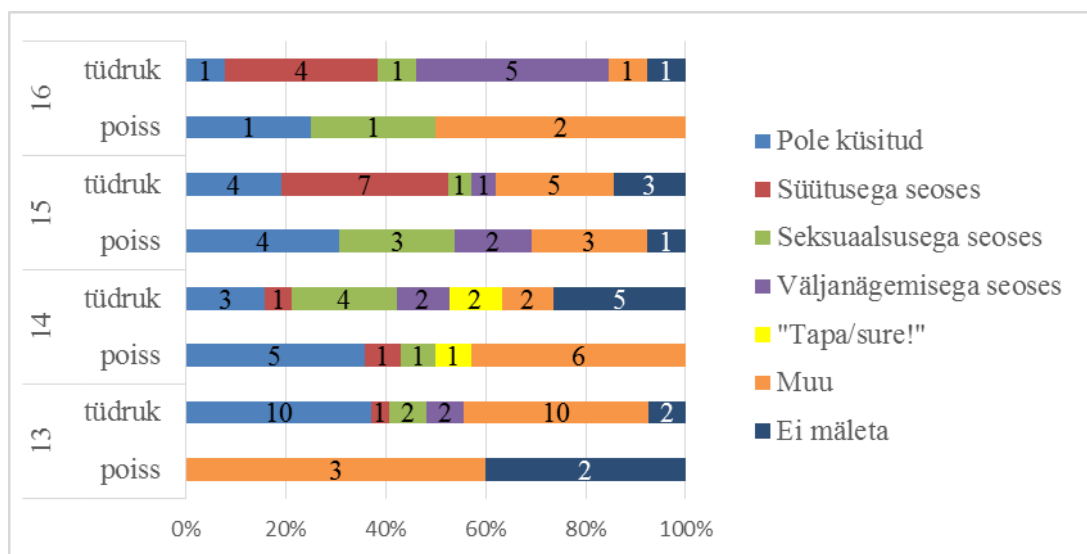
Joonis 9. Anonüümse postitamise põhjused *Ask.fm*is (autori koostatud).

18% tüdrukutest ja 9% poistest pidasid anonüümisel postitamisel peamiseks, oluliseks ja piisavaks põhjuseks ebameeldiva, ebasünda või isikliku küsimuse küsimist. Peamise, olulise ning piisava põhjusena vastas 9% tüdrukutest ja 7% poistest, et kritiseerivad anonüümset sõpru-tuttavaid. Anonüümset ausa arvamuse avaldajad on pigem tüdrukud. Tulemusest võib järeldada, et poisid ei vaja anonüümset keskkonda nii suurel määral selleks, et olla oma ausa arvamuse avaldajad ning teevad seda reaalses ruumis.

Tüdrukud, kellest 10% vastas, et 5-pallisüsteemis on nende peamine anonüümse postitamise põhjus „Muu“: „Tahan sõbra tuju paranda“, „Iseloomustan kedagi“, „Postitan siis anonina, kui küsin küsimuse neilt, kes mind ei tea“, „Tahan crushile kirjutada“, „Uurin millegi või kellegi kohta infot“, „Küsin küsimuse, mida pole vaja kõigil teada, et ma küsisin“. Poisid (n=2), kes vastasid, et anonüümsetena postitades on nende jaoks oluline põhjus „Muu“, selgitasid järgmiselt: „Küsin tüdrukult, kas meeldin talle“, „Küsin imeliku või naljaka, aga mitte solvava küsimuse“.

Lisaks paluti teismelistel meenutada, mis on kõige ebameeldivam küsimus, mis neilt *Ask.fm*is küsitud. Küsimustele vastasid nii need noored, kellel on *Ask.fm*is konto, kui ka need kellel seal kontot enam ei eksisteeri. Käesoleva lõputöö autor jagas saadud vastused seitsmesse kategooriasse ning tulemused on tõlgendatud sooliselt ja vanuseliselt joonisel (vt joonis 10):

1. ebameeldivaid küsimusi ei ole küsitud;
2. küsimused seoses süütuse kaotamisega/esimese seksuaalvahekorraga;
3. küsimused seoses seksi ja seksuaalsusega, v.a süütuse kaotamisega/esimese seksuaalvahekorraga;
4. küsimused seoses välimuse ja kehakaaluga;
5. väljendid seoses tapmise/suremisega;
6. muud küsimused ja väljendid, mis ei klassifitseeru teistesse välja toodud kategooriatesse;
7. ei mäleta.

Joonis 10. Ebameeldivaim küsimus *Ask.fm*is (autori koostatud).

Küsimusi seoses süütusega on küsitud 11% tüdrukutelt ja vaid ühelt poisilt. Küsimused seoses süütusega on valdaval osal esitatud kirjapildis: „*Kas Sa oled süütu?*“, paaril korral: „*Millal Sa esimest korda seksisid?*“ või „*Kui vanalt Sa süütuse kaotasid?*“

Seksuaalsusega seotud küsimusi on küsitud 7% tüdrukutelt ja 4% poistelt. Seksuaalsusega seotud küsimused on tüdrukutel väljendunud kirjapildis: „*Seksime?*“,

„Kui kaua peo ajal pükse jalas suudad hoida? Mitte kaua vist.“, „Miks Sa nii libu oled?“, „Mis on Su rinnahoidja suurus?“. Paaril korral leidis küsimusi seoses eneserahuldamisega.

Poiste ebameeldivaimad küsimused seksuaalsusega seoses väljendusid kirja pildis järgmiselt: „Kui tihti oma naisega seksite?“, „Kas Sulle meeldib pornot vaadata?“, „Kui suur Sul on?“ ning küsimused, kus on ebatsensuursete sõnadega küsitud, kui paljude naiste/tüdrukutega poiss seksuaalvahekorras olnud on. Vastajate seas leidis poisse, kellelt on küsitud mitmeid ebameeldivaid küsimusi seoses seksuaalsusega ning nad tõid need ka vastates välja. Kolmelt poisilt oli, lisaks eelnevatele küsimustele, erineva väljendusviisiga küsitud, kas nad on homoseksuaalid, näiteks: „Kas Sa oled „kukk“?“

Küsimusi seoses kehakaalu ja välimusega on küsitud kõige rohkem 16aastastelt tüdrukutelt (n=5) ja kõige vähem ehk mitte üldse 13-, 14- ja 16aastastelt poistelt. Kokku on selliseid küsimusi Ask.fmis küsitud 9% tüdrukutelt ja 2% poistelt. Tüdrukutele esitatud küsimused: „Endal pole rõve ennast pildistada?“, „Kuidas Sa saad ringi käia nagu kodutu?“, „Miks Sa näed välja nagu poiss?“, „Miks Sa nii paks oled?“, „Keegi üldse tahab ka Sinusugust?“, „Kui palju Sa kaalud?“. Lisaks küsimustele, on lausete näol kirjutatud solvanguid: „Sa oled rõve kõrvik, Sul on kõverad jalad ja Sul on konnasilmad peas“, „Paks lehm. Pane pilt kehast. Niikuinii saad 0 like.“, „Mulle on öeldud, et ma olen paks ja kole.“, „Minu väljanägemisega seotud küsimused“. Poistele esitatud küsimused-laused: „Ise ka tead mitu tonni kaalud ja milline välja näed?“, „Sa oled nii ülbe ja kole“.

Väljendid seoses tapmise ja suremisega on välja toodud kolme noore poolt, kes kõik on 14aastased. Üks tüdruk on välja toonud kaks talle esitatud tapmise ja suremisega seotud lauset: „Sa oled rõve! Tapa ennast ära!“ ja „Sure ära, lits ja lipakas“. Teisele tüdrukule esitatud lause on konkreetne: „Tapa ennast ära.“ Poisile esitatud küsimus: „Miks Sa elad, Sa võiksid ära surra!?“

Kõige enam väljenduvad ebameeldivad küsimused Ask.fmis muude küsimuste näol. Tüdrukutest 16% ja poistest 12% tõid ebameeldivaimateks küsimusteks ja lauseteks välja midagi muud, mis teiste kategooriate alla ei klassifitseerunud. Selliseid küsimusi-

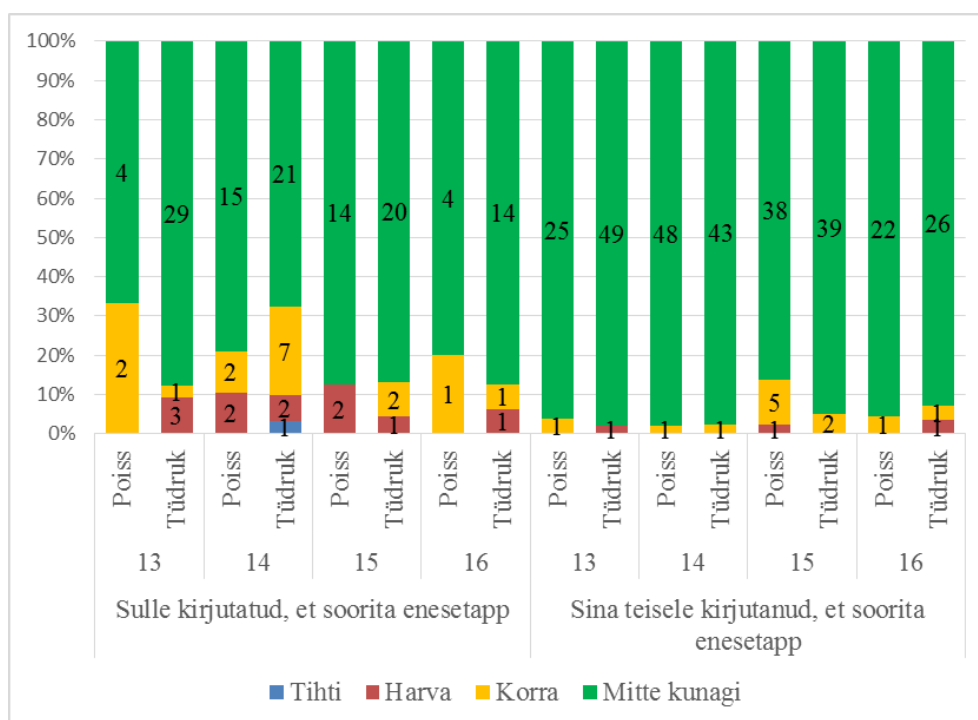
lauseid on kõige enam 13aastaste tüdrukute ja 14aastaste poiste hulgas. Mõned näited tüdrukutele esitatud väljenditest: „*Miks Sa nii bitch oled?*“, „*Millal Sul päevad hakkasid?*“, „*Miks Sul nii nõme poiss on?*“ Poiste näited: „*Kuse riimi väike peer*“, „*Pane ennast põlema!*“, „*Ilge litsmees oled, tuled kooli saad lõuga.*“ Üks 14aastane tüdruk kirjutas nii: „*Pigem noored ei küsi, vaid nad ütlevad asju, mis ei sobi netilehele Ask.fm*“ ning üks 13aastane tüdruk kirjutas: „*Neid on nii-nii palju, mul on u 459 küs ja pooled neist on tobedad küs*“. Veel toodi nii poiste kui tüdrukute puhul mitmel korral välja, et neile on kirjutatud palju roppusi ja solvanguid. Samuti on teismeliste kirjutatud mitmeid ebameeldivaid väljendeid, mida ei saa käesolevas lõputöös välja kirjutada. Neljal korral on mainitud ebameeldivaimaks küsimuseks ka seda, kui küsitakse, kes noorele meeldib/kes on tema silmarõõm. Küsimuse ebameeldivust põhjendatakse sellega, et küsimus on liiga isiklik.

Tüdrukud, kellele ei ole esitatud ebameeldivaid küsimusi on 16% ja neid, kes ei mäleta neile esitatud ebameeldivaid küsimusi on 9%. Kõige enam ebameeldivaid küsimusi on küsitud 13aastastelt tüdrukutelt (23%) ja kõige vähem 16aastastelt tüdrukutelt (11%). Ka on *Ask.fmi* kasutajate seas kõige enam 13-14aastaseid ja kõige vähem 16aastaseid tütarlapsi. Poisid, kellele ei ole esitatud ebameeldivaid küsimusi on 9% ja neid, kes ei mäleta neile esitatud ebameeldivaid küsimusi on 3%. Kõige rohkem ebameeldivaid küsimusi on küsitud 14-15aastastelt poistelt (23%) ja kõige vähem 16aastastelt poistelt (3%). Ka on *Ask.fmi* kasutajate seas kõige enam 14-15aastaseid ning kõige vähem 16aastaseid noormehi.

2.2.5. Küberkiusamine sotsiaalmeedias

Edasi küberkiusamisest: teismelistelt küsiti, kas keegi on neile *Ask.fmis* kirjutanud, et nad võiksid enesetapu sooritada või kas nemad ise on kellelegi kirjutanud, et teine võiks enesetapu sooritada. Esimese küsimuse puhul vastasid need, kellel oli või on antud ajahetkel *Ask.fmis* kasutaja ning teist küsimust küsiti nii neilt kellel oli, on kui ka ei ole mitte kunagi *Ask.fmis* kasutajat eksisteerinud. Vastusevariandid olid: „Jah, tihti“, „Jah, harva“, „Jah, ühe korra“, „Mitte kunagi“. Tulemused on tõlgendatud joonisel (vt joonis 11 lk 51).

Kõikidest vastanutest vaid ühele 14aastasele tüdrukule on tihti kirjutatud, et ta võiks enesetapu sooritada. Vastanutest ise pole keegi kordagi kellelegi midagi sellist *Ask.fmi* tihti kirjutanud. Harva on õhutatud enesetappu sooritama kokku 11 (7%) noort, kellest seitse on tüdrukud ja kolm poisid. Vastanud noortest kolm on ise harva kellelegi kirjutanud, et too võiks enesetapu sooritada. Kusjuures, 13aastane tüdruk, 15aastane poiss ja 16aastane tüdruk, kes on kedagi teist enesetapule õhutanud, on ise samuti sama õhutuse osaliseks saanud.

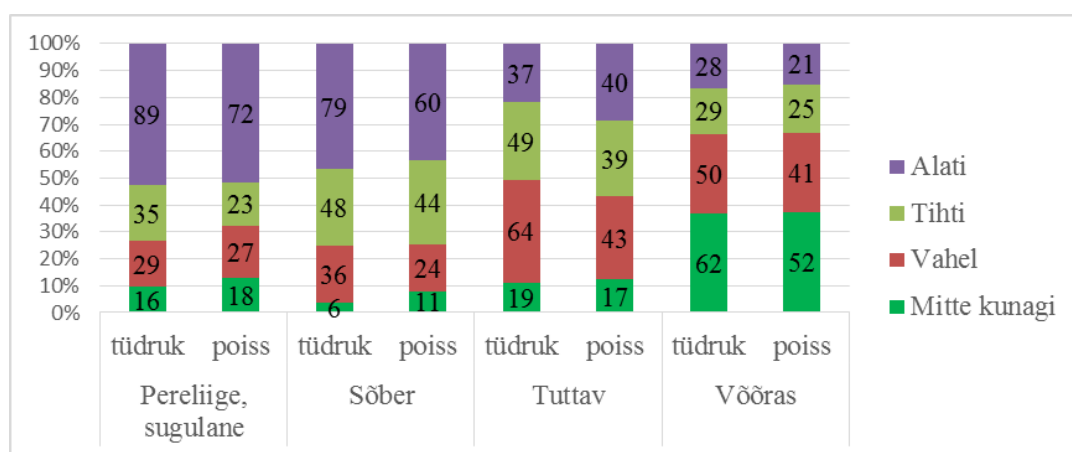
Joonis 11. *Ask.fmi*s enesetapule õhutamise (autori koostatud).

Ühe korra on 11% teismelisele kirjutatud, et nad võiksid end tappa. 8% vastanutest on ise teisele ühe korra enesetapusoovituse kirjutanud. Positiivne on see, et teismelisi, kellele ei ole mitte kunagi kirjutatud ja kes ei ole ise mitte kellelegi kunagi kirjutanud, et teine võiks enesetapu sooritada, on kaalukalt teistest vastusevariantidest üle.

Kõige rohkem enesetapusoovitusi on saanud 14aastased tüdrukud, kus on vastatud „Jah, tihti“, „Jah, ühe korra“ ning „Jah, vahel“ kokku kümnel korral (7%). Enim on teistele enesetapusoovitusi kirjutanud 15aastased poisid, kokku kuuel korral (4%). Kõige vähem

enesetapusoovitusi on saanud 13- ja 16aastased poisid. Vähim on teistele kirjutanud, et nad sooritaksid enesetapu, 14aastased poisid ja tüdrukud ning 13- ja 16aastased poisid.

Noortelt küsiti, kas nad julgevad inimesele silmast silma suheldes öelda sama, mida sotsiaalmeedias kommenteerides ja/või küsides. Antud küsimuse puhul on inimeste vastusevariandid jagatud neljaks: pereliige, sugulane; sõber; tuttav; võõras. Tulemused on toodud joonisel 12.

Joonis 12. Teismeliste julgus silmast silma suheldes öelda sama, mida sotsiaalmeedia sõnavõttudes (autori koostatud).

Selgub, et sugude lõikes ei ilmne märkimisväärselt suuri erinevusi ühegi inimtüübi juures. Teismelistest 52% vastasid, et alati julgevad nad sama öelda pereliikmele ja/või sugulasele. Kõige vähem julgetakse silmast silma suhtluses öelda sama, mida sotsiaalmeedias, võõrale. Vaid 16% vastanutest julgeksid võõrale alati sama öelda nii silmast silma suhtlemisel kui veebikeskkonnas. Mitte kunagi ei julgeks võõrale reaalses elus öelda sama, mida sotsiaalmeedias, 37% vastanutest.

Tulemustest joonistub selgelt välja, et mida „kaugemaks“ inimene vastanust jääb, seda vähem julgetakse talle silmast silma suhtluses väljendada sama, mida sotsiaalmeedias. Ilmselt mängib sotsiaalmeedias suheldes või kommenteerides rolli ka anonüümsus, mille tulemusena on noored suhtluses julgemad ja väljendusrikkamad (Explained... 2014). Seda tõestas ka antud lõputöös kajastatud anonüümse postitamise põhjuste uurimistulemused, sotsiaalvõrgustik *Ask.fm* näitel. Pigem postitatakse anonüümselt siis,

kui soovitakse väljendada midagi negatiivset (kritiseerimine, solvamine, ebasünnis küsimus). Ka käesoleva lõputöö raames küsitatud spetsialistidest olid kõik arvamusel, et anonüümsus suurendab vägivaldset käitumist sotsiaalmeedias (*Ask.fm* näitel) ehk et see on soodustav faktor vägivaldseks käitumiseks virtuaalkeskkonnas. Võõra inimese puhul on kõige kergem jääda anonüümseks, kuna sõber, tuttav või pereliige võib ka Internetisuhtluse nn käekirjas ära tunda endale tuttava või lähedase inimese.

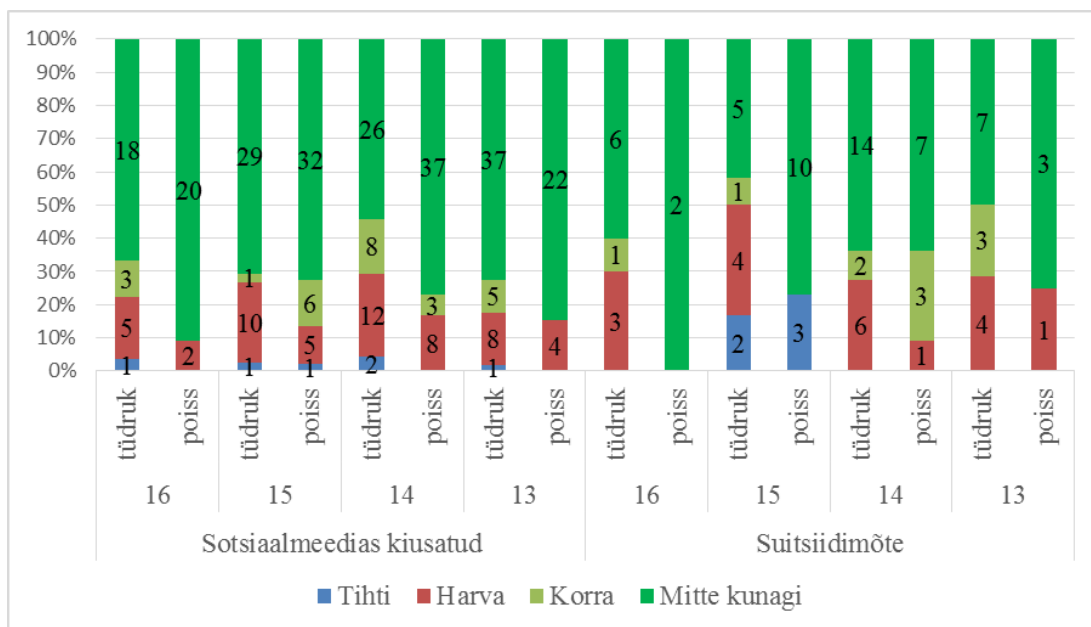
Spetsialistidelt küsiti lisaks ka seda, kuidas nende meelest suhestub virtuaalne vägivald nii-öelda tegeliku vägivallaga, mis ei toimu küberruumis.

Spetsialist 1 arvamus: *„Tegelik ja virtuaalne vägivald on omavahel mitmel moel seotud: ühiskondades, kus esineb rohkem nt koolikiusamist, esineb rohkem ka küberkiusamist; päriselus alguse saanud konfliktid kanduvad sageli üle ka virtuaalkeskkondadesse.“*

Spetsialist 2 arvamus: *„Üldiselt – kui ei kaasata masse – ei suhestu. Vägivaldne käitumine on vägivaldne käitumine. Sama kehtib väärtushinnangute kohta. Kes ei ole vägivaldne ning kelle kasvukeskkond taunib seesugust käitumist, ei lähe suure tõenäosusega vägivallale õhutavate üleskutsetega ja teiste alandamise ja mõnitamisega ka kaasa. Samas on anonüümsus sotsiaalmeedias kahtlemata üks komponentidest, mille tõttu virtuaalmaailmas ollakse halvas mõttes julgemad.“*

Kolmas spetsialist on arvamusel, et otsest vastastikku seost virtuaalse ja tegeliku vägivalda vahel ei eksisteeri ning kõik sõltub indiviidi enda võimest, kas ta suudab vägivalda ühest keskkonnast teise suunata või mitte. Käesoleva lõputöö autor nõustub spetsialistide arvamusega, et need inimesed, kes ei ole loomu poolest vägivaldsed ning kelle kasvu- ja ümbritsev keskkond ei soodusta vägivallatsemist ning taunib seda, ei suhestu vägivallatsejate ja kiusajatega nii suurel määral, kui seda võivad teha need inimesed, kelle kasvukeskkonnas on vägivaldne käitumine levinud või nii-öelda normaalne elu osa. Sõltumata sellest, kas vägivaldne käitumine toimub reaalses või küberruumis. Ka arvab lõputöö autor, et tänapäeva teismelised lahendavad oma reaalses elus tekkinud probleeme üha enam virtuaalses keskkonnas (edasi) ning kõige kergem on vägivallatseda anonüümsetena.

Teismelistele esitati küsimus: „Kas Sind on sotsiaalmeedias kiusatud?“ ning neilt keda on, uuriti edasi seda, kas nende kiusamine sotsiaalmeedias on neile pannud pähe mõtte, et parem, kui neid üldse enam olemas ei oleks. Tulemused kiusamisest ja suitsiidimõtetest on esitatud joonisel 13.

Joonis 13. Sotsiaalmeedias kiusatute osakaal ning kiusamise seos suitsidiaalse mõtteviisiga (autori koostatud).

Tihti on sotsiaalmeedias kiusatud kuute (2%) vastanud noortest. Neist viis on tüdrukud ja üks poiss. Tihti on sotsiaalmeedias kiusamine suitsiidimõtted pähe pannud viiele noorele (1,6%) – kahele 15aastasele tüdrukule ja kolmele 15aastasele poisile. Ühed mõlematest vastanutest on samad noored, kes vastasid, et neid on tihti sotsiaalmeedias kiusatud.

Harva on sotsiaalmeedias kiusatud 12% tüdrukutest ja 5% poistest. Harva on kiusamine suitsiidimõtte pähe pannud 19% tüdrukutele ja vaid 1% poistele. Korra on kiusatud 6% tüdrukutest ja 2% poistest. Suitsiidimõtte on korra peast läbi käinud seitsmel tüdrukul ja kolmel poisil (3%). Vastanutest kõige enam on sotsiaalmeedias kiusatud 14-15aastaseid tüdrukuid. Samuti on kõige enam suitsiidimõtte peast läbi käinud 15aastastel tüdrukutel. Vastanutest 16aastastel poistel pole sotsiaalmeedias kiusamise tagajärjena kordagi pähe tulnud mõte, et parem kui neid enam ei oleks.

Antud tulemustest selgub, et tüdrukuid kiusatakse sotsiaalmeedias rohkem kui poisse ning tüdrukutel esineb sotsiaalmeedias kiusamise tagajärjena rohkem suitsidiaalseid mõtteid kui poistel. Sotsiaalmeedias on vähemalt korra kiusatud 28% (n=86) küsitlusele vastanud teismelistest. Sotsiaalmeedias kiusamise tagajärjena on suitsidiaalsed mõtted vähemalt ühe korra esinenud kokku 39% (n=34) 88st sellele küsimusele vastanud noorest. Kõikidest küsitlusele vastanud noortest on seega 11% suitsidiaalsete mõtetega.

Lisaks suitsidiaalsetele mõtetele ja/või tegudele ning katsetele võib sotsiaalmeedias kiusamise tagajärjena esineda veel hulgaliselt kahjustusi nii teismelisele kui ka üldsusele. Küsimus: „Millised võivad olla sotsiaalmeedias esinenud vägivallatsemise tagajärjed noorele ja ühiskonnale?“ vastanud spetsialistide vastuste põhjal koostas käesoleva lõputöö autor loetelu tagajärgedest teismelisele ning ühiskonnale.

Tagajärjed noorele:

- tõsine psühholoogiline trauma, psüühika- ja käitumishäired, toimetulekuraskused;
- enesehävituslik/suitsidiaalne käitumine, kõige drastilisemal juhul enesetapp;
- tulevaste karjäärivõimaluste kahjustamine;
- häirunud suhted eakaaslastega;
- õppimisprobleemid, halb kooliedukus;
- halb impulsikontroll;
- sotsiaalne isolatsioon (nii ohver kui kiusaja), usaldamatus teiste suhtes, madal enesehinnang, depressioon, raskused eneseaustusega, pidev väärtusetuse tunne;
- raskused toimivate piiride seadmisega nii enda kui teiste suhtes, isikliku reaalsuse omaksvõtmisega (keha, mõtlemine, tunded, käitumine), oma vajaduste ja soovide eest hoolitsemisega ning reaalsuse kogemise ja väljendamisega.

Tagajärjed ühiskonnale:

- psühhotraumadega noorte järjest suurenev osakaal,
- küberkiusamise tolereerimine või selle suhtes ükskõikseks jäämine kultiveerib vähest hoolivust ja empaatiavõimet kui teatavat normi,
- küberkiusamise tolereerimine mõjutab pikemas perspektiivis ühiskonna kohesiivsust ja üldisi väärtushinnanguid negatiivses suunas,

- erinevatel tasanditel on ohvritega tegelemine kulukas.

Nii nagu võib teismelisi kahjustada vägivald reaalses ruumis, võib neid kahjustada vägivald ka küberruumis. Tagajärjed kiusatud noortele võivad olla ulatuslikud ning väärt nende elu hind. Kiusamine võib puudutada kõiki noore eluvaldkondi: teda ennast, tema pereliikmeid, sõpru ning teisi temaga seotud inimesi (õpetajad, spetsialistid, tuttavad), tema suhteid nii kodus, koolis kui ka vabal ajal. Samuti võib muutuda noore käitumine ja vaimne seisund, langeda õppeedukus ning soov eksisteerida. Ka võib ohvrist kujuneda järgmine kiusaja.

Teismeliste jagatud küsitlusankeet lõppes küsimusega: „Millistes tegevustes on Sinu kiusamine sotsiaalmeedias väljendunud?“ Vastusevariantide seas oli välja toodud 15 kiusamistegevust ning lisaks lahter „Muu“, kuhu noored said vajadusel lisada mõne kiusamistegevuse, mida käesoleva lõputöö autori poolt esitatud ei olnud. Iga kiusamistegevuse juures tuli ringitada üks vastusevariant, kus 5- peamine tegevus, 4- oluline tegevus, 3- piisav tegevus, 2- väike tegevus ja 1- polnud üldse tegevus. Küsimuse andmete analüüsimisel valiti välja kuus teismeliste poolt kõige sagedamini peamiseks, oluliseks ja piisavaks märgistatud kiusamistegevust ehk kuus kõige kõrgema tulemusega 5-pallisüsteemis olnud kiusamistegevust, milleks on sageduse järjekorras:

1. „Mulle saadeti ebameeldivaid, solvavaid ja/või ebasüüdsaid sõnumeid“;
2. „Minult küsiti ebameeldivaid, solvavaid ja/või ebasüüdsaid küsimusi“;
3. „Minu üle on sarkastilise/ironilise lähenemisega nalja heidetud (postitustes, kommentaarides)“;
4. „Minu postitusi (foto/video/staatus) kommenteeriti ebaviisakalt, solvavalt või ebasüüdsalt“;
5. „Minust lisati minult luba küsimata postitusi (foto/video/staatus)“;
6. „Minust lisati mulle ebameeldivaid postitusi (foto/video/staatus)“;

Teismeliste poolt sagedaseimaks märgitud kiusamistegevuste tulemused on sooliselt võrreldud tabelis, mille leiab lisadest (vt tabel 2 lisa 5). Ülejäänud üheksat kiusamistegevust saab vaadata noortele mõeldud küsitlusankeedist lisa 1.

Teismeliste seas on esimeseks kõige sagedasemaks kiusamistegevuseks neile ebameeldivate, solvavate ja/või ebasüüdsate sõnumite saatmine. Nii vastas 37% tüdrukutest ja 17% poistest. Peaaegu võrdväärse tulemusena märgistati sagedasemaks kiusamistegevuseks ebameeldivate, solvavate ja/või ebasüüdsate küsimuste küsimine. Nii vastas 34% tüdrukutest ja 16% poistest.

Vastusevariant „Minu üle on sarkastilise/iroonilise lähenemisega nalja heidetud (postitustes, kommentaarides)“ märgistati sagedasemaks kiusamistegevuseks 24% tüdrukute ja 17% poiste poolt. Vastusevariant „Minu postitusi (foto/video/staatus) kommenteeriti ebaviisakalt, solvavalt või ebasüüdsalt“ märgiti sagedasemaks kiusamistegevuseks 37% teismeliste poolt. Kõige sagedasemateks kiusamistegevusteks märgitud sarnased tulemused on ka vastusevariantidel: „Minust lisati minult luba küsimata postitusi (foto/video/staatus)“ ja „Minust lisati mulle ebameeldivaid postitusi (foto/video/staatus)“. Tulemused vastavalt 36% ja 35%.

Vastukaaluks kõige sagedasematele kiusamistegevustele, ei olnud sotsiaalmeedias esinenud kiusamistegevuseks 56% teismelistest, kellest moodustavad 40% tüdrukud ja 16% poisid, nende kasutajakonto kaudu sisselogimine ja sealt sõnumite saatmine. Ka ei olnud kiusamistegevuseks noorte ähvardamine sotsiaalmeedias 52% vastanutest, kellest 35% moodustavad tüdrukud ja 17% poisid. Üldiselt selgub andmetest, et sotsiaalmeedia kiusamistegevused on sagedasemalt väljendunud peamiselt, oluliselt ja piisavalt tüdrukutel kui poistel. Ka selgus lõputöös tõlgendatud andmetest juba varasemalt, et tüdrukuid kiusatakse sotsiaalmeedias rohkem kui poisse.

Selleks, et saada põhjalikum ülevaade sotsiaalmeedias esinenud kiusamistegevustest, paluti teismelistel oma sõnadega kirjeldada üht kiusamisjuhtumit, mis on nendega sotsiaalmeedias aset leidnud. Käesoleva lõputöö autor jagas vastused kuute kategooriasse, mille esinemissagedused on näha sooliselt ja vanuseliselt joonisel (vt joonis 14 lk 58).

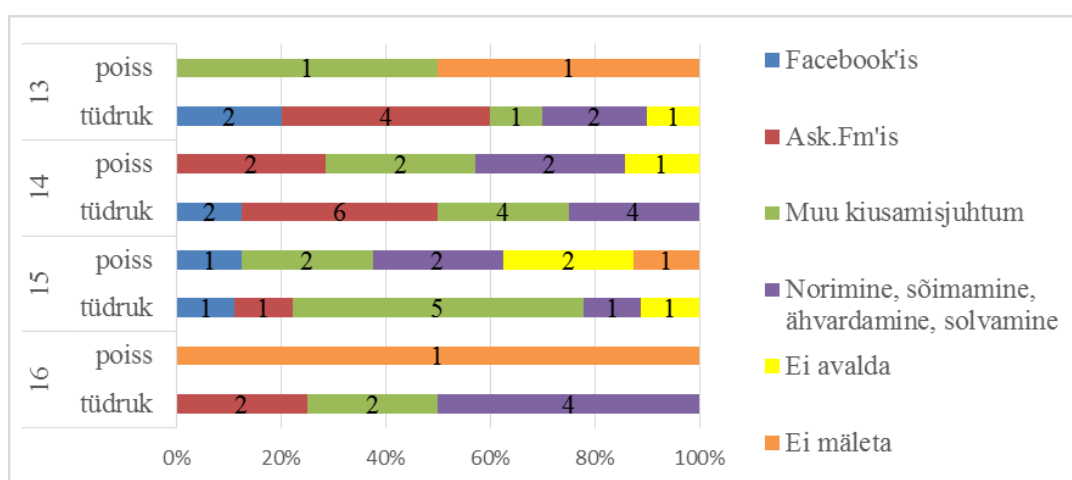
Vastanutest kuus noort (viis tüdrukut ja üks poiss) kirjeldasid kiusamisjuhtumit, mis leidis nendega aset sotsiaalvõrgustikus *Facebook*. Kolm teismelistest kirjeldasid

kiusamisjuhtumit, milles on ilma nende luba küsimata, kas neist postitusi lisatud või nende konto alt mingi tegevus sooritatud:

13aastane tüdruk: „On postitatud minu facebooki konto kaudu minu kohta igasuguseid nimesid.“

13aastane tüdruk: „Minu konto alt on kirjutatud sõnumeid, mida ma ise pole lubanud.“

14aastane tüdruk: „Lihtsalt üks mu tuttav postitas minu konto alt üles pildi, millele ma ei olnud luba andnud. Teised likesid seda ja ei kirjutanud just mitte kõige meeldivamaid kommentaare.“

Joonis 14. Kiusamisjuhtum sotsiaalmeedias (autori koostatud).

Teine 14aastane tüdruk kirjeldas järgmist: „Koolis paar aastat tagasi, ei olnud ma teistega „ühesugune“ ja mind kutsuti halvustavate nimedega, see jõudis sinnamaale, kui mu facebooki staatuse alla hakati kirjutama solvavaid sõnu.“ Poistest ainuke 15aastane noormees, kes vastas, et teda on Facebookis kiusatud, kirjutas: „Sõber viskas klassigrupist välja, mina kusjuures lõin selle. Ta mitu korda teinud nii. Aga me teistega tegime uue grupi ainult ilma temata.“ 15aastase tüdruku kirjeldus: „Olen likenud ühte pilti ja siis on mulle kommenteeritud igasuguseid halbu sõnu.“

Küsitluse tulemuste järgi on pooltel Facebookis kiusatud teismelistel tegemist identiteedivargusega, kuna nad ei ole teistele enda Facebooki kasutajakonto alt postitamiseks või sõnumite saatmiseks luba andnud. Kaks kiusamisjuhtumit on seotud solvavate kommentaaridega ning üks kommuunist eemaldamisega. Samas ei ole

Facebookis sooritatud identiteedivargused nii suure kaaluga seepärast, et küsitlusele vastanud teismelistelt 56% ehk üle poole kõikidest sotsiaalmeedias kiusatutest märkisid, et nende konto alt sisselogimine ja sealt sõnumite saatmine ei ole üldse sotsiaalmeedias väljendunud kiusamistegevuseks olnud. Ka vastas kõikidest vastanutest vaid 5%, et nende teadmata nende konto alt postitatud asjad on kiusamistegevustena väljendunud.

Sotsiaalvõrgustikus *Ask.fm* toimepandud kiusamisjuhtumeid kirjeldasid 3% poistest ja 21% tüdrukutest. Kõige enam on *Ask.fm*is kiusatud 13- ja 14aastaseid tüdrukuid. Näited 13aastaste tüdrukute kiusamisjuhtumitest *Ask.fm*is (erinevate vastajate vastused toodud eraldi ridadel):

„Kui mulle kirjutati Ask.fm'i, et mul cap (müts) on kole ja ma ahvisin oma sõpru, kellel on see sama müts. Mina ei saa sinna midagi teha, et mu linnas pole erinevaid mütsse.“

„Et minu Ask on maailmale koormaks või siis ma olen kole ja keegi ei taha minusugusega suhelda jm.“

Lisaks mainisid 13aastased tüdrukud veel kahel juhul, et põhiliselt on neid kiusatud *Ask.fm*is solvangute ja igasuguste halbade sõnadega. Näited 14aastaste tüdrukute kiusamisjuhtumitest *Ask.fm*is (erinevate vastajate vastused toodud eraldi ridadel):

„Üks kord sain Ask.fm'is solvangu, et: „Oled Pärnu lits, seksid kõigiga kes ette jäävad, ei taju, kuidas Sul üldse sõbrad on?“ Aga ma kustutasin selle küsimuse ära, kuna mind ei huvitanud mida teised arvasid.“

„Kadedusest. Mõnitasid askis, aga ma teadsin, kes need on.“

„Ask.fm'is kirjutati, et: „Libu, rsk võiksid näppu panna!“ Lugesin selle läbi, kustutasin ära ja unustasin. Peale seda on mulle veel niimoodi kirjutatud, aga ma ei võta selliseid asju südamesse, vaid lihtsalt kustutan.“

„Näiteks Ask.fm või MSN, kus solvati mind, mu sõpru ja mu vanemaid.“

Kaks 14aastast tüdrukud tõid välja ka selle, et neid on *Ask.fm*is kiusatud, väljendades nende vastu agressiooni: *„Aski kirjutatud hate'i.“* ja ühel korral oli märgitud ka

anonüümne kiusamistegevus antud sotsiaalvõrgustikus: „*Anonüümne vihkamine läbi Ask.fm'i.*“

Kõikidest poiste vanusegruppidest kirjeldasid kaks 14aastast poissi, et neid on otseselt *Ask.fm*is kiusatud. Üks poiss kirjeldas, et temalt on küsitud mitmeid küsimusi seoses tema seksuaalse orientatsiooniga, sõimatud „eideks“, „plikaks“ ja „mõrraks“. Lisaks on *Ask.fm*is mõnitatud tema õde, kes pidavat kiusajate meelest välja nägema mehelikum kui tema. Teist 14aastast noormeest noriti „perverdiks“, „väärakaks“ ja „lolliks“ ning sõimati seepärast, et ta küsivat teistelt *Ask.fm*is imelikke küsimusi.

15- ja 16aastaste tüdrukute kiusamisjuhtumid *Ask.fm*is, kus ühel juhul on noort sõimatud erinevate nimedega, teisel juhul on väljendatud kiusajate poolt agressiooni ning kolmandal juhul on kiusamisjuhtumid toime pandud nii *Ask.fm*is kui *Facebook*is:

15aastane tüdruk: „*Ma olen nutnud koolis ja seda on mulle aski kirjutatud. Sõimatud jonnipunniks, memmekaks, piripilliks ja jorupilliks.*“

16aastane tüdruk: „*Tulid erinevad kirjad Ask.fm'is, kus öeldi, et mind vihatakse ja et olen imelik.*“

16aastane tüdruk, kes kirjeldas nii *Facebook*is kui *Ask.fm*is kiusamist: „*Aski oli et valetan et klass mu vastu jne ja teine oli see et ma nagu poiss. Facebookis oli ka vana klassiõde ei jätnud rahule aga siis askis vastasin ja ütlesin otse ja naljakat, ja rohkem pole askis ega facebookis kirjutatud.*“

Lõputöö autor julgeb järeldada, käesolevas lõputöös välja toodud kiusamisjuhtumid *Ask.fm*is on kiusajate poolt kirjutatud anonüümsetena. Ka selgub lõputöö varasematest uurimistulemustest, et anonüümsena kritiseerivad ja solvavad sõpru-tuttavaid rohkem tüdrukud kui poisid. Antud kiusamisjuhtumitest selgub, et *Ask.fm* kiusamisjuhtumeid esineb rohkem tüdrukutel kui poistel. Kuna käesoleva lõputöö küsitlusele vastanud teismelistest kasutab poistest peaaegu poole võrra rohkem tüdrukuid *Ask.fmi*, võib järeldada, et tüdrukud on mainitud keskkonnas tihedamad kiusajad kui poisid. Ka vastab 2% tüdrukutest rohkem kui poisid ebameeldivale, solvavale või ebasüüdsale küsimusele samuti ebameeldivalt, solvavalt või ebasüüdsalt. Tähelepanu pälvib ka see, et noortelt ei

ole *Ask.fm*is niivõrd palju kiusamisjuhtumitena küsitud küsimusi, kui et neid on solvatud erinevate halvustavate lausete näol.

Käesoleva lõputöö raames küsitletud spetsialistidelt uuriti samuti, et kas nende meelest esineb sotsiaalmeedias, eelkõige veebilehtedel *Facebook* ja *Ask.fm*, vägivalda ning kui esineb, siis paluti neil põhjendada, kui tihti ja missugusel kujul vägivald mainitud sotsiaalvõrgustikes väljendub.

Kõik kolm spetsialisti olid arvamusel, et *Facebook*is ja *Ask.fm*is esineb kindlasti vägivalda. Põhjenduseks selgitati, et vägivald mainitud sotsiaalvõrgustikes esineb vaimse ja verbaalse vägivalla kujul küberkiusamise ühe vormina. Tihedust peeti suhteliseks mõisteks ning ühe spetsialisti poolt selgitati: „*Esinemissagedust oleks isegi eriuuringute abil äärmiselt raske täpselt välja selgitada; kõigist interaktsioonidest sotsiaalmeedias moodustab see aga kindlasti suhteliselt väikese osa. On võimalik uurida, kui suur osa sotsiaalmeediat kasutavatest noortest on küberkiusamist vms kogunud - Eesti noorte seas on vastav osakaal Euroopa kõrgemaid.*“ Spetsialistide poolt toodi välja ka mõned küberkiusamise tegevused sotsiaalmeedias, sh *Facebook*is ja *Ask.fm*is: ähvardused, kiusamine, erineva maailmavaate põlastamine; juhtumid, kus noored oma nn kommuunides planeerivad vägivaldseid kuritegusid eakaaslaste suhtes.

Muud kiusamisjuhtumid on sotsiaalmeedias kiusamistegevustena väljendunud 8% poistest 20% tüdrukutest. Muudeks kiusamisjuhtumiteks kategoriseeris käesoleva lõputöö autor kiusamisjuhtumid, mis on aset leidnud teistes sotsiaalmeedia keskkondades peale *Facebooki* ja *Ask.fmi*; või kiusamisjuhtumid, mille kirjeldusest ei saa ära määratleda, missuguses sotsiaalmeedia keskkonnas need aset on leidnud.

Sellised juhtumid on kõige enam esinenud 14- ja 15aastaste tüdrukute seas. Neljal juhul on tüdrukutele postitatud solvavaid kommentaare ja postitusi nende keha ja väljanägemisega seoses. Paar näidet tüdrukute kiusamisjuhtumitest sotsiaalmeedia keskkonnas:

15aastane tüdruk: „*Türklaste vaimne ahistamine. Seksteenuste palumine veebi kaudu.*“

16aastane tüdruk: „*Endine klassiõde kirjutas milline jobu ja haisev lehm ma olen. Sellest oma vanematele rääkides, mõistsin hiljem, et parem oleks rääkida, kui hakata hullemat jama kokku keerama.*“

Muude kiusamisjuhtumite all on tüdrukud välja toonud veel ka kiusamistegevused, kus piltide alla on kirjutatud inetuid kommentaare; on kirjutatud, et miks tüdruk üldse veel eksisteerib, kui ta ei oska teha seda, millega tegeleb (trennid, hobid) ning juhtum, kus tüdrukust on postitatud kellegi teise poolt negatiivse alatooniga pildid ja on keeldutud neid maha võtmast. Näiteid vastanud viie poisi muudest kiusamisjuhtumitest:

15aastane poiss: „*Klassikaaslased hakkasid Rate.ee suhtlema võõrastega ja kirjutama inetusi mu nime alt.*“

15aastane poiss: „*Tehti minust fake kasutaja, kus oli pilt minust ümbritsetud peenise piltidega.... pilt asetseb laadal, mis tegi pildi mitte eriti solvavaks, rohkem idiootlikuks.*“

Lisaks vastas 13aastane poiss, et teda on koledate nimedega sotsiaalmeedias kutsutud ning kaks 14aastast poissi kirjeldasid muu kiusamisjuhtumina tegevust, kus nende nimede ja muude isiklike andmetega on tehtud libakontosid.

Kiusamisjuhtumid, mis sisaldavad endas otsest norimist, sõimamist, ähvardamist või solvamist esineb 7% poistest ja 18% tüdrukutest. Kõige rohkem on sellist kiusamistegevust esinenud 14- ja 16aastastel tüdrukutel ja kõige vähem ehk üldse mitte 13- ja 16aastastel poistel. Näited otsest norimist, sõimamist, ähvardamist või solvamist sisaldavatest kiusamisjuhtumitest:

13aastane tüdruk: „*Üks poiss ähvardas, et tapab mu kassi ja otsib mu kodu üles, kuna ta ema on politsei.*“

13aastane tüdruk: „*Pole olnudki eriti, aga üks väike tüdruk kommenteeris mu pilti ülemõistuse väärakate solvangutega, muidugi naersin ma talle näkku ja mu sõbrad sõimasid teda (viisakalt). Sama tegi üks tüdruk Askis, kes sõimas, et ma olevat rasvane pekk. Niisiis panin üles pildi, kus näidata, et ma seda pole.*“

13aastane tüdruk: „*Mind on sõimatud libuks, mulle on öeldud, et ma peaks end ära tapma, et ma olen kole ja paks...*“

14aastane poiss: „*Mind on palju noritud ja ähvardatud. See on jube... Kardan.*“

14aastane tüdruk: „*On lihtsalt lambist sõimatud igasugusteks asjadeks ja kirjutatud rõvedusi.*“

14aastane tüdruk: „*On noritud ja sõimatud litsiks ja et ära sureks, see ainult kadedusest. Ähvardatud ja solvatud ka mind ja mu parimat sõpra ja poissi halbade väljenditega.*“

16aastane tüdruk: „*Minu pildi all solvati mind ja minu välimust pidevalt, see pani mind ennast vihkama.*“

16aastane tüdruk: „*Kirjutati, et olen kole, paks, ülbe, võiks eneka teha. Üldse igatpidi solvatud ja ähvardatud, et kui ise enekat ei tee, siis teevad nad ise minuga midagi.*“

Lisaks tõi vastanud 15aastane poiss ebatsensuursete sõnadega välja, et teda on sõimatud eesli suguorganiteks mitme erineva sünonüümiga. Ka on ebatsensuursete sõnadega erinevateks mehe suguorganiteks sõimatud 14aastast poissi, keda on ähvardatud autoga alla ajada, konksu otsa tõmmata ja põlema panna. Ühte 16aastast tüdrukut on ähvardatud sellega, et kui ta veel ühe teatud noormehega suhet püüab arendada, siis räägitakse tema sõpradele temast halba, tema perele saadetakse temast tehtud pildid, kus ta on peol purjus ning noormehele „valgustatakse“ tüdruku varasem intiimelu.

Sotsiaalmeedias aset leidnud kiusamisjuhtumit ei soovinud avaldada vastanutest 8% ehk viis teismelist, kellest kolm on poisid ja kaks tüdrukud. Kolm teismelist ehk 5% väidavad, et ei mäleta ühtegi nendega aset leidnud sotsiaalmeedia kiusamisjuhtumit.

Käesoleva lõputöö andmetest selgub, et tüdrukute kiusamisjuhtumid on seotud pigem nende välimust ja kehakaalu kritiseerivate solvangute näol. Poiste vastu suunatud kiusamistegevus väljendub kõige enam identiteedivargusega: tegeliku omaniku konto alt kirjutamine omanikult luba küsimata ning libakontode loomine.

Kõige enam on teismelisi sotsiaalmeedias kiusatud kategoorias „muu kiusamisjuhtum“, (28%). Võrdse arvuna teismelisi on kiusatud sotsiaalvõrgustikus *Ask.fm* ning selliste kiusamistegevuste näol, mis sisaldavad endas otsest normist, sõimamist, ähvardamist ja/või solvamist (mõlemad 25%), millest viimase vastustest võib eeldada, et ka selliste kiusamisjuhtumite hulgas on oma olemuselt näiteks selliseid, mis on toime pandud *Ask.fm*is. Seejärel on 10% noortest kiusatud sotsiaalvõrgustikus *Facebook*. Kõige

vähem on sotsiaalmeedias kiusatud 13- ja 16aastaseid poisse ning kõige rohkem 13- ja 14aastaseid tüdrukuid.

Küberkiusamisega seotud küsimustele vastasid kõik teismelised, olenemata sellest, kas neil on, oli või ei ole kunagi sotsiaalvõrgustikes *Facebook* ja/või *Ask.fm* kasutajakonto olnud. Need, kes vastasid, et neid ei ole sotsiaalmeedias mitte kunagi kiusatud, ei saanud vastata küsimustele, kas nende kiusamine sotsiaalmeedias on neis tekitanud suitsidiaalseid mõtteid ning milles on väljendunud nende kiusamine sotsiaalmeedias. Vastavalt sellele, oli ankeedis küsimuse „Kas Sind on sotsiaalmeedias kiusatud?“ vastusevariandi juures „Mitte kunagi“ tehtud vastav märge, et ankeet on nende puhul täidetud (mäрге: „Aitäh, Sulle rohkem küsimusi ei ole!“).

Käesoleva lõputöö raames küsitatud spetsialistidelt küsiti lisaks, kuhu peaks pöörduma noor, kes on olnud sotsiaalmeedias (sh veebilehtedel *Facebook* ja *Ask.fm*) vägivallaohver. Kokkuvõtlikult arvasid spetsialistid järgmist:

Spetsialist 1: „*Ennekõike peaks kasutama lehekülgede endi pakutavaid võimalusi - teatama moderaatorile, kasutama sobimatust käitumisest raporteerimise nuppe (kui need on olemas), blokeerima kiusaja. Psühholoogilise abi saamiseks on võimalik kasutada lasteabi telefoni või pöörduda online-nõustajate poole; abi võib olla ka usaldusisikuga (sõber, lapsevanem vm lähedane) rääkimisest.*“

Spetsialist 2: „*Eelkõige iseendasse (küsimine küsimusi endalt, miks ja kuidas?), edasi vanemad, lähedased sõbrad – lähim sotsiaalvõrgustik. Kui see ei toimi, siis psühholoog, psühhiaater. On vist olemas ka nn netipolitseinik.*“

Spetsialist 3: „*Ennekõike selle isiku poole, keda nad usaldavad. Kindlasti aga peab siis see usaldusisik (eeldades siiski, et tegemist on täiskasvanuga) probleemiga edasi tegelema, aga mitte seda “ära summutama”. Vägivallatseda saab ainult siis, kui sellel lastakse juhtuda.*“

Selgub, et spetsialistide arvamused lahknevad selle koha pealt, kuhu peaks noor kiusamisohver ennekõike pöörduma. Kõikide spetsialistide arvamused ühtivad selles, et teismeline peaks pöörduma usaldusisiku ning endale kõige lähima sotsiaalse võrgustiku

poole: perekond, sõbrad, teised lähedased - eeldades, et usaldusisik on täisealine ning tegeleb probleemiga edasi ning aitab kiusamisohvri olukorrale lahendusi leida. Mainiti ka ekspertide poole pöördumist: *online*-nõustaja (lasteabi telefoni nõustamisteenus), veebikonstaabel, psühholoog, psühhiaater. Ühel korral mainiti veebilehtede, kus vägivallatsemine aset on leidnud, moderaatorite poole pöördumist ning kiusaja blokeerimist virtuaalses keskkonnas. Lisaks soovivad vastanutest üks spetsialist noorel, eelkõige, pöörduda iseendasse ja esitada endale küsimusi „miks?“ ja „kuidas?“. Käesoleva lõputöö autor soovib samuti sotsiaalmeedias kiusatud teismelistel abi otsida ning igal juhul oma murest kellelegi usaldusväärsele rääkida. Samuti hindab lõputöö autor kõrgelt veebikonstaablite tegevust ning julgustab noori küberkiusu ohvreid nendega kontakteeruma.

2.3. Peamised järeldused ja ettepanekud

Selles alapeatükis on kokkuvõtvalt analüüsitud käesoleva lõputöö uurimistulemusi. Välja on toodud olulisimad tähelepanekud ja seosed. Lisaks on lõputöö autori poolt esitatud hinnangud ja järeldused saadud tulemustest, mille põhjal on tehtud ettepanekud vastavatele institutsioonidele ja inimestele, kes saaksid ennetada või leevendada küberkiusamisega kaasnevat probleemi.

Kolmandikul teismelistest on *Facebookis* kasutajakonto eksisteerinud üle kahe aasta. Tähelepanuväärselt suur protsent (42%) teismelistest vanuses 13-14 eluaastat märkisid seda samuti. Selgub, et sellises eas noored on registreerimishetkel oma vanust vanemaks valetanud, kuna *Facebookis* võib kasutajaks registreerida alates 13. eluaastast (The Complete... 2010: 33). Rohkem kui aasta on *Ask.fm*is kasutajakontot omanud 6% rohkem tüdrukuid kui poisse.

29% noortest on *Facebooki* kogu aeg sisselogitud ja vaatavad teateid, sõnumeid ning postitusi iga natukese aja tagant, eelkõige nutitelefonide kaudu. Tüdrukud veedavad *Facebookis* ajaliselt kauem aega kui poisid. Kõige populaarsem tegevus *Facebookis* on kirjutamine sõprade-tuttavatega, mida teeb peamise tegevusena 82% teismelistest. Kõige vähem võtavad 13-16aastased teismelised sõna *Facebooki* kogukonnades ja

fännilehtedel ning mängivad mängu. Aktiivseimad kontol on 13-14aastased tüdrukud ning passiivseimad 13- ja 16aastased poisid.

Sotsiaalvõrgustik *Ask.fm* lehel viibitakse kõige enam *onlines* 5-10 minutit. *Ask.fmi* üheks sagedasemaks sulgemise põhjuseks on teismelistele esitatud ebameeldivad või muul moel häirivad küsimused, mis ei ole neile meeldinud. Kõige enam ebameeldivaid küsimusi on küsitud 13-14aastastelt tüdrukutelt ja 14-15aastastelt poistelt ehk neilt, kes on *Ask.fmi* kõige aktiivsemad kasutajad. Lisaks on *Ask.fmis* kõige rohkem enesetapusoovitusi saanud 14aastased tüdrukud (7%) ja kõige vähem 13- ja 16aastased poisid. Enim on teistele enesetapusoovitusi kirjutanud 15aastased poisid (4%). 2% ulatuses rohkem tüdrukuid kui poisse vastab ebameeldivale, solvavale või ebasüüdsale küsimusele samuti ebameeldivalt, solvavalt või ebasüüdsalt.

Uurimistulemustest selgub, et tüdrukuid kiusatakse sotsiaalmeedias rohkem kui poisse ning tüdrukutel esineb sotsiaalmeedias kiusamise tagajärjena rohkem suitsidiaalseid mõtteid kui poistel. Kõige rohkem on sotsiaalmeedias kiusatud 13-15aastaseid tütarlapsi ning kõige vähem 13- ja 16aastaseid poisse. Sotsiaalmeedias kiusamise tagajärjena on suitsidiaalsed mõtted vähemalt ühe korra esinenud kokku 39% noortest, kes vastasid, et neid on sotsiaalmeedias kiusatud. Kõikidest küsitlusele vastanud noortest 11% on suitsidiaalsete mõtetega.

Vastanute seas on kõige peamisemateks kiusamistegevusteks sotsiaalmeedias teismelistele saadetud ebameeldivad, solvavad ja/või ebasüüdsad sõnumid (54%) ning neilt ebameeldivate, solvavate ja/või ebasüüdsate küsimuste küsimine (50%). Esimesel kiusamistegevusel on ilmne seos *Facebookis* väljenduva kiusamiskäitumisega ehk seelses keskkonnas sõnumite saatmisega. Teine kiusamistegevus seostub kiusamiskäitumisega sotsiaalvõrgustikus *Ask.fm*, kus on võimalik teismelistelt mitmesuguseid küsimusi küsida. Üldiselt selgub, et *Ask.fm* on oma olemuselt suurem küberkiusamise keskkond kui *Facebook*.

Facebooki konto alt on kellegi teise poolt luba küsimata vähemalt korra sisse logitud 40% vastajate kontodele. Need noored, kes on vähemalt korra kellegi teise *Facebooki* konto kaudu sisse loginud ning seal postitanud ja/või kommenteerinud, moodustavad

25%. Tähelepanu väärrib see, et kolm noort, kelle *Facebooki* konto alt on tihti sisse logitud, logisid kaks vastajatest ka ise teise kontole tihti sisse. Võimalik, et selline tegevus oli nii-öelda tagasitegemiseks või mõjutas neile tehtud kahju neid ka teisele kahju tegema. Poolte *Facebookis* kiusatud teismeliste vastu suunatud kiusamistegevus on seotud identiteedivargusega, kuna nad ei ole teistele enda *Facebooki* kasutajakonto alt postitamiseks või sõnumite saatmiseks luba andnud.

Anonüümsus on soodustav faktor vägivallatsemiseks sotsiaalmeedias. Rohkem kritiseerivad sõpru-tuttavaid anonüümselt tüdrukud kui poisid, kuigi poiste seas on rohkem neid, kes viibivad *Ask.fm*is anonüümsetena (42%) kui oma kasutaja alt (39%). Siiski on anonüümselt postitavate tüdrukute osakaal protsentuaalselt poiste omast suurem (58%). Mitte kunagi ei julgeks võõrale reaalses elus öelda sama, mida sotsiaalmeedias 37% vastanutest. Positiivse tulemusena julgeb 52% teismelistest alati nii silmast silma suhtluses kui ka sotsiaalmeedias sama öelda pereliikmele ja/või sugulasele.

Sotsiaalmeedias vägivallaohvriks langenud noorel võib tekkida tõsine psühholoogiline trauma; enesehävituslik käitumine ja suitsidiaalsed mõtted; sotsiaalne isolatsioon; toimetuleku-, õpi- ja käitumisprobleemid; usaldamatus teiste suhtes; depressioon; häirunud suhted lähedastega; raskused enesekontrolli ja -austusega; raskused piiride tajumise, enda ja teiste tunnetamise, oma vajaduste ja soovide eest hoolitsemise, reaalsuse kogemise ja väljendamisega. Küberkiusamisohvriks langemise korral peaks noor pöörduma usaldusisiku ning vajadusel ekspertide, näiteks veebikonstaabli, psühholoogi ja/või psühhiaatri poole.

Käesoleva lõputöö andmetest selgub seega, et kõige rohkem on sotsiaalmeedias kiusatud neid teismelisi, kes on seal kõige aktiivsemad ja veedavad sotsiaalmeedias, sotsiaalvõrgustike *Facebook* ja *Ask.fm* näitel, enim aega. Sotsiaalmeedias kiusamine kujundab rohkem tüdrukute mõtteid – nende seas on võrreldes poistega rohkem neid, keda on sotsiaalmeedias kiusatud, kes veedavad sotsiaalmeedia keskkonnas rohkem aega ja kes on sotsiaalmeedias vägivallatsemise tagajärjel suitsidiaalsete mõtetega. Suitsidiaalsete mõtetega on kõige enam 15aastaseid tüdrukuid ning teistele on enim enesetapusoovitusi kirjutanud 15aastased poisid. Tüdrukud on, sotsiaalvõrgustik *Ask.fm*

näitel, suuremad anonüümsed solvajad ja kritiseerijad, kuid poisid postitavad tüdrukutest rohkem pigem anonüümselt kui oma kasutaja alt.

Selgub, et käesolevas lõputöös vastanud teismeliste kiusamiskäitumist kujundab anonüümne postitamine – ollakse julgemad väljendama oma arvamust, teisi kritiseerima ja solvama. Üsna suure protsendi moodustab nende noorte hulk, kes vastab neile esitatud ebameeldivatele või muul moel häirivatele kommentaaridele (36%) ja küsimustele (35%) samuti negatiivselt. Ilmselt mõjutab negatiivne tagasiside ka noori ennast sarnaselt käituma ning teisele nii-öelda tagasi tegema ja ebaviisakalt vastama. Kuna vägivaldset käitumist kujundab kasvukeskkond ning Internet on tänapäeva teismeliste jaoks oluline toimetuleku kanal (Zirnask 2013), võib järeldada, et ka sotsiaalmeedias esinev vägivald kasvatab seal esinevat vägivalda. Teismelised võivad oma reaalses elus alguse saanud probleemid edasi kanda Internetti ning läbi sotsiaalmeedia kanalite neid lahendada püüda või kellelegi seal probleeme juurde tekitada. Sotsiaalmeedias on vägivallatsemiseks mitmesuguseid erinevad võimalusi ning näiteks omavahel tülis olevad teismelised võivad kiusamistegevustena identiteedivarguste läbi kaaslaseid häbistada, neid oma postitustes solvata või neile anonüümselt oma viha väljendada.

Saadud tulemuste ja järelduste põhjal esitab käesoleva lõputöö autor järgmised ettepanekud:

1. Eesti Vabariigi ametkonnale. Uurimistulemuste edastamine Eesti Vabariigi Valitsuse valitsusasutustele: Haridus- ja Teadusministeeriumile ning Sotsiaalministeeriumile, eesmärgiga teavitada valitsusasutuste töötajaskonda Eesti teismeliste küberkäitumise olukorrast – Pärnu kolme kooli näitel.
2. Pärnu linna ja Pärnu maakonna ametkonnale. Kõige olulisemate uurimistulemuste edastamine Pärnu Linnavalitsuse ametkonnale, eelkõige haridus- ja kultuuriosakonnale ning sotsiaalosakonnale, et teavitada Pärnu linna ametnikke ühest probleemist Pärnu linnas teismeliste sotsiaalmeedias avalduva kiusamiskäitumise näol; kõige olulisemate uurimistulemuste edastamine ka Pärnu Linnavolikogu ametkonnale, eelkõige haridus- ja kultuurikomisjonile, hariduskomisjonile ning noortekogu komisjonile. Uurimistulemustest ülevaate

andmine Pärnu linna Noortekogu liikmetele, kelle juhtkonda kuulub käesoleva lõputöö autor, eesmärgiga teavitada Pärnu üldhariduskoolide õpilasi ja noorteorganisatsioonide liikmeid Pärnu koolide teismeliste kiusamiskäitumisest sotsiaalmeedias.

3. Pärnu linna ja Pärnu maakonna sotsiaalvaldkonnas töötavatele spetsialistidele. Uurimistulemuste edastamine Pärnu linnas ja Pärnu maakonnas ohvriabi, noorsoo- ja sotsiaaltööga tegelevate institutsioonide personalile, et viia ohvriabi töötajad, noorsootööjuhid, noorsootöötajad ning sotsiaaltöötajad kurssi ühe nende töös esineva sihtgrupi probleemidega Pärnu kolme kooli näitel, sotsiaalmeedias esineva küberkiusamise kaudu.
4. Ajakirjandusele. Uurimistulemuste kajastamine ajakirjanduses, eelkõige näiteks Pärnu Postimehes, eesmärgiga tutvustada tulemusi ka laiemale ringkonnale, sihtgrupile endale, küsitlusele vastanud vanusegruppides olevatele teismeliste ja Pärnu linna ja maakonna kodanikele, et teavitada Pärnu linna ja maakonna elanikke Pärnu teismeliste kiusamiskäitumisest sotsiaalmeedias.
5. Politseile. Küberkiusamist (ja identiteedivargusi) puudutavate tulemuste edastamine Politsei- ja Piirivalveameti Lääne prefektuuri korrakaitsebüroo korrakaitseteabetalituse ennetusteenistuse juhtivspetsialistile, kes koostöös Pärnu linna Noortekogu liikmetega kirjutaks vajadusel ennetusprojekti ning tegeleks probleemiga edasi; kõige olulisemate uurimistulemuste edastamine Eesti veebikonstaablitele. Teismeliste teavitamine identiteedivarguse tagajärgedest ning turvalisest Internetikäitumisest.
6. Lõputöö küsitlusele vastanutele ja lõputöö koostamise protsessis osalenutele. Uurimistulemustest tagasiside andmine uurimuses osalenud spetsialistidele ja nende institutsioonide teistele personali liikmetele ning uurimuses osalenud koolide õpilastele ja personalile, teadvustamaks lõputöö küsitlusele vastanuid ning nende õppimis- ja töötamisasutuste personali hetkeolukorrast. Uurimistulemustest ülevaate andmine koolivägivallavastase uurimisprojekti „Julgelt vastu!“ liikmeskonnale, kelle eestvedaja toetas käesoleva lõputöö autorit oma teadmistega sotsiaalmeedias esinevast vägivallast.
7. Koolide personalile. Lisaks käesoleva lõputöö küsitlusele vastanud koolide personalile, eelkõige ka teiste Pärnu linna ja maakonna koolide personali

teadvustamine sotsiaalmeedias esineva vägivalda olukorrast nende kodulinnas, Pärnu kolme kooli näitel. Eesmärgiks kooli juhtkonna, õpetajate, huvijuhtide ja sotsiaalpedagoogide teadvustamine küberkiusamise probleemist, innustamaks neid probleemiga edasi tegelema.

8. Lastevanematele. Läbi ajakirjanduse, eelkõige Pärnu linnas ja maakonnas õppivate teismeliste, vanemate teavitamine sotsiaalmeedias esinevast vägivallast, eesmärgiga suunata lapsevanemaid rohkem tähelepanu pöörama teismeliste Internetikäitumisele. Lisaks innustada lapsevanemaid looma positiivne ja usaldav suhe suitsidiaalsete mõtetega ning küberkiusuohvriks oleva lapsega.
9. Teismelistele. Uurimistulemuste esitamise kaudu suunata teismelisi tähelepanu pöörama enda ja oma sõprade Internetikäitumisele ning julgustama teismelisi küberkiusamisjuhtumite puhul pöörduma usaldusisiku(te) poole.

Käesoleva lõputöö temaatikat on võimalik edasi uurida mitmel moel:

- uurida küsitletud Pärnu kolme kooli 13-16aastastelt teismelistelt, kas ja kelle poole on küberkiusamise ohvrid pöördunud ning kas nad on oma probleemile lahenduse saanud;
- uurida küsitletud enesetapumõtete noortelt, kas nad on sotsiaalmeedias kiusamise tagajärjel realselt enesetapukatseid teinud või muul moel ennasthävitavalt käitunud;
- ulatuslikumalt, Pärnu koolide näitel, uurida teismelistest küberkiusajate käitumist sotsiaalmeedias, leida sellise käitumise põhjused ja selgitada välja, mis on kujundanud küberkiusajate käitumismustri;
- ulatuslikumalt, Pärnu koolide näitel, uurida, kas ja kuidas suhestub virtuaalne vägivald nii-öelda tegeliku vägivaldaga, st kas sotsiaalmeedias vägivallatsejad vägivallatsevad lisaks ka realses elus ning uurida, mis ajendab neid vägivallatsema ka küberruumis;
- uurida ulatuslikumalt populaarsust koguva sotsiaalvõrgustiku *Ask.fm* kasutamist ja sealse küberkiusamise levikut Eesti teismeliste seas;
- uurida *Ask.fmi* seost anonüümse postitamise ulatuslikkuse ja suitsidiaalsete mõtete tekitamise või tekkimisega seoses ning seost *Ask.fmis* väljendunud vägivalda ja enesetapukatsetega Eesti teismeliste seas;

- uurida spetsialistidelt, kes 13-16aastaste noortega tegelevad, kas ja kui paljud on nende poole pöördunud küberkiusamise tagajärjel ning missugust ja kui palju abi on spetsialistid sellistele noortele võimaldanud;
- viia läbi uuring 13-16aastaste teismeliste vanemate ja/või neid õpetavate õpetajate seas, selgitamaks välja, kui paljud neist on kursis sotsiaalmeedias peituvate võimaluste, tegevuste, ohtude ja seal leviva vägivallaga üldiselt;
- lastevanematelt uurida, kas nad teavad, kui nende laps on sattunud küberkiusamise ohvriks ning kuidas sellises olukorras lapsevanemana käituda;
- ja/või põhikooli lõpuklassides õppivate noorte õpetajatelt/klassijuhatajatel uurida, kas nad teavad, kui nende koolis või klassis olevad õpilased on sattunud küberkiusamise ohvriteks ning kuidas on nad sellises olukorras õpetajatena käitunud;
- vajadusel viia käesolevas lõputöös koostatud (analoogne) küsitlus läbi ka mõne teise Eesti linna 13-16aastaste teismelise seas (näiteks Tartus, kus plaanib käesoleva lõputöö autor jätkata oma magistriõpinguid) ning võrrelda saadud uurimistulemusi.

KOKKUVÕTE

Interneti kasutamine 21. sajandil on muutunud üha igapäevasemaks. Internet pakub mitmesuguseid võimalusi suhtlemiseks, laiaulatuslikuks informatsiooni hankimiseks ja meelelahutuseks. Tänapäeva info- ja kommunikatsioonitehnoloogia on arenenud niivõrd kaugele, et Internetti saab kasutada peaaegu igal pool. Lisaks arvutitele, saab Internetis viibida ka läbi mobiil- ja nutitelefonide ning tahvelarvuti. Selline ligipääs Internetile on kasuks näiteks õppimisel ja kiirel kontakteerimisel, kuid vastukaaluks headele võimalustele võib selles peituda ka negatiivseid külgi – küberkiusamise näol.

Käesolevas lõputöös on uuritud sotsiaalmeedia ühe kanali, sotsiaalvõrgustiku, kasutatavust ja selles leiduvaid vägivaldsuse ilminguid Pärnu kolme kooli põhikooliastmes õppivate teismeliste seas, *Facebook* ja *Ask.fm* näitel. Uurimistulemuste saamiseks jagati ajavahemikus 25.02-14.03.2014 Pärnu kolme kooli 7.-9. klasside õpilastele 29st küsimusest koosnevad ankeetküsitlused.

Jagatud 384st küsitlusest laekus tagasi 315 täidetud ankeeti, millest kasutati andmete tõlgendamisel 312 ankeeti. Küsitlusele vastanud 13-16aastaste teismelistest on 143 poissi (46%) ja 169 tüdrukut (54%). Teismelistelt saadud küsitlused on kõrvutatud varajase ja kõrgteismeealiste noortega oma igapäeva töös kokkupuutuvate spetsialistide arvamusel. Ekspertarvamus ja -hinnang on uurimistulemuste tõlgendamisel lisaväärtuseks.

Käesolevas lõputöös on antud ülevaade teismeealiste (eelkõige varajase ja kõrgteismeealiste) arengu ja käitumise iseloomulikest joontest. Selgitatud sotsiaalmeedia ja sotsiaalvõrgustike, sh *Facebooki* ja *Ask.fmi*, olemust tuues välja tegevused ja toimingud sotsiaalmeedias, sotsiaalvõrgustikes ning konkreetselt *Facebookis* ja *Ask.fmis*. Kaardistatud on võimalused ja ohud Internetis, sh sotsiaalmeedias ning *Facebookis* ja

*Ask.fm*s. Kirjeldatud on vägivalda ning kiusamiskäitumise olemust ning uuritud küberkiusamise mõiste defineerimist. Lisaks on välja toodud küberkiusamise tunnused ja vormid ning küberkiusamiseks kasutatavad vahendid. Uurimistulemuste põhjal on esitatud ettepanekud vastavatele institutsioonidele ja inimestele, kes saaksid ennetada või leevendada küberkiusamisega kaasnevaid probleeme.

Sotsiaalmeedias, sh sotsiaalvõrgustikes *Facebook* ja *Ask.fm*, avalduv vägivald esineb vaimse ja verbaalse vägivalda kujul küberkiusamise ühe vormina. Kiusamistegevusteks sotsiaalmeedias võivad olla: ähvardused, kiusamine, identiteedivargused, erineva maailmavaate põlastamine; juhtumid, kus noored virtuaalsetes kogukondades planeerivad vägivaldseid kuritegusid eakaaslaste suhtes.

Anonüümsus on vägivaldse käitumise soodustav faktor ning suurendab vägivaldsemist sotsiaalmeedias. Näiteks ei julgeks mitte kunagi võõrale reaalses elus öelda sama, mida sotsiaalmeedias, kolmandik lõputöö küsitlusele vastanud teismelistest. Rohkem kritiseerivad sõpru-tuttavaid anonüümselt tüdrukud kui poisid.

Noorte vägivaldset käitumist kujundab nende kasvukeskkond ning ei oma tähtsust, kus see avaldub. Kuna sotsiaalmeedia on teismeliste üheks olulisimaks toimetuleku kanaliks ning sotsiaalmeedias viibitakse nutitelefonide kaudu enam ajast *onlines*, on loogiline, et ka sotsiaalmeedia kui kasvukeskkond kujundab teismeliste vägivaldset käitumist. Lisaks võib kiusamiskäitumist üldiselt põhjustada ka see, kui vägivaldsete on olnud ise vägivalda ohver ja soovib kas kiusaja(te)le kätte maksta/“tagasi teha” või kiusata kedagi endast nõrgemat.

Antud lõputööle vastanutest 27% teismelistest on vähemalt korra sotsiaalmeedias kiusatud. Sotsiaalmeedias kiusamise tagajärjena on suitsidiaalsed mõtted vähemalt ühe korra esinenud kokku 39% noortest. Kõikidest küsitlusele vastanud noortest 11% on suitsidiaalsete mõtetega.

Tüdrukud on aktiivsemad sotsiaalmeedia, sh sotsiaalvõrgustike *Facebook* ja *Ask.fm*, kasutajad ning veedavad mainitud veebilehtedel rohkem aega kui poisid. Lisaks kiusatakse tüdrukuid sotsiaalmeedias rohkem kui poisse ning tüdrukutel esineb sotsiaalmeedias kiusamise tagajärjena rohkem suitsidiaalseid mõtteid kui poistel. Seega

on sotsiaalmeedias kiusajateks pigem noormehed, kes postitavad tüdrukutest rohkem pigem anonüümselt kui oma kasutaja alt. Lisaks on kõige enam enesetapu soovitusi, *Ask.fm* näitel, kirjutanud poisid. Vanusegrupiti on aktiivseimad sotsiaalmeedia kasutajad 13-14aastased tüdrukud ja 14-15aastased poisid.

Kõige sagedasemateks kiusamistegevusteks sotsiaalmeedias, millele vastasid pooled lõputöö raames küsitatud teismelistest, on teismeliste saadetud ebameeldivad, solvavad ja/või ebasüüdsad sõnumid ning küsimused. Esimesel kiusamistegevusel on ilmne seos *Facebookis* väljenduva kiusamiskäitumisega ehk sealses keskkonnas sõnumite saatmisega. Teine kiusamistegevus seostub kiusamiskäitumisega sotsiaalvõrgustikus *Ask.fm*, kus on võimalik nii anonüümselt kui oma kasutajakonto kaudu registreeritud kasutajatelt mitmesuguseid küsimusi küsida.

Sotsiaalmeedias vägivallaohvriks langenud noorel võivad esineda toimetulekuraskused ning psüühikahäired. Langeda võib kooliedukus ja üldine elukvaliteet ning kõige drastilisemal juhul võib teismeline sooritada enesetapu. Küberkiusamisohvriks langemise korral peaks noor pöörduma usaldusisiku ning vajadusel ekspertide, näiteks veebikonstaabli, psühholoogi ja/või psühhiaatri poole. Lisaks on lõputöö autor omaltpoolt välja toonud mitmeid ettepanekuid selleks, et ennetada või leevendada küberkiusamist ning teavitada eelkõige Pärnu linna elanikke Pärnus elavate ja õppivate 13-16aastaste teismeliste küberkiusamiskäitumisest, -juhtumitest ja -tegevustest.

Antud lõputöö uurimistulemustest selgub, et Pärnu linnas elavate ja õppivate teismeliste seas on küberkiusamine tõsiseks probleemiks, eriti arvestades seda, kuidas nende vastu suunatud vägivallatsemine sotsiaalmeedias kujundab nende mõtteid ja käitumist. Lõputöö autor on veendumusel, et antud lõputöös saadud uurimistulemusi on vajalik kajastada mitmete allikate kaudu inimestele ja institutsioonidele, kes on otseselt seotud teismeliste kognitiivsete ja käitumuslike arenguetappidega, neid puudutavate probleemidega ning (küber)kiusamise ennetamise, leevendamise ja kõrvaldamise protsessidega. Lisaks on võimalik käesolevat lõputööd mitmel moel edasi uurida ja saadud uurimistulemusi ulatuslikumalt võrrelda ja/või täiendada.

Lõputöö autor sai töö koostamisel vastused püstitatud uurimisküsimustele ning käesolevas lõputöös on esitatud püstitatud uurimisülesannete tulemused, ettepanekute kasutamise võimalused, arendamise suunad ning edaspidist lahendamist vajavad probleemid. Sissejuhatuses püstitatud eesmärk on saavutatud ja uurimisülesanded täidetud.

VIIDATUD ALLIKAD

1. **Ahlqvist, T., Bäck, A., Halonen, M., Heinonen, S.** 2008. Social media road maps exploring the futures triggered by social media. - VTT Tiedotteita Reasearch Notes 2454, p. 13. [<http://www.vtt.fi/inf/pdf/tiedotteet/2008/T2454.pdf>] 10.02.2014.
2. **Angus, K., Bryant C., Hastings G.** 2011. The SAGE Handbook of Social Marketing. Los Angeles [etc.]: SAGE.
3. Ask.fm: A Guide for Parents and Teachers. Webwise: Online Collection of Internet Safety Resources. [<http://www.webwise.ie/AskfmGuide.shtm>] 12.02.2014
4. **Belot, L.** 2013. Ask.fm: Social Network Spreads Among Teens, Blamed For Bullying And Suicides. – Wordlcrunch – All News Is Global. [http://www.worldcrunch.com/tech-science/ask.fm-social-network-spreads-among-teens-blamed-for-bullying-and-suicides/ask.fm-social-network-facebook-twitter-suicide/c4s12206/#.Ux4i1vI_sSM] 10.03.2014
5. **Berkman, F.** 2013. Why a Teen Kidnapping Victim Turned to Ask.fm for Solace. Social Media. Mashable's Newsletter. [<http://mashable.com/2013/08/15/hannah-anderson-ask-fm/>] 10.03.2014
6. **Boyd, M. D., Ellison, B. N.** 2007. Social Network Sites: Definition, History and Scholarship. – Journal of Computer-Meditated Communication, Vol. 13 (1), pp. 210-230. [<http://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/j.1083-6101.2007.00393.x/full>] 10.03.2014
7. **Burgess, A. W., Dowell, E. B., Gavanaugh, D. J.** 2009. Clustering of Internet Risk Behaviors in a Middle School Student Population. - Journal of School Health, Vol. 79 (11).
8. **Butterworth, G., Harris, M.** 2002. Arengupsühholoogia alused (2. tr). Toim Saluvere, T. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus.

9. **Carvalho, M., Mahdavi, J., Smith, P. K., Tippett, N.** 2006. An investigation into cyberbullying, its forms, awareness and impact, and the relationship between age and gender in cyberbullying. – Research Brief. [http://webarchive.nationalarchives.gov.uk/20130401151715/https://www.education.gov.uk/publications/eOrderingDownload/RBX03-06.pdf] 12.03.2014
10. **Cohen, H.** 2011. 30 Social Media Definitions. – Actionable Marketing Guide. [http://heidicohen.com/social-media-definition/] 10.03.2014
11. **Ebral, R.** 2012. Alaealiste karistuslikud hoiakud küberkiusamise suhtes. TÜ õigusteaduskond avaliku õiguse instituut. (Magistritöö).
12. EKSS = Eesti keele seletav sõnaraamat. [http://www.eki.ee/dict/ekss/] 17.03.2014
13. EN-ET = Inglise-eesti sõnaraamat. [http://enet.animato.ee/index.php?otsida=bullying&pl=0&submit.x=0&submit.y=0] 11.03.2014
14. Estonia Facebook Statistics. Socialbakers. [http://www.socialbakers.com/facebook-statistics/estonia] 10.02.2014.
15. Explained: What is Ask.fm? Webwise: Online Collection of Internet Safety Resources. [http://www.webwise.ie/AskFMExplained.shtm] 12.02.2014
16. **Görzig, A., Haddon, L., Livingstone, S., Ólafsson, K.** 2011. Risks and safety on the internet: The perspective of European children. Full Findings. – The London School of Economics and Political Science. LSE, London: EU Kids Online. [http://www.lse.ac.uk/media%40lse/research/EUKidsOnline/EU%20Kids%20II%20(2009-11)/EUKidsOnlineIIRReports/D4FullFindings.pdf] 19.03.2014
17. **Haddon, L., Hasebrink, H., Livingstone, S.** 2008. Comparing Children's Online Opportunities and Risks Across Europe: Cross-National Comparisons for EU Kids Online. London: EU Kids Online. [https://lirias.kuleuven.be/bitstream/123456789/200382/1/ReportD3-2CrossnationalComparisonFINAL4.pdf] 17.03.2014
18. **Haenlein, M., Kaplan Andreas M.** 2010. Users of the world, unite! The challenges and opportunities of social media. - Business Horizons, Vol. 53 (1), pp. 59-68. [http://www.sciencedirect.com/science/article/B6W454XFF2S0-1/2/600db1bd6e0c9903c744aaf34b0b12e1] 10.02.2014.

19. **Hale, A., N.** 2013. Cyberbullying: Why Modern Information Communication Technologies (ICT) Have Intensified Bullying. – Cyberbullying, pp. 8-9. [http://nikihaleportfolio.com/cyberbullying-researchpaper.pdf] 21.03.2014
20. **Hinduja, S., Patchin, W. J.** 2010. Bullying, Cyberbullying, and Suicide. – Archives of Suicide Research, Vol 14 (3), pp. 208-210. [http://www.tandfonline.com/doi/pdf/10.1080/13811118.2010.494133] 12.03.2014
21. IT e-õppe koolitus. Küberkiusamine. Nutiseadmete ohud. Õpiobjekt. [http://e-ope.koolitus.ee/opiobjekt/kberkiusamine.html] 18.03.2014
22. **Kalda, K.** 2009. Mis on sotsiaalne meedia ja turundamine sotsiaalmeedias? - Okia.ee digiagentuur. [http://www.okia.ee/blog/2009/11/mis-on-sotsiaalne-meedia-ja-turundamine-sotsiaalmeedias/] 10.02.2014.
23. **Kalda, K.** 2010. *Facebook* numbrites: inimesed, sugu, vanus, levik. – Okia.ee digiagentuur. [http://www.okia.ee/blog/2010/01/facebook-numbrites-inimesed-sugu-vanus-levik/] 11.02.2014
24. **Kalda, K.** 2013. Sotsiaalmeedia kanalite rollid Eestis. – Okia.ee digiagentuur. [http://www.okia.ee/blog/2013/03/sotsiaalmeediate-kanalite-rollid-eestis/] 10.02.2014.
25. **Kenins, L.** 2012. Latvian Web site at center of cyber-bullying inquiry. [http://www.baltictimes.com/news/articles/32099/#.Uvu8Qv1_sSM] 12.02.2014
26. Key Facts. Facebook. [http://newsroom.fb.com/Key-Facts] 10.02.2014.
27. **Kirkpatrick, D.** 2012. Facebook: sotsiaalvõrgutsiku efekt: lugu ettevõttest, mis ühendab maailma. Tallinn: Futu Print.
28. **Kowalski, R. M., & Limber S. P.** 2007. Electronic Bullying Among Middle School Students. - Journal of Adolescent Health, Vol. 41 (6), pp. 20-30.
29. **Kuusk, K.** 2010. Küberkiusamine ja sellega seotud karakteristikud Tallinna koolide 7.-9. klasside õpilaste seas. Tallinna Ülikool sotsiaaltöö instituut. (Magistritöö).
30. **Kõiv, K.** 2006. Kiusamiskäitumise mitu tahku: õpilastevaheline kiusamine, õpilaste kiusamine õpetajate poolt, õpetajate kiusamine õpilaste poolt ning õpetajate kiusamine kooli personali ja lapsevanemate poolt. Tartu: OÜ Vali Press trükikoda.
31. Küberkiusamine. Noorele. Politsei- ja Piirivalveamet. [http://www.politsei.ee/et/nouanded/noorele/kuberkiusamine/] 11.03.2014

32. **Leary, B.** 2010. Overemphasis on Brand Building Leads to Mistrust. Technology Inc. [<http://www.inc.com/internet/articles/201003/leary.html>] 10.02.2014
33. **Lenhart, A., Madden, M.** 2007. Teens, Privacy and Online Social Networks. Washington, DC: Pew Internet and American Life Foundation.
34. **Loonet, T.** 2014. Noorte suitsiide on Eestis vähem. – Postimees, 27.01.2014, lk 6.
35. **Mangs, K., Martell, B.** 2000. Psühhoanalüütiline arengukäsitlus 0-20 eluaastani. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus.
36. **Naruskov, K.** 2008. Küberkiusamine: kiusamiskäitumise peidus pool, lk 11-13. [http://haridus.opleht.ee/Arhiiv/1_22008/11-13.pdf]
37. **Olweus, D.** 2003. A Profile of Bullying at School. - Educational Leadership, Vol. 60 (6), p. 12. [http://www.lhsenglish.com/uploads/7/9/0/8/7908073/olweus_profile_of_bullying.pdf] 11.03.2014
38. **Pikk, S.** 2011. Eesti, Suurbritannia, Saksamaa ja Soome 9-16aastaste laste ja nende vanemate arusaamad *online*-riskidest. (EU Kids Online küsitluse lahtiste vastuste põhjal). TÜ sotsiaal- ja haridusteaduskond ajakirjanduse ja kommunikatsiooni instituut. (Bakalaureusetöö).
39. **Scott, D. M.** 2010. The new rules of marketing and PR: how to use social media, blogs, new releases, online video and viral marketing to reach buyers directly. Hoboken (N.J.): Wiley.
40. **Shariff, S.** 2008. Cyberbullying: Issues and solutions for the school, the classroom and home. New York: Routledge Taylor Francis Group. [<http://books.google.ee/books?id=qqwHcNLVDwUC&printsec=frontcover&dq=Cyberbullying:+Issues+and+solutions+for+the+school,+the+classroom+and+the+home&hl=en&sa=X&ei=gJUgU-DBF6Wi4gS3pIH0Bw&ved=0CCKQ6AEwAA#v=onepage&q&f=false>] 12.03.2014
41. **Shu-Sha A., G., Subrahmanyam, K.** 2009. Youth Internet Use: risks and opportunities. – Current Option in Psychiatry. Vol. 22, pp. 351-356. [http://www.cdmc.ucla.edu/KS_Media_biblio_files/Guan%20%26%20Subrahmanyam%202009.pdf] 17.03.2014

42. Sotsiaalmeedia ei ole moehullus, see on revolutsioon. Sotsiaalmeedia. Teenused. We Simplify The Internet (WSI). [<http://www.wsionline.ee/sotsiaalmeedia-smo>] 10.02.2014.
43. Sotsiaalmeedia, ühismeedia. - Eesti Õigekeelsussõnaraamat ÕS 2013. Koost Eesti Keele Instituut. Toim Raadik, M. Tallinn: AS Pakett Trükikoda, lk 869, 1116.
44. **Sullivan, K.** 2011. The anti-bullying handbook. Ed. SAGE Publications Inc. [http://books.google.ee/books?hl=en&lr=&id=odW49H425RMC&oi=fnd&pg=PP2&dq=Sullivan,+K.+2001.+The+anti-bullying+handbook.+Oxford+and+New+York:+Oxford+University+Press.&ots=oNrLxBt0LZ&sig=vHAHgVN_7gneEGn3jahBB4XQIAQ&redir_esc=y#v=onepage&q&f=false] 11.03.2014
45. Sünonüümisõnastik. [<http://dict.ibs.ee/syn/thesaurus.cgi?word=v%E4givald9>] 11.03.2014
46. **Zirnask, M.** 2013. Internet kui toimetulekumehhanism. – Universitas Tartuensis (UT), nr 10 (2421), lk 27-30.
47. **Zirnask, M.** 2014. Vale mure ravimine. - Universitas Tartuensis (UT), nr 3 (2425), lk 33-35.
48. **Tankler, M.** 1999. Kuidas areneb laps? Tallinn: Kristlik Kirjandusselts Logos.
49. The Complete Guide to Social Media From The Social Media Guys. 2010. UTC. [<http://rucreativebloggingfa13.files.wordpress.com/2013/09/completeguidetosocialmedia.pdf>] 11.02.2014
50. **Tund, M.** 2013. Sotsiaalmeedia rakendamine ning selle tähtsus tänapäeva turunduskeskkonnas Stuudiopunkt OÜ näitel. TÜ Pärnu kolledž ettevõtluse osakond. (Lõputöö).
51. Urban Dictionary. [<http://www.urbandictionary.com/define.php?term=ask.fm>] 21.03.2014
52. **Vandebosch, H., Van Cleemput, K.** 2008. Cyberbullying among youngsters: profiles of bullies and victims. - New Media & Society, Vol. 11 (8), pp. 2-7. [file:///C:/Users/K46C/Downloads/NMS_341263_VANDEBOSCH-libre.pdf] 15.03.2014
53. **Wahlgren, A.** 2008. Kooskasvamine: raamat lastest – nende hooldamisest ja kasvatamisest 0-16 eluaastat (2. tr).Toim Kons, A. Tallinn: AS Kirjastus Ilo.

54. Webopedia: Online Tech Dictionary for IT Professionals. [http://www.webopedia.com/TERM/S/short_message_service.html] 01.04.2014
55. **White, E.** 2011. Üksildane. Tallinna Raamatutrükikoda: Kirjastus Pilgrim.
56. **Willard, N.** 2005. Cyberbullying and Cyberthreats. U.S. Department of Education. Office of Safe and Drug-Free Schools. 2005 OSDFS National Conference. Tying It All Together: Comprehensive Strategies for Safe and Drug-Free Schools. [http://bcloud.marinschools.org/SafeSchools/Documents/BP-CyberBandT.pdf] 11.03.2014
57. **Willard, N.** 2007. Cyberbullying Legislation and School Policies. Where are the Boundaries of the “Schoolhouse Gate” in the New Virtual World? Center for Safe and Responsible Use of the Internet. [http://www.embracecivility.org/wp-content/uploadsnew/2012/10/cblegislation.pdf] 12.03.2014
58. Violence. - Encyclopedia of Social Work. 2008. Ed. Mizrahi, L., Davis, E., L. New York: NASW Press and Oxford University Press, Inc (20th ed.), p. 259.
59. Vägivallaliigid paarisuhtes. Pervägivalla juhendmaterjal. Kuriteoennetus. Justiisministeerium. [http://www.kuriteoennetus.ee/40353] 11.03.2014
60. ÕS = Eesti õigekeelsussõnaraamat 2013. [http://www.eki.ee/dict/qs/] 18.03.2014

LISAD

Lisa 1. Noortele jagatud ankeetküsitlus

Lugupeetud vastaja!

Olen Triin Mäger, Tartu Ülikooli Pärnu kolledži 3 aasta üliõpilane. Soovin, et oleksid osaline minu diplomitöö valmimisel, mis kajastab teemasid: sotsiaalmeedia ja selles esinev vägivald, *Facebook* ning *Ask.fm*. Selleks palun täita Sul järgnev ankeet. Ankeet on **anonüümne** (nime ära kirjuta) ning uurimuse andmeid kasutan vaid teaduslikul eesmärgil. Küsimusi on 29 ning nendele vastamiseks kulub hinnanguliselt 25 minutit.

Juhend: Loe küsimus hoolikalt läbi ja liigu peale vastamist järgmise küsimuse juurde, **juhul kui ei ole teisiti suunatud.**

I TAUSTANDMED

- 1) **Sugu:** 1. Poiss 2. Tüdruk
2) **Vanus:** _____

II FACEBOOK

3) **Kas Sul on Facebook'i konto?** Tee ring ümber kõige sobivama vastuse ees olevale numbrile.

1. Jah (→ liigu edasi küsimus 5 juurde)
2. Ei (→ liigu edasi küsimus 10 juurde)
3. Oli

4) **Kui Sul oli Facebook'is konto, siis miks sulgesid?** Tee ring ümber iga põhjuse kõige sobivamale numbrile.

Põhjuste loetelu	Peamine põhjus	Oluline põhjus	Piisav põhjus	Väike põhjus	Polnud üldse põhjus
1. Raiskasin seal oma aega	5	4	3	2	1
2. Seal hakkas igav	5	4	3	2	1
3. Mulle ei meeldinud sealsed postitused (foto/video/staatus/reklaam/mängutaotlused)	5	4	3	2	1
4. Minu postitusi (foto/video/staatus) kommenteeriti ebaviisakalt	5	4	3	2	1
5. Minust lisati sinna mulle ebameeldivaid postitusi (foto/video/staatus)	5	4	3	2	1
6. Minust lisati sinna minult luba küsimata postitusi (foto/video/staatus)	5	4	3	2	1
7. Mulle saadeti ebameeldivaid/ebasüüdsaid sõnumeid	5	4	3	2	1

Lisa 1 järg

8. Minu konto alt logiti mulle teadmata sisse ja postitati asju, mida ma ise postitanud ei oleks	5	4	3	2	1
9. Minu konto alt logiti sisse ja saadeti sõnumeid, mida ma ise saatnud ei oleks	5	4	3	2	1
10. Konto kästi sulgeda Kes käskis? _____	5	4	3	2	1
11. Muu _____	5	4	3	2	1

5) Kui kaua on Sul Facebook'is konto olnud? Tee ring ümber kõige sobivama vastuse ees olevale numbrile.

1. Vähem kui 1 nädal	2. Vähemalt 1 nädal	3. Vähemalt 1-2 kuud
4. Vähemalt 3-4 kuud	5. Vähemalt 5-6 kuud	6. Vähemalt 7-12 kuud
7. Vähemalt 1-2 aastat	8. Rohkem kui 2 aastat	

6) Miks tegid endale Facebook'i konto? Järjesta 5 põhjust, kus: 5- peamine põhjus; 4- oluline põhjus; 3- piisav põhjus; 2- väike põhjus; 1- polnud üldse põhjus.

Põhjuste loetelu	Põhjuste järjestus
1. Hakkas igav	
2. Paljudel sõpradel-tuttavatel oli seal juba konto	
3. Kiirem ja mugavam suhelda	
4. Koguda uusi kontakte-tutvusi	
5. Oma vaba aja sisustamiseks	
6. Tahtsin kuhugi kuuluda	
7. Teiste postituste vaatamiseks, like' miseks ja kommenteerimiseks (foto, video, staatus)	
8. Oma postitustele (foto/video/staatus) positiivse tagasiside saamiseks: kommentaarid, like'd	
9. Mitmesugustest kampaaniatest osa võtmiseks (auhinnamäng, loosimine jms)	
10. Enda kursi viimiseks populaarsete inimeste, sündmuste ja uudistega	
11. Oma mõtete ja tunnete väljendamiseks (foto/video/staatus)	
12. Mängude mängimiseks	
13. Kooliasjadega kursis olemiseks: klassi kommuun, failide jagamine jms	
14. Muu _____	

7) Mida Sa tavaliselt Facebook'is teed/tegid? Tee ring ümber iga põhjuse kõige sobivamale numbrile.

Tegevuste loetelu	Peamine tegevus	Tihti teen/tegin	Vahel teen/tegin	Mini-maalne tegevus	Ei tee/teinud üldse
1. Kirjutan sõprade-tuttavatega	5	4	3	2	1
2. Mängin mängu	5	4	3	2	1
3. Vaatan, kommenteerin ja like'n teiste postitusi (foto/video/staatus)	5	4	3	2	1
4. Lisan postitusi (foto/video/staatus)	5	4	3	2	1
5. Võtan osa mitmesugustest kampaaniatest (auhinnamäng, loosimine jms)	5	4	3	2	1
6. Võtan sõna kommuunides, fännilehtedel jms	5	4	3	2	1
7. Loen seal jagatavaid uudiseid, artikleid jms	5	4	3	2	1

Lisa 1 järg

Lisa 1 järg

8. Jagan postitusi (foto, video, staatus, uudis, artikkel, kampaania jms)	5	4	3	2	1
9. Muu _____	5	4	3	2	1

8) Kui kaua Sa päevas ligikaudu Facebook'is viibid/viibisid? Tee ring ümber kõige sobivama vastuse ees olevale numbrile.

1. Vähem kui 1 h 2. Vähemalt 1 h 3. 2-3 h
 4. 4-5 h 5. Rohkem kui 5 h
 6. Olen kogu aeg sisse logitud ja vaatan teateid, sõnumeid ning postitusi iga natukese aja tagant

9) Kas keegi teine on kommenteerinud, saatnud sõnumi ja/või postitanud Sinu Facebook'i kontol Sinu nime alt, Sinult luba küsimata? Tee ring ümber kõige sobivama vastuse ees olevale numbrile.

1. Jah, tihti 2. Jah, harva 3. Jah, ühe korra 4. Mitte kunagi

10) Kas Sina oled kommenteerinud, saatnud sõnumi ja/või postitanud kellegi teise Facebook'i kontol tema nime alt, temalt luba küsimata? Tee ring ümber kõige sobivama vastuse ees olevale numbrile. Kui Sul oli konto → liigu edasi järgmise küsimuse juurde või ei ole kontot kunagi olnud → viimasel juhul liigu edasi küsimus 12 juurde.

1. Jah, tihti 2. Jah, harva 3. Jah, ühe korra 4. Mitte kunagi

11) Kuidas käitud/käitusid, kui keegi on Sinu postitusi negatiivselt/Sinu jaoks solvavalt kommenteerinud? Tee ring ümber iga põhjuse kõige sobivamale numbrile.

Tegevuste loetelu	Peamine tegevus	Tihti teen/tegin	Vahel teen/tegin	Mini-maalne tegevus	Ei tee/teinud üldse
1. Võtan postituse maha	5	4	3	2	1
2. Kustutan kommentaari	5	4	3	2	1
3. Vastan samuti negatiivse/solvava kommentaariga	5	4	3	2	1
4. Keeran solvangu vastu kommenteerides naljaks	5	4	3	2	1
5. Ei tee midagi	5	4	3	2	1
6. Kustutan konto	5	4	3	2	1
7. Muu _____	5	4	3	2	1

III ASK.FM

12) Kas Sul on Ask.fm'is konto? Tee ring ümber kõige sobivama vastuse ees olevale numbrile.

1. Jah (→ liigu edasi küsimus 16 juurde)
 2. Ei (→ liigu edasi küsimus 14 juurde)
 3. Oli

Lisa 1 järg

13) Kui Sul oli Ask.fm'is konto, siis miks sulgesid? Tee ring ümber iga põhjuse kõige sobivamale numbrile.

Põhjuste loetelu	Peamine põhjus	Oluline põhjus	Piisav põhjus	Väike põhjus	Polnud üldse põhjus
1. Raiskasin seal oma aega	5	4	3	2	1
2. Seal hakkas igav	5	4	3	2	1
3. Mulle ei meeldinud küsimused, mida mulle esitati	5	4	3	2	1
4. Mulle kirjutati ebameeldivaid, ebasüüdsaid ja solvavaid asju	5	4	3	2	1
5. Minu eraelu kohta küsiti liiga isiklikke küsimusi	5	4	3	2	1
6. Sain teada teiste arvamuse endast ja konto polnud enam vajalik	5	4	3	2	1
7. Minu vastustest hakati avalikkuses rääkima ja mulle ei meeldinud see	5	4	3	2	1
8. Minu vastustest moodustati kuulujutte, mis ei ole tõesed	5	4	3	2	1
9. Konto kästi sulgeda Kes käskis? _____	5	4	3	2	1
10. Muu _____	5	4	3	2	1

14) Kui Sul oli/ei ole Ask.fm'is kontot, siis kas oled oma sõprade-tuttavate postitusi seal siiski lugenud? Tee ring ümber kõige sobivama vastuse ees olevale numbrile.

1. Jah, tihti 2. Jah, harva 3. Jah, ühe korra 4. Mitte kunagi

15) Kui Sul oli/ei ole Ask.fm'is kontot, siis kas oled oma sõpradele-tuttavatele seal küsimusi siiski esitanud? Tee ring ümber kõige sobivama vastuse ees olevale numbrile. Kui Sul oli konto → liigu edasi järgmise küsimuse juurde või ei ole kontot kunagi olnud → viimasel juhul liigu edasi küsimus 24 juurde.

1. Jah, tihti 2. Jah, harva 3. Jah, ühe korra 4. Mitte kunagi

16) Kas postitad/postitasid Ask.fm'is anonüümselt või oma kasutaja alt? Tee ring ümber kõige sobivama vastuse ees olevale numbrile.

1. Oma kasutaja alt (→ liigu edasi küsimus 18 juurde)
2. Anonüümselt
3. Mõlemad variandid

Lisa 1. järg

17) Millal postitad/postitasid anonüümselt? Tee ring ümber iga põhjuse kõige sobivamale numbrile.

Põhjuste loetelu	Peamine põhjus	Oluline põhjus	Piisav põhjus	Väike põhjus	Polnud üldse põhjus
1. Kui küsin sõbralt-tuttavalt arvamust enda kohta	5	4	3	2	1
2. Kui tahan sõpra-tuttavat solvata	5	4	3	2	1
3. Kui tahan sõbrale-tuttavale ausalt oma arvamust avaldada	5	4	3	2	1
4. Kui tahan sõpra-tuttavat kritiseerida	5	4	3	2	1
5. Kui küsin sõbralt-tuttavalt ebameeldiva, ebasünda või isikliku küsimuse	5	4	3	2	1
6. Muu _____	5	4	3	2	1

18) Meenuta, mis on kõige ebameeldivam küsimus, mis Sinult Ask.fm'is küsitud.

19) Kui kaua oli/on Sul ligikaudu Ask.fm'i konto olnud? Tee ring ümber kõige sobivama vastuse ees olevale numbrile.

1. Vähem kui 1 nädal 2. Vähemalt 1 nädal 3. Vähemalt 1-2 kuud
4. Vähemalt 3-4 kuud 5. Vähemalt 5-6 kuud 6. Vähemalt 7-12

kuud

7. Rohkem kui 1 aasta

20) Miks tegid endale Ask.fm'i konto? Tee ring ümber iga põhjuse kõige sobivamale numbrile.

Põhjuste loetelu	Peamine põhjus	Oluline põhjus	Mingil määral põhjus	Mini-maalne põhjus	Polnud üldse põhjus
1. Hakkas igav	5	4	3	2	1
2. Oma vaba aja sisustamiseks	5	4	3	2	1
3. Paljudel sõpradel-tuttavatel juba oli seal konto	5	4	3	2	1
4. Tahtsin teada, mida teised minust arvavad	5	4	3	2	1
5. Tahtsin, et teised minu vastustest avalikkuses rääkima hakkaksid ja seeläbi minu populaarsus teiste silmis tõuseks	5	4	3	2	1
6. Muu _____	5	4	3	2	1

21) Kui kaua Sa päevas ligikaudu Ask.fm'is viibid/viibisid? Tee ring ümber kõige sobivama vastuse ees olevale numbrile.

1. Kuni 5 min 2. 5-10 min 3. 20-30 min
4. 40-50 min 5. Vähemalt 1 h 6. 1-2 h

Lisa 1. järg

7. Rohkem kui 2 h

8. Olen kogu aeg sisse logitud ja loen küsimusi ning vastan neile iga natukese aja tagant

22) Kuidas käitunud/käitused, kui keegi esitab/esitas Sulle ebameeldiva, solvava, ebasüüsa, või liiga isikliku küsimuse? Tee ring ümber iga põhjuse kõige sobivamale numbrile.

Tegevuste loetelu	Peamine tegevus	Tihti teen/tegin	Vahel teen/tegin	Mini-maalne tegevus	Ei tee/teinud üldse
1. Ei avalikusta küsimust ehk ei vasta sellele	5	4	3	2	1
2. Vastan samuti ebameeldiva, solvava või ebasüüsa vastusega	5	4	3	2	1
3. Keeran küsimuse vastates naljaks	5	4	3	2	1
4. Vastan ausalt	5	4	3	2	1
5. Kustutan konto	5	4	3	2	1
6. Muu _____	5	4	3	2	1

23) Kas keegi on Sulle Ask.fm'is kirjutanud, et võiksid enesetapu sooritada? Tee ring ümber kõige sobivama vastuse ees olevale numbrile.

1. Jah, tihti 2. Jah, harva 3. Jah, ühe korra 4. Mitte kunagi

24) Kas oled Ask.fm'is kellelegi kirjutanud, et ta võiks enesetapu sooritada? Tee ring ümber kõige sobivama vastuse ees olevale.

1. Jah, tihti 2. Jah, harva 3. Jah, ühe korra 4. Mitte kunagi

IV KÜBERKIUSAMINE

25) Kas julged inimesele silmast silma suheldes öelda samu asju, mida sotsiaalmeedias kommenteerides ja/või küsides? Tee ring ümber iga põhjuse kõige sobivamale numbrile.

Inimene	Jah, alati	Jah, tihti	Jah, vahel	Mitte kunagi
1. Pereliige, sugulane	4	3	2	1
2. Sõber	4	3	2	1
3. Tuttav	4	3	2	1
4. Võõras	4	3	2	1

26) Kas Sind on sotsiaalmeedias kiusatud? Tee ring ümber kõige sobivama vastuse ees olevale numbrile.

1. Jah, tihti 2. Jah, harva
3. Jah, ühe korra 4. Mitte kunagi (→ aitäh, Sulle rohkem küsimusi ei ole!)

27) Kas Sinu kiusamine sotsiaalmeedias on pannud Sulle pähe mõtte, et parem kui Sind üldse enam olemas ei oleks? Tee ring ümber kõige sobivama vastuse ees olevale numbrile.

1. Jah, tihti 2. Jah, harva
3. Jah, ühe korra 4. Mitte kunagi

28) Palun kirjelda üht kiusamisjuhtumit, mis Sinuga sotsiaalmeedias aset on leidnud.

Lisa 1. järg

29) Millistes tegevustes on Sinu kiusamine sotsiaalmeedias väljendunud? Tee ring ümber iga tegevuse kõige sobivamale numbrile.

Kiusamise tegevused	Peamine tegevus	Oluline tegevus	Piisav tegevus	Väike tegevus	Polnud üldse tegevus
1. Minu postitusi (foto/video/staatus) kommenteeriti ebaviisakalt, solvavalt või ebasüüdsalt	5	4	3	2	1
2. Minust lisati mulle ebameeldivaid postitusi (foto/video/staatus)	5	4	3	2	1
3. Minust lisati minult luba küsimata postitusi (foto/video/staatus)	5	4	3	2	1
4. Mulle saadeti ebameeldivaid, solvavaid ja/või ebasüüdsaid sõnumeid	5	4	3	2	1
5. Minu konto alt logiti mulle teadmata sisse ja postitati asju, mida ma ise postitanud ei oleks	5	4	3	2	1
6. Minu konto alt logiti sisse ja saadeti sõnumeid, mida ma ise saatnud ei oleks	5	4	3	2	1
7. Minult küsiti ebameeldivaid, solvavaid või ebasüüdsaid küsimusi	5	4	3	2	1
8. Mind on ähvardatud	5	4	3	2	1
9. Minust on loodud konto, kus on kasutatud minu isikuandmeid/fotosid, minult luba küsimata	5	4	3	2	1
10. Minust on tehtud kommuun või lehekülg, kus on minu kohta mulle ebameeldivad postitused (foto/video/tekst)	5	4	3	2	1
11. Mind on sunnitud saatma endast poolpaljas/paljas foto	5	4	3	2	1
12. Minult on palutud saata endast poolpaljas/paljas foto ning see on avalikkusesse postitatud	5	4	3	2	1
13. Mind on sunnitud tegema endast poolpaljas/paljas video, kus ma ennast katsuma pean	5	4	3	2	1
14. Minult on palutud saata endast poolpaljas/paljas video ning see on avalikkusesse postitatud	5	4	3	2	1
15. Minu üle on sarkastilise/iroonilise lähenemisega nalja heidetud (postitustes, kommentaarides)	5	4	3	2	1
16. Muu_____	5	4	3	2	1

„Vägivald on rumaluse viimane võimalus.“ (Isaac Asimov)

AITÄH! ☺

Lisa 2. Spetsialistidele jagatud ankeetküsitlus

„Sotsiaalmeedia roll vägivaldse käitumise kujundajana Pärnu kolme kooli 7.-9. klasside noorte seas *Facebook.com* ja *Ask.fm* näitel.“

- 1) **Kas Teie meelest esineb sotsiaalmeedias, eelkõige veebilehtedel *Facebook* ja *Ask.fm*, vägivalda? Kui „jah“, siis kui tihti ning missugusel kujul?**

Teie vastus:

- 2) **Kas Teie arvates anonüümsus suurendab vägivaldset käitumist sotsiaalmeedias (*Ask.fm* näitel)?**

Teie vastus:

- 3) **Kuidas suhestub Teie meelest virtuaalne vägivald tegelikuga? Kas sotsiaalmeedia aitab kaasa vägivaldse käitumise kujundamisele (Pärnu) noorte seas?**

Teie vastus:

- 4) **Mis on Teie meelest need põhjused, mis ajendavad noori sotsiaalmeedias vägivallatsema ehk et mis kujundab noorte vägivaldset käitumist sotsiaalmeedias?**

Teie vastus:

- 5) **Millised võivad olla sotsiaalmeedias esinenud vägivallatsemise tagajärjed noorele ja ühiskonnale?**

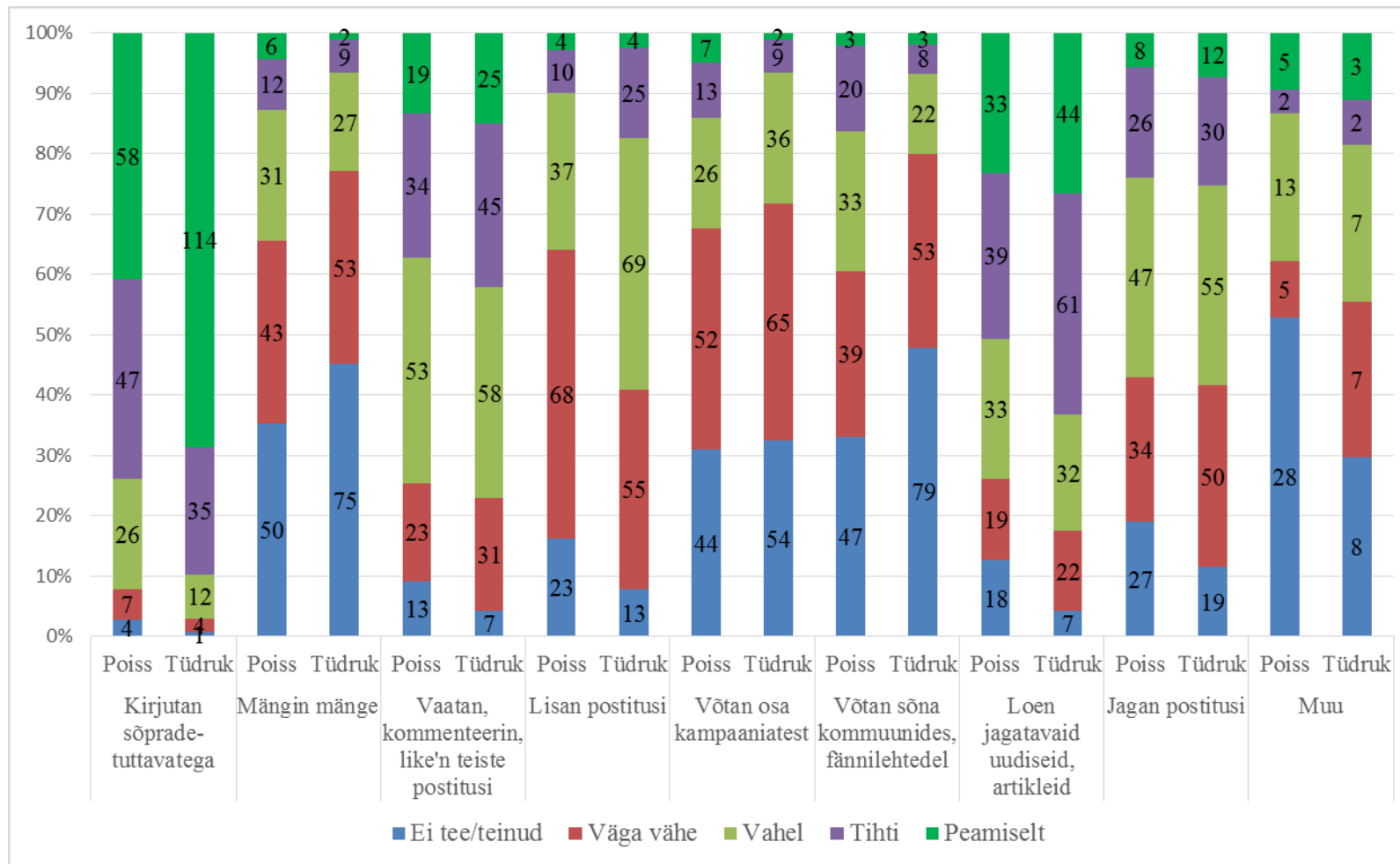
Teie vastus:

- 6) **Kuhu peaks pöörduma noor, kes on olnud sotsiaalmeedias, eelkõige veebilehtedel *Facebook.com* ja *Ask.fm*, vägivallaohver?**

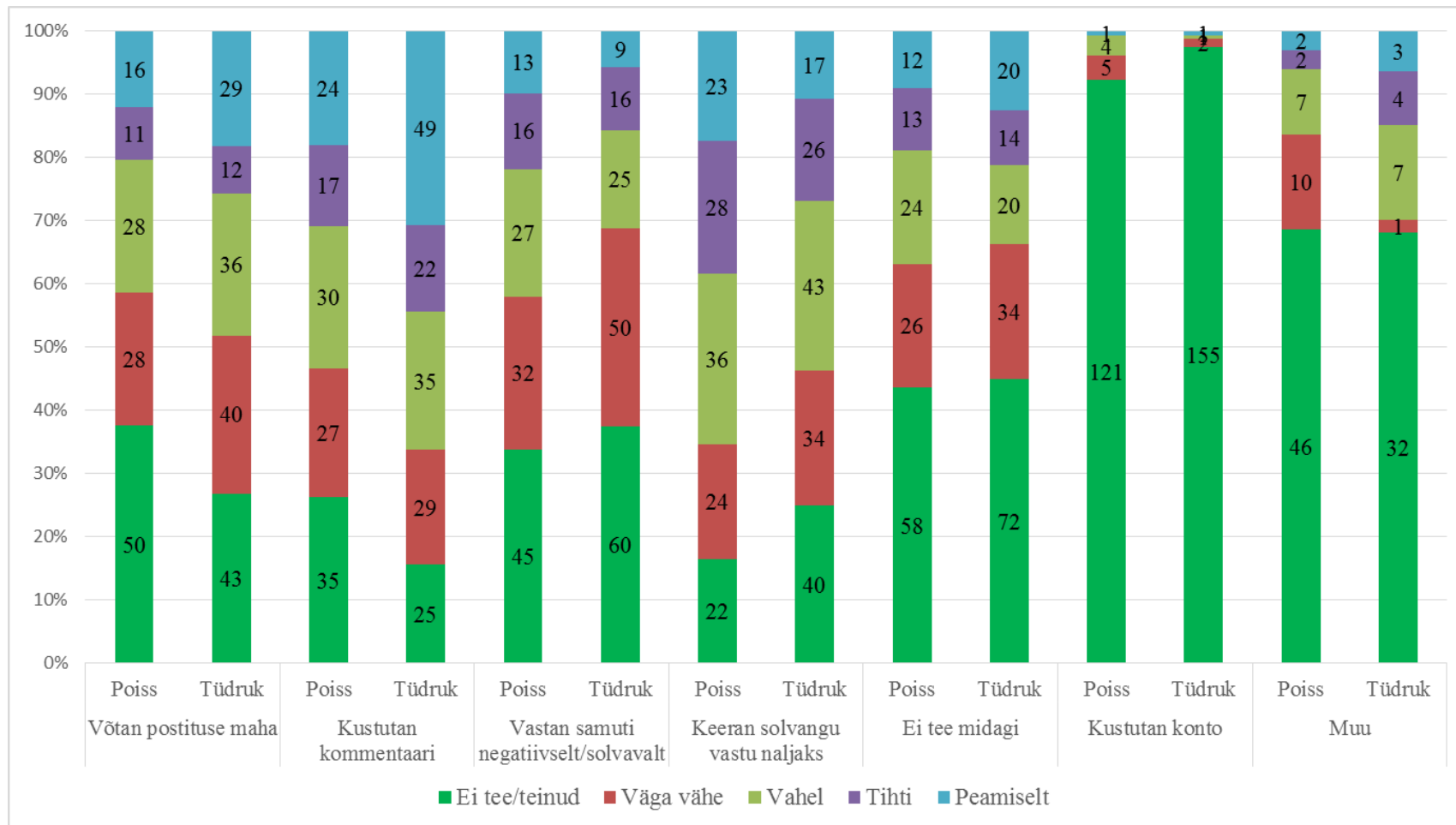
Teie vastus:

AITÄH! :)

Lisa 3. Peamised tegevused Facebookis soo lõikes

Lisa 4. Noore käitumine Facebookis ebameeldivate postituste korral

Lisa 5. Tabel 2. Sagedasemad kiusamistegevused sotsiaalmeedias

Peamine, oluline, piisav kiusamistegevus	Tüdrukud (n ; %)	Poisid (n ; %)	Kokku tüdrukuid ja poisse (n ; %)
1. Mulle saadeti ebameeldivaid, solvavaid ja/või ebasüüdsaid sõnumeid	32 ; 37	15 ; 17	47 ; 54
2. Minult küsiti ebameeldivaid, solvavaid ja/või ebasüüdsaid küsimusi	29 ; 34	14 ; 16	43 ; 50
3. Minu üle on sarkastilise/iroonilise lähenemisega nalja heidetud (postitustes, kommentaarides)	21 ; 24	15 ; 17	36 ; 41
4. Minu postitusi (foto/video/staatus) kommenteeriti ebaviisakalt, solvavalt või ebasüüdsalt	19 ; 22	13 ; 15	32 ; 37
5. Minust lisati minult luba küsimata postitusi (foto/video/staatus)	20 ; 23	11 ; 13	31 ; 36
6. Minust lisati mulle ebameeldivaid postitusi (foto/video/staatus)	19 ; 22	11 ; 13	30 ; 35

Allikas: autori koostatud.

SUMMARY

THE ROLE OF SOCIAL MEDIA AS A SHAPER OF VIOLENT BEHAVIOUR AMONGST THE STUDENTS FROM 7-9TH GRADES IN PÄRNU WITH EXAMPLES FROM FACEBOOK AND ASK.FM

Triin Mäger

A lot of actions and activities have been transferred over to the internet due to the growth of the informal age and Estonia's development into an e-government. A big part of our modern lifestyle is involved with daily exploits of the internet. It encompasses a wide variety of useful and educational activities, but also suppresses the development of self-esteem and damaging reflections, web pages and operations. Information and communication technology has advanced so far that the Internet can be used almost anywhere. In addition to computers, the Internet can also be present through mobile devices, such as smartphones and tablet PC-s. Such access to the Internet has many benefits, for example, rapid learning and communicating, but as opposed to the good opportunities, there can be negative aspects in the form of cyberbullying.

The aim of this thesis is to find out whether and how social media shapes the violent behavior of youth through social networks as Facebook and Ask.fm for an example.

To achieve this goal, studies have been made in single-channel social media, social networking, usability and manifestations of violence in three schools enrolled in primary education for teens living in Pärnu, with Facebook and Ask.fm as an example. Additional studies have also been associated to find out which types of bullying have been expressed amongst teenagers in social media.

Tasks to fulfill the purpose of this research:

- to provide an overview of teenage (especially early and late teenage years) development and behavior of characteristic features;
- explain the essence of social media and social networks, including Facebook and Ask.fm, bringing out the nature of the activities and operations of social media, social networking, Facebook, and Ask.fm;
- mapping the opportunities and threats on the Internet, including social media, and specifically Facebook and Ask.fm;
- describe the nature of violence and bullying;
- explore the definition of cyberbullying, bring out the characteristics and forms of cyber-bullying and means;
- conduct a survey of 7-9th classes in three different schools in Pärnu, ie amongst 13 to 16 year old students;
- conduct a survey among specialists who encounter 13 to 16 year old teens in their work;
- bring together the opinions of young people and professionals based on the results of research proposals submitted to the relevant institutions and individuals who are able to prevent or mitigate the problems associated with bullying.

To solve the research tasks, different semi-popular and scientific sources have been used from both virtual and paper forms, in English and Estonian. The opportunities and threats in the internet have been invoked for explaining the trans-European EU Kids Online survey of Internet use and the EU Kids Online II. To achieve the results of this research, polls were handed out to 7-9th graders from three different schools in Pärnu. From all the 13-16 year old pupils who responded to the poll, 143 of them (46%) were boys and 169 of them (54%) were girls. The replies from teenagers have been compared with opinions from specialists, who work with such youngsters daily.

Social media including Facebook and Ask.fm itself has mental and verbal violence manifests as a form of cyberbullying. Social media bullying may include: threats, bullying, identity theft, contempt of different world views; cases where young people in

communities plan virtual violent crimes against their peers. Anonymity is a contributing factor to violent behavior and increases such actions in social media.

The most frequent bullying in social media, to which most of the parties within the framework of a thesis surveyed teenagers replied, teens have received unpleasant, offensive and / or indecent messages or questions. The first is an obvious link to cyberbullying – sending offensive messages on Facebook. The second form of cyberbullying relates to the social network Ask.fm, which has the availability to ask questions as an anonymous or a registered user.

27% of all teenagers involved in this research have been bullied at least once in social media. 39% of the bullied teenagers have had suicidal thoughts. Out of all the respondents, 11% of teenagers have suicidal thoughts.

Girls are more active in social media, including social networking sites as Facebook and Ask.fm and spend more time there than boys. In addition, to the girls being bullied more on social media than boys, girls are more likely to encounter suicidal thoughts. Thus, most of the bullies on social networks are boys, who use anonymity as a weapon. In addition, most of the suicidal references on Ask.fm are written by boys. Violent behavior amongst youngsters is shaped by their environment, and does not matter where it manifests. Since social media is one of the most important adolescent coping, and social media channels are occupied with smartphones via online most of the time, it makes sense that it's the growth environment of social media as a violent teen behavior.

The research findings of this thesis: it appears that the youngsters who live and study in the city of Pärnu, cyberbullying is a serious problem; especially in the way the violence of social media promotes their ideas and behavior. Young people, victimized by social media, may be dealing with coping difficulties and psychiatric disorders. The success in school may drop, as well as the overall quality of life, and the most dramatic case: a teenager committing suicide. Young victims of cyberbullying should contact a trustee and if necessary, an expert on the field. In addition, the author of this research has pointed out a number of proposals to individuals and institutions in order to prevent, mitigate or eliminate cyberbullying.

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja lõputöö üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina, Triin Mäger,

1. annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) enda loodud teose Sotsiaalmeedia roll vägivaldse käitumise kujundajana Pärnu kolme kooli 7.-9. klasside noorte seas Facebook ja Ask.fm näitel,

mille juhendaja on Tiiu Kamdron,

- 1.1.reprodutseerimiseks säilitamise ja üldsusele kättesaadavaks tegemise eesmärgil, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace-is lisamise eesmärgil kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni;
 - 1.2.üldsusele kättesaadavaks tegemiseks Tartu Ülikooli veebikeskkonna kaudu, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace'i kaudu kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni.
2. olen teadlik, et punktis 1 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.
 3. kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei rikuta teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse seadusest tulenevaid õigusi.

Pärnus, **13.05.2014**